

Seres Ferenc

**Mihalovics Zsigmond
élete és művei**

Mihalovics Zsigmond
(1889-1959)

Seres Ferenc

**Mihalovics Zsigmond
élete és művei**

Mihalovics Zsigmond élete és művei

(Az Actio Catholica története)

írta: Seres Ferenc plébános

Kiadó:
„Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell” Alapítvány
Út, Igazság, Élet Kiadója
Pilisszentlélek
1993.

Lektorálta:
dr. Fábián János

Felelős kiadó: Szeifert Ferenc
Műszaki szerkesztő: Palásthy Imre
Fedélterv: Beleznai Kornél

Egyetemi Nyomda — 93.2595 Budapest, 1993
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

ELŐSZÓ

Mihalovics Zsigmond élete summája: a Budapest-herminamezői plébánia alapító plébánosa, a Karitás érseki biztosa és az Actio Catholica országos igazgatója. Egyházközséget fundáló és huszonöt éven át felvirágoztató egyik legtevékenyebb lelképásztor Budapest XIV. kerületi külvárosában. A Karitás egységes megszervezője Budapest egyházközségeiben. Az Actio Catholica, a magyar katolicizmus hivatalos szerve országos igazgatója az alapítástól tizenöt éven át Magyarország legválságosabb esztendőiben. A magyar katolicizmus két alapszervezete: az egyházközség és az Actio Catholica tervezője, szervezője, vezetője és mindenese.

Életrajza különösen a Budapest-herminamezői egyházközség, a Karitás, az Actio Catholica, általában a két világháború közti és utáni magyar katolicizmus történeti forrásmunkája.

Életét egyrészt mint kutató a források: a beszédei és írásai nyomán tártam fel, másrészt a plébániáján mint káplánja, majd az adminisztrátora és utóda, a bizalmával kitüntetett barátja, a vele kapcsolatos élményeim és visszaemlékezéseim alapján történeti hűséggel örökítettem meg.

Mihalovics Zsigmondnak a magyar Actio Catholica élapostolának irodalmi emlékművéül s az Isten országáért munkálkodó papoknak és világiaknak követendő példaképül kegyelettel írásba sorjazta

Seres Ferenc

budapest-herminamezői plébános.

MIHALOVICS ZSIGMOND ÉLETE

A gyermek

Mihalovics Lajos és Horváth Jozefa gyermeke, Zsigmond, 1889 október 20-án Homokbödögén, Pápa környékén született. Már egyéves korában a Balaton mellé került és gyermekkorát Szepezden töltötte, ahol atyja kántortanító volt.

Az ifjú

Szinte rajongva beszél a Balatonról. Tele a lelke a magyar tó színes pompájával. A Balatonnak köszönheti az első irodalmi sikerét. A hetedik gimnázium utáni nyáron készített egy leírást a Balatonról és a Zászlónk „Fakadó rügek” rovatában leközölte 1910-ben.

A papnövendék

Az esztergomi konkurzuson felvették. Mint kispap, Pozsonyba került, de a hetedik és nyolcadik osztályt Nagyszombaton végezte. Mint prematurust Bécsbe, a Pázmáneumba küldték az előjárói.

Atyja korán meghalt. Atyjának testvérbátyja, Mihalovics Ferenc plébános, majd esperes volt Bácsán 1881-1918 között. Gimnazista és kispap korában ez a nagybácsija gyámolította Zsigmondot és a nyári szünet jó részét e pap bácsinál töltötte. Nekem is emlegette az esperes nagybácsiját, hogy az esperesi kerületét látogatva magával vitte őt, a kispap öccsét hintón. Azt is megjegyezte, hogy akkoriban a kerületben a „nagyságos esperes úr” milyen jelentős hivatalos személyiség volt és mekkora tekintéllyel rendelkezett.

A pap első évei

Pappá szentelték 1914-ben. Újmisés körútjába már belerivallt a világháború. Budapestre került, hitoktatói beosztást nyert. Közben egy sereg hadikórháznál is dolgozott. Szent Ferenc Missziós Nővéreinek a Hermina úti zárdájában lelkész lett 1915-ben. Majd mint a kőbányai gimnázium hittanára, a Kongregáció mellé megszervezte az első diák sportklubot.

A budapest-herminamezői plébánia lelkipásztora

Budapesten a nagy plébániákat felaprózta és új plébániákat állított fel Csernoch János hercegprímás 1919. év folyamán.

Csernoch hercegprímás intézkedésére 1919. április 21-én, húsvéthétfőn, a Hermina kápolna főoltára előtt Mészáros János érseki helytartó jelenlétében Zsámboki Pál titkár okiratot olvasott fel, melynek értelmében „a Budapest-Erzsébetvárosi plébánia területéből a felsorolt utcák által körülvelt részt kihasítom, önálló plébániává emelem, vezetését Mihalovics Zsigmond áldozópapra bízom és a Hermina kápolnát plébániatemplommá teszem.” (160/1919.sz.)

Mihalovics szervező lelkész a plébánia hitéletét a Hermina kápolnában az istentiszteletek buzgó végzésével kezdte. Az örök élet ígét a felnőtteknek és a gyermekeknek hirdette, hogy megismerjék az egy igaz Istent, s akit küldött, Jézus Krisztust (Jn 17,3). A jó pásztor a híveket a Hermina kápolnába terelte és egyházközségbe szervezte.

A budapest-herminamezői egyházközség megalakítója

Mihalovics szervező lelkész a Hermina kápolna mögötti iskola növendékeit összegyűjtötte. Rajtuk keresztül kezdődtek szövődni a szálak a lelkipásztor és a hívek között. Míg a kongreganista leányai belépési nyilatkozatokkal házaltak és szervezték

az önkéntes egyházi megajánlást, addig ő civil ruhában látogatta az ismeretlen hívet. Mindez a kommunista uralom idején történt.

A budapest-herminamezői egyházközséget Mihalovics h. plébános 1919. június 19-én alakította meg. A lekipásztor a megjelent híveit üdvözölte, és bejelentette, hogy az alakuló gyűlést a Munkás- és Katonatanács tudomására hozta, s a Tanács ellenőrző közegül küldte Fischer Ármin elvtársat. Mihalovics h. plébános beszédében a következőt fejtegette: A mai helyzet nem kétségbeeséshez, hanem a diadalmas világnézethez hoz bennünket közelebb. A pap így inkább azzá lesz, amivé Krisztus akarta tenni, a nép apostolává, viszont a nép is közelebb jut papjához az egyházközségben a részvételével. (Éljenzés.)

A Munkás- és Katonatanács küldötte Fischer elvtárs kijelentette, hogy a kommunista kormány mindenkinek szabad vallásgyakorlatot enged.

Mihalovics felkérésére Petrovácz Gyula mérnök az egyházközség megalakulásának okát és célját, a tagok jogait és kötelességeit ismertette. Majd a következő határozati javaslatot olvasta fel:

„A Budapest-Herminamezői r.k. plébánia közgyűlése ki mondja, hogy:

a.) A plébánia területén lakó r.k. hívekből egyházközséget alakít.

b.) Az egyházközség vezetésére vezetőséget és egyházközségi Tanácsot választ.

c.) Az egyházközség kiadásainak fedezésére önkéntesen megadóztatja magát.”

A javaslatot helyesléssel elfogadták.

Mihalovics h. plébános előterjesztést tesz az egyházközség ideiglenes vezetőségéről. Elnök: Árpási István, templomgondnok: Németh Károly, pénztáros: Ruzsits Károly, műszaki tanácsos: Petrovácz Gyula. Az egyházközség Tanácsának tagjául tizennyolc hívó nevét olvasták fel.

A közgyűlés az előterjesztett vezetői és tanácstagi névsort helybenhagyta.

Árpási, az egyházközség elnöke, pár buzdító mondattal a közgyűlést bezárja.

A herminamezői egyházközség alakuló gyűlésén, a proletárdiktatúra idején, jórészt munkások vettek részt. Főlemelő az a magatartás, ahogy a kommunizmus idején a katolikus munkások az önkéntes járulék megajánlásával mutatták ki szeretetüket és ragaszkodásukat az egyházközség iránt, de a lelkipásztoruk iránt is, aki szorgalmasan kötözgette a személyes kapcsolat szálait, s az így szerzett kapcsolat híveivel igen értékesnek bizonyult.

Az egyházközség családjait látogató lelkipásztor

A plébánia alapítása utáni második vasárnapon a Hermina kápolna sekrestyéjébe belépett egy villamoskalauz. Hallottam, hogy pásztort kaptunk. A pásztnak ismernie kell a nyáját, mert ezt Krisztus mondta. Eljöttem bemutatkozni: Kis András a nevem, a Szőnyi úton lakom. Másnap nála volt a lelkipásztor. Megérlelődött benne, hogy mindenkire el fog menni, hogy megismerje övéit és őt is megismerjék.

Estefelé zakóba öltözött, kifelé indult, először az Erzsébet királyné útjára. A túlsó sorra kerülve haladt el Tuba elvtárs tanácsa előtt, majd a kültelkies szegény kis házak gyorsan maradoztak el. Senki sem ismeri, senki sem gondolja, hogy civil ruhában a kommunizmus idején egy pap bandukol híveket keresni.

A kommunizmus elmúlt, az új plébánia megmaradt. Az egyházközségi élet gyorsan bontakozott. A lelket továbbra is a lelkipásztor személyes családlátogatásai adták. Mindenkit meglátogattak, a legszegényebbeket is. Mindenütt örömmel fogadták. Rendszerint a házmegbízott révén előre jelezte, hogy melyik este megy. Az egész ház várta. A gyermekeket szentképpel örvendeztette meg.

Az adventi időben és a nagyböjtben egy-egy ház lakóit valamelyik lakásban összegyűjtötte. Ünnepre hangoló szavakkal beszélt nekik. Megénekelte őket. Zengték az adventi és a nagyböjti énekeket. A szobában, a konyhában sem férték el, még az udvaron is hallgatták. Meghitt apostoli esték voltak ezek. A nyári hónapokban családfelajánlást végzett. A kijelölt lakásban

Jézus-képet vagy -szobrot állítottak, imádkoztak, énekeket zengtek és beszélt nekik a keresztyén család áldásairól és szépségeiről.

Az egyházközségi szervezés és a lelkipásztorkodás legmélyebbre ható módszere a családok látogatása volt. A nyomában fakadt eredményekben gazdag egyházközségi élet igazolta.

Az egyházközség házmegbízottait szervező lelkipásztor

A lelkipásztor minden házban talált valakit, aki ragaszkodó magatartást tanúsított. Megtette az egyházközség házmegbízottjának. Lassan az egész plébániát teleszította a megbízottak hálózataival. Ezeket külön iskolázta. Minden hónapban összehívta és kioktatta őket, hogy miben és hogyan lehetnek a segítségére. Jelentsék a betegeket, az egyházilag rendezetlen házasságokat. Nagybőjtben a húsvéti gyónás végzését propagálják. Egyszerű munkás asszonyokból tevékeny házapostolokat nyert. Az egyházközség házmegbízottai a legátfogóbb apostoli szerveivé váltak.

Az egyházközség karitatív munkáját vezető lelkipásztor

Herminamező egyházközsége külvárosi területén is nagymérvű szegénység és nyomor volt a kommunizmus után. A lelkipásztor az Erzsébet királyné útján egy üresen álló üzlethelységet bérelt 1919. november 1-től. Ott főztek naponta 250 gyermek részére az amerikai gyermek étkeztetési akció segítségével a Hermina zárda apácai. A konyha révén kapcsolatok létesültek a holland és a svájci missziókkal és tőlük ruhaneműt, cipőt kaptak a szegény gyermekek.

A lelkipásztor megalakította az egyházközség szociális szakosztályát 1919 őszén, és gyűjteni kezdtek a szegények részére. Karácsonykor tartották a gyűjtött holmiból az első kiosztást.

Pedlov amerikai kapitányról kezdett terjedni a hír 1920-ban, hogy sok holmit osztogat. A lelkipásztor Pedlov kapitányt a Duna palotában felkereste december elején. Ő sok meleg ruhát adományozott Herminamező szegényeinek. A karácsonyi kiosztásra Pedlov kapitányt is meghívta. Ettől kezdve ha jött valami Pedlovhoz, a herminamezőiek mindig részesültek belőle. 1921. júniusában oly hatalmas kiosztást csináltak, hogy egyszerre ezer családot tudtak megsegíteni Pedlov kapitány jóvoltából.

A Szociális Szakosztály működésének jellemzéséül csak annyit, hogy a munkatársak Balázs Béláné elnöknő és Sándor Stefánia tanárnő vezetése alatt körzetenként állandóan látogatták az egyházközség szegényeit, a tehetősek meg egész éven át a Szakosztályba küldték a fölöslegessé vált holmikat, melyeket a munkatársak a rászoruló szegényeknek továbbítottak.

Minden munkájuk szívverése: a minden hónap második péntekjén tartott szociális szakosztályi gyűlés, melyen a lelkipásztor tervszerűen vezette be a munkatársakat a karitás gyakorlati tevékenységébe, megbeszélve velük a tennivalókat és bekérte a beszámolókat. De kaptak mindig elmélkedést is, hogy szívük Krisztusért és a képmásaiért, a szegényekért hevüljön.

Az egyházközséggel karácsonyi vásárt rendezett 1922-től, mely évről évre eredményesebb lett, és amelynek jövedelme a szegények karácsonyi segélyezését szolgálta.

Mihalovics a szegénygondozást mindig a plébánia egyik legfőbb feladatának tekintette és akként igyekezett ellátni. Az állandóan fejlesztett szegénygondozás nyomán sok áldás fakadt.

Karitás és szegénygondozás szervezeten

„Elhatároztuk, hogy vidékünk szegénygondozását egészen vállainkra vesszük. Szegénykataszterünk a befejezéshez közeledik. Szociális Szakosztályunk munkatársai a vidékünket apró körzetekre bontották, és ezeknek a gondozását készségesen vállalták.

Kedves Hívek, tőletek azt kérjük, hogy adjátok havonként nekünk azt az összeget, amit kiadtatok a szegényeknek. E célból

felkeresünk benneteket. A megajánlott összegért havonként be-
kopogtatunk hozzátok. Cserébe szegényeitek gondozását vállal-
juk. Az ajtótokon kopogtató írásjegyeket küldjétek az irodánkba,
az Erzsébet királyné út 11-be, a Népkonyhába. Mi felkaroljuk
őket.

A hatóságokkal tárgyalásokat folytattunk a bekapcsolódás le-
hetőségeiről. Az előljáróságokkal a legszorosabb viszonyt létesít-
tettük. A hatóságok támogatásával népkonyhát létesítettünk,
melyben naponta kettőszáz szegényünk nyer ingyenes ebédet.
Reméljük, hogy nem lesz a vidékünkön éhező, aki legalább ebé-
det ne nyerne.

A befolyt összegekről és azok hovafordításáról az Egyház-
községi Tudósítóban nyilvános elszámolást adunk.

A Herminamezői egyházközségben ezzel a szervezett Kari-
tász és szegénygondozás megkezdődött.”

(A Herminamezői Egyházközségi Tudósító 1930. decemberi
számából)

Mihalovics a szegényeket igazán szerette. Akik közelében él-
tek, tudták, hogy a szegényeket egyéni és rejtett áldozataival se-
gítette. Az édesanyja, aki a plébániáján éveken át vele lakott, a
hitoktatónőnek elmondotta, hogy a fia fehérműit kénytelen a
maga szekrényében tartani, mert a szegényeknek elajándékozta,
még hozzá mindig az új holmijait. Ez a leghitelesebb vallomás a
szegények iránti magatartásáról.

Az egyházközség gyermekvédő lelkipásztora

A gyermeknek boldog gyermekkort adunk, hogy arany hátte-
re átüssön az élet későbbi homályán. De mert csak ott van vi-
dámság és igazi boldogság, ahol a vallás árasztja harmatát,
gondoskodjunk róla, hogy a gyermeket ily hitben életigenlő lég-
kör vegye körül.

Az elemista gyermekeket a Szívárdába vagy az Eucharisztikus
Gyermekszövetségbe szerveztük. Iskolák szerint magától adódott
a gyermekmentés ezen alapvető munkája. Minden iskola rendel-
kezett egy olyan zuggal, melyet gyűléseink céljára megszerezhet-

tünk. Mikulás, karácsony, farsang, a fölvétel napja, játékdélutánok, kirándulások arany szemekkel hintették be gyermekeink lelkét. A havi gyónás és szentáldozás, a plébániai szentségimádáson gyermekektől tartott imádási óra hatalmasan nyomta lelkükbe isteni Szövetségesük személyét. Amelyik egyházközség megpróbálta, tudja, hogy mennyi örömet adott az apróságok serénysége Jézuska körül.

A téli vasárnap délutánokon gyermekdélutánokat, mesedélutánokat rendeztünk. A főváros tornatermei maguktól kínálkoztak föl ilyen célra. Ahol vetítőkamra is állott rendelkezésre, filmelőadásokkal könnyen és jól lehetett a gyermekeket a vasárnapi kóborlástól távol tartani. E délutánokon mindig volt mese, ahol nevelői céljainkat munkálhattuk. A tavaszi, nyári és őszi időben kirándulásokra vittük őket. Az egyházközség egyesületi tagjaiból alkalmas kísérőket toboroztunk.

A gyermeknyaraltatások szervezője

A gyermeknyaraltatás javára a kertiünnepély rendezője

A gyermeknyaraltatás sok pénzbe kerül. A nyaraltatás költségeinek jórésztét 1992 óta minden évben megrendezett kertiünnepellyel szerzi meg a plébános. Ez az ő specialitása. A plébániának zárt és hatalmas udvara van. Ezt az udvart a városligeti mutatóványosok az elnökükkel, Klupati Tódorral az élükön, feldíszítik zászlókkal, címerekkel és girlandokkal. Majd valóságos „vurslit” rendeznek be: körhintát, céllövöldét, erőgépet, és hasonlókat állítva fel. Ebben az udvarban ezer ember részére asztalokat és székeket helyeznek el.

Az egyházközség vendéglősei Gundel Károlyné adománya nyomán ajándék sörrel látják el, melynek kimérése szép összeget hoz. A büfében Csonka Ferencné irányításával az asszonyok pecsenyét sütnek és pörköltet készítenek. A Kongregáció és a Dolgozó Leányok Egyesülete tagjai, mint pincérlányok, a közönséget

szolgálják ki. A hölgyek cukrászdát nyitnak, ahol az ajándék süteményeket adják el.

A nagyméretű tombolának Hoffmann Ferenc képkeretgyáros ezer darab adományképe az értékes nyereménytárgyai. A cserkészek meg gyorsfénycépezéssel, célbadobálással; a Katolikus Legényegylet meg csodajóslással, villanyszékkal és egyéb leleménnyel szórakoztatják a népet.

A kertiünnepély megnyitását a Levente zenekar indulókat és más zenedarabokat játszik Fricsay Ferenc vezényletével. Egész nap és este hullámszik a nép, szól a zene, a körhinta verklíje, puffog az erőgép, csattan a céllövölde, mindenki jól mulat, igen kedélyesen szórakozik családi együttesben az egyházközség kertiünnepélyén.

A plébánosnak és a munkatársainak a kertiünnepély megszervezése és lebonyolítása rengeteg munkájába és fáradságába került, viszont a gyermeknyaraltatásra jelentős pénzt eredményezett.

A gyermeknyaraltatásai

A Herminamezői egyházközség gyermekeit először 1920-ban Decs községben, Tolna megyében, családoknál elhelyezve üdültette.

1922-től kezdődően 30-as létszámú csoportokban hitoktatónők vezetésével iskolákban vagy kastélyokban nyaraltatta az egyházközség 100-200 gyermekét négy vagy hat héten át. Elsőnek Oláh Margit hitoktatónő kislányokat nyaraltatott Andocson, Rábahidvégén és Szobon. Erdődy Sándor gróf jószágából a táplánfai kastélyban tíz éven át nyaraltak a fiúk Murányi Erzsébet hitoktatónő vezetésével. Sigray Antal gróf támogatásában hat éven át részesültek a kislányok Iváncon Kovács Anna hitoktatónő vezetésével. Zichy Pál gróf és neje, a „gróf néni” gyermekszeretetét öt éven át élvezték a kislányok Kabhegyen, Stenczer Mária hitoktatónő vezetésével.

A vidéken nyaraló gyermekcsoportokat Mihalovics plébános minden évben meglátogatta, engem mint adminisztrátorát magá-

val vitt, sőt előfordult, hogy az Actio Catholica-i elfoglaltsága miatt maga helyett engem küldött. Személyesen kívánt meggyőződni, hogy minden rendben megy-e. A helyi jötevőknek: földbirtokosnak, intézőnek, plébánosnak, oktatónak, tanítóknak mindazt megköszönte, amiben a nyaraló gyermekcsoportot részesítették.

A gyermeknyaraltatás jelentősége

A kicsinyek hat héten keresztül az egyházközség anyai szeretetét érzik. Letérdel velük a mindenek Atyja előtt, a kezüket összekulcsolva közösen imádkozik velük Hozzá, közösen ünneplik Krisztus véres emlékezetét, a szentmisét, és közösen veszik a lélek táplálékát magukhoz. A régi családok imagyakorlatai élednek újra a reggeli asztali és esti imában.

A nyaraltatás befejezésével gondolataik az egyházközség körül forgolódnak, vágyakoznak az egyházközség után, hogy majdan a megérettség napjaiban bennük apostoli munkatársakat leljen az egyházközség, a nagy jötevőjük.

A szülők sem feledik azt, amit az egyházközség a gyermekekért cselekszik.

Az egyházközség egyesületeit szervező lelkipásztor

A gyermekeknek az Eucharisztikus Gyermekszövetséget létesítette 1922-ben, melyet később a „Szívigárda” gyermekmozgalomhoz csatolt.

Az ifjúságnak az egyházközség 135. sz. Turul Cserkészcsapata 1921-ben alakult. A jó munkájuk az egyházközségben nélkülözhetetlen volt.

A munkásifjakat a Szent György Ifjúsági Egyesületbe tobozta 1928-ban. Később részben a KIOE-hez, részben a Katolikus Legényegylethez csatlakozott 1938-ban.

A leányokat a Mária Kongregációba gyűjtötte, kiket a Szűzanyánál nevelt. A Kongregáció volt az első egyesülete az egyházközségnek, s tagjai az első és legáldozatosabb világi apostolai voltak a lelkipásztornak 1919 óta.

A munkás leányokat a Szent Margit Körbe gyűjtötte 1928-ban, mely a Dolgozó Leányok országos mozgalmához csatlakozott 1935-ben.

A férfiakat a Credo egyesületbe tömörítette 1930-ban.

A munkásokat az EMSZO, az Egyházközségi Munkás Szakosztály mozgalmába szerveztette 1935-ben.

A nőknek Oltáregyletet alakított 1919-ben. Fő tevékenységük előbb a Hermina kápolna, majd a Szentlélek plébániatemplom felszerelésének a gazdagítása évről évre kézimunkáikkal is.

Rózsafüzértársulat koszorújával kötötte át az egyházközséget 1919-ben. Nénikék lelkipásztorukkal közösen imádkozgattak.

A Herminamezői egyházközség egyesületei a különböző korú és nemű tagjainak a megfelelő szervezetei voltak.

A fiúifjúsági egyesületek elsősorban helyiséget igényeltek, melyet elláttunk mindazon felszereléssel, mely az érdeklődésüket ébren tartotta. Könyvtár, folyóiratok, sakk, ping-pong, gramofon, rádió, stb. kitűnő szolgálatot tettek. A gyűléseket változatosan rendeztük. Vetítettképes előadást tartottunk, önképzőkori estét rendeztünk, velük elmélkedtünk katolikus és ifjúsági témákról, kulturális és szociális problémákról. De mindent a vallás atmoszférája járt át.

A leányifjúsági egyesületekben is változatosságra törekedtünk. Nem voltak merő imatársulatok, hanem lelki otthon, hova a létharcba került nagyleány szívesen járt felüldülni.

Így öleltük át mindkét nemű ifjúságunkat. A gyermekkortól lépcsőnként haladtunk fölfelé az egyházközség védő szárnyai alatt, hitet fejlesztve, erényeket gyakorolva és buzgón apostolkodva.

Az egyházközség élete kiszínesedik. Most a gyermekek készülnek valamire, azután a Mária Kongregáció tart avatást, majd a nagyfiúk köre áll az oltár elé, valamely verseny láza fut végig az egyházközség ereztén. A szervezeteken belül názáreti csendességben folyik az embernevelés jó munkája. Gyermekek, ifjú és

leány izgatottan siet a gyűlésre, ahol jól érzi magát s a lelke észrevétlenül telik el Krisztus szellemével. A Vele megtelt szívek katolikus jövőnk legszebb reménycsillagai.

A felnőtt egyesületekben alkalom nyílik arra, hogy a hívekkel tervszerűen foglalkozzunk. Az egyesületekben mód adódik a mélyebb katolikus képzésre. A tapasztalat azt is mutatja, hogy az egyesületek szolgáltatják az egyházközség leghívebben ragaszkodó, mindenféle munkára és áldozatra kész világi apostolokat.

Mihalovics plébános korszerű lelkipásztorkodására jellemző, hogy a különböző korú, nemű és társadalmi rendű híveknek megfelelő egyesületeket létesít.

A Herminamezői Atlétikai Club elnöke

Egy munkásküldöttség kereste fel a plébánost 1928-ban. Elmondták, hogy van egy futball-klubjuk, „Világosság” a neve. A klub tagjai kocsmázásra kaptak. Kérték, hogy vegye gondjaiba a fiatalokat.

A futballistákat vállalta, és mint elnök, a legnagyobb ambícióval vezeti a Herminamezői Atlétikai Clubot, a HAC-ot. A választmányi gyűléseken együtt üldögél a munkásokkal és együtt tanakodik a fiúk javára. A sportklub nagyon felvirágozott. Ökölvívó szakosztály is alakult és egykettőre szép eredményeket értek el. Birkózó szakosztályuk is van, és a HAC birkózói az országban harmadikok.

A sportcéljaira kibérelt egy nagyobb területet és rajta új klubházat épített. Építész híveit fellelkesítette és a 10x20 méteres házat hamarosan felhúzták. Tuss-fürdőt rendezett be, szabályszerű salakpályát, ugrópályát, szögescipőt és mindenféle atlétikai szert beszerzett. A klubházba könyvtárat, sakkot, gramofont, a szabadba amerikai kuglizót állított be. Azóta a klubház a munkásifjúság gyűjtőhelyévé lett. Télen a pályán jégpályát rendeznek be és hangerősítő muzsikája mellett korcsolyázik az ifjúság.

Mihalovics „A lelkipásztor és a sport” című interjúban a következőket mondta: „Nagyon el vagyok már foglalva, de azért

együtt élek velük, annak ellenére, hogy tizenöt év alatt megtanultam a társadalmi klub sorsának minden kínját és gyötrelmét. De kevesen tudják, mit jelent összehozni a magas szövetségi tagdíjakat, a mérkőzések költségeit és négy csapatra való szerelést. Na meg az egységet biztosító klubéletet.

Egészséges tömegsport — úgy érzem — elsősorban és főleg a társadalmi egyesületekben valósítható meg, tehát ezeket felkarolni, támogatni nemzeti érdek, hogy így minél nagyobb tömeget állíthassak az erőteljes és tiszta nemzedéket teremtő munka szolgálatába." (Képes Sport 1942. decemberi száma)

Az egyházközség kulturális munkáját irányító lelkipásztor

„Mindenkinek mindene lenni” — ezen apostoli elvből a plébános vasárnaponként a felnőtteknek kultúresteket rendezett. Kiváló egyházi szónokok beszéltek: Prohászka Ottokár, Shovy Lajos, Zdravetz Sándor, Kovács Sándor, Közi-Horváth József, Marczell Mihály, Nagy Miklós, Nyisztor Zoltán, Szunyogh Ferenc, Varga László.

A legelső garnitúrából állította egybe az előadókat is, akik ismeretterjesztő előadásokat tartottak: Huszár Károly, Brisits Frigyes, Gáspár Jenő, Mécs László, Szőnyi Ottó, Ijjas Antal.

A kultúrestek nivóját mutatják a művészek nevei: Környei Paula, Pethes Margit, Laurisin Lajos, Zsámboky Miklós, Fricsay Richárd.

Az ifjúság meg a színpadon szerepelt színdarabokkal.

Petőfi est, Madách est, Jókai est, Széchenyi est, Dante est, Assisi ünnep, Prohászka est, és a tizenöt hangverseny arra utalnak, hogy mindez katolikus kultúra és magyar kultúra is volt. Az egyházközség kultúrestjein a katolikus gondolat és a magyar érület mint két testvér, mindig homlokon csókolták egymást.

Mindezen kultúresték megszervezése sok gondot és fáradozást követelt a plébánostól, noha nagyszerű munkatársak álltak mellette. A kultúresték eredményeit az embernevelés könyveli el.

Megemlítem plébánosunknak azon vállalkozásait is, hogy a katolikus klasszikus filmeket is eljuttatta híveihez. Bérbe vette a The Royal Vio filmszínházat és bemutatta a Chicagói Eucharisztikus Kongresszust, a Királyok Királyát, a Quo vadis-t és az Assisi filmet.

Budapest-Herminamezői plébánia plébánosa

Budapest Székesfőváros, mint kegyúr, a Budapest-Herminamezői plébániára plébánosnak megválasztotta Mihalovics Zsigmond adminisztrátort, aki mint lelkipásztor itt már öt éve működik. A kegyúri bemutatásra dr. Csernoch János bíboros hercegprímás Mihalovics Zsigmondot plébánosnak kinevezte a Budapest-Herminamezői plébániára 1924. február 15-én.

Mihalovics Zsigmond plébános beiktatása

Mihalovics Zsigmond első plébános beiktatása a Budapest-Herminamezői plébániára a Hermina kápolna udvarán 1924. május 11-én, ünnepélyes keretek között történt. A plébános a beiktatása után szentbeszédet és szentmisét mondott. Majd az egyházközség díszgyűlés keretében üdvözölte első plébánosát. Az ünnepélyre oly sok hívő jött el, hogy a Hermina kápolna udvarán tartották meg. A plébánosuk iránti szeretetet a hívek nagy létszáma demonstrálta.

Mihalovics a lelkipásztori akcióit a következőképpen idézte: „Mennyit dolgozott itt az évek pergése alatt Krisztus ereje a pap kezével. Mennyit szerzett a kietlen pusztaság népének csak az anyagiakból, a kultúra áldásaiból. Világosságot gyújtott a rétek sötétben lakó népének (az utcai közvilágítást megcsináltatta). Vízet kaptak azok, akik sokáig csak szomjasan kiáltoztak érte (vízvezeték és közutakat harcolt ki). Az utakon hömpölygő mocskos áradatokat föld alá dugatta (a csatornázást elkészíttette). Számtalan ruhátlant befedett Krisztusért. Az ínség napjaiban sok éhezőt megelégitett (karitás akciói). Nagy azoknak a száma,

akiknek égő arcáról a fájdalom könnyeit letörölte. Tétlenkedő és erős munkáskezeket munkához juttatott, mikor a munka életet jelentett (sokakat állásba helyezett). Szeretettel család köteleket kötött össze Krisztus szeretetének kötelékével... Sokszor szívéhez szorította a kicsinyeket és adott nekik a kis Jézus mosolygó boldogságából télen (a karácsonyi segélyakciójával) és nyáron (a gyermeknyaraltatásaival).

Sokszor osztogatta a legdrágábbat, az Isten kegyelmét, sőt magát az Istent a kenyér színében... Hány beteget erősített meg a nagy útra.”

A nyájnak áldozta fel lelki s testi erőit, erkölcsi értékeit, egy szóval önmagát. A híveinek élt és a híveiért élt. A herminamezői nyájának önfeláldozó lelkipásztora. Ez minden nagyságának titka, minden kibontakozásának gyökere és minden varázsának egyetlen kielégítő magyarázata.

A Herminamezői Egyházközségi Tudósító szerkesztője

Mihalovics plébános lelkipásztorkodása folyamán felhasználta a propaganda modern eszközét is. Éveken át röpcédulákat nyomtatott időszakonként az adventi, a nagyböjti programot közölve. Alkalmasabbnak és terjedelmesebbnek kínálkozott az Egyházközségi Tudósító, melyet pár pesti egyházközség megjelentetett.

A Herminamezői Egyházközségi Tudósító első száma 1928 pünkösdjére jelent meg az ő szerkesztésében. Ezután 1928-1932 között jelent meg a lap. A Tudósító számai együttesen a Herminamezői egyházközség életének és tevékenységének hűséges tükröje. Az egyházközség hitbuzgalma, karitatív munkálkodása, kulturális tevékenysége, gyermekvédelme és az egyesületeinek mozgalmas élete vonul el a Tudósító lapjain. Az egyházközség hírei részben a múltból származnak, részben a jövő programjait tájékoztatják.

A Herminamezői Egyházközségi Tudósító évfolyamait író és szerkesztő lelkipásztort a Krisztus misztikus testéért, a herminamezői egyházközségért apostolkodó szeretete hevítette.

A Hermina kápolna búcsúját ünnepeltető plébános

A Hermina kápolna búcsúját Mihalovics plébános minden évben megünnepeltette. Kisboldogasszony búcsúján két ünnepséget rendezett: főpapi misét és utána egyházközségi nagygyűlést. A főpapok miséivel és szentbeszédeivel a hívek mély lelki életményben részesültek. Utána az egyházközség nagygyűlése következett.

A Hermina kápolna szentelésének 80. évfordulóján, 1936. szeptember 13-án, Liszt Ferenc C-moll miséjét Vaszy Viktor vezényletével az egyetemi énekkar elevenítette fel. Majd a nagygyűlésen Liszt e miséjéről Koudela Géza pápai kamarás emlékezett meg.

A Hermina kápolna búcsúján a kettős ünnepségek megrendezése Mihalovics plébános specialitása volt.

A templomépítő plébános

Mihalovics Zsigmond plébánosi beiktatása 1924. május 11-én a Hermina kápolna udvarán történt, mivel oly sok hívő gyűlt össze. A lelkipásztorban és híveiben felébredt a vágyakozás egy központi fekvésű és nagy befogadóképességű templom után.

A templomépítésre különféle gyűjtési akciókat kezdett 1924-ben. A templomépítési alapra kultúrelőadásokat és hangversenyeket rendezett. Téglajegyekkel árasztotta el az egész környéket.

A templomra a herminamezői hívek megajánlásokat jegyeztek és azt havi részletekben csekken beküldték. Az építendő templomról készült levelezőlapokat árusították.

Budapest Székesfőváros Törvényhatósági Bizottságának 1936. április 1-én tartott rendes közgyűlése a 163/1936. kgy. számú elfogadott határozataként a Székesfőváros mint kegyúr, a Budapest-Herminamezői r.k. plébániatemplom építéséhez 300.000 pengővel járul hozzá. A templom tervezője Petrováczy Gyula volt.

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa a Székesfőváros kezdeményezésére a 497/1934. számú határozatával az újonnan építendő herminamezői katolikus plébániatemplom elhelyezése céljára az Andrásy út folytatásában tervezett főútvonalnak a Hajtsár útnál lévő törésében tervezett téren jelölte ki.

A Szentlélek-templom építése

1936. szeptember 6-án vasárnap délután Mihalovics plébános a hívők jelenlétében a templomépítés megkezdésének jelentőségét méltatta, majd híveivel imádkozva és énekelve megtette az első kapavágást abba a földbe, melyen a Szentlélek temploma épül.

1936. szeptember 20-án a templom alapkövét Serédi Jusztinián hercegprímás szentelte meg. A Kassai téren a templom építése színhelyét a hívek tömege hatalmas gyűrűként vette körül.

1937. június 13-án a templom tornyára a kereszt feltétele ünnepélyes keretek között történt.

1937. szeptember 19-én három harang szentelése volt.

A Szentlélek-templom szentelése

A Szentlélek-templom szentelését Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás végezte 1937. november 14-én, mely felejthetetlen lelki élmény volt a plébános és a hívei részére. A hercegprímás szentbeszédében főpásztori háláját tolmácsolta mindazoknak, akik a templom létrehozásán közreműködtek. „Szóljon a főpásztori köszönetem a Főváros Közönségének, nemcsak azért, mert az új templom létesítéséhez óriási anyagi eszközökkel hozzájárult, hanem azért is, mert ennek a templomnak és a többi temp-

lomnak felépítésével a Főváros nyilvános hitvallást tesz.” Köszönetet mondott a hercegprímás a herminamezői híveknek, a Közmunkák Tanácsának és a plébánosnak. Majd arra kérte az egyházközség tagjait, hogy amint templomot építettek a Szentléleknek, úgy iparkodjanak önmagukban is a Szentlélek hajlékát felépíteni.

Mihalovics plébános működésének leghatalmasabb alkotása a Szentlélek-templom, mintha a lelkipásztori szívének volna vörös téglából emelt maradandó emlékjele.

Plébániát építő plébános

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa a Kassai térnél egy telket átadott plébániaház építésére.

A Főváros közgyűlése elfogadta a 12 éven át fizetendő 9.000 pengős bérfizetést.

A plébániaház építési költségei 100.000 pengő kölcsönösszeg felvételét kívánták meg. A Székesfővárosi Takarékpénztár a kölcsönt megadta 12 évi törlesztésre.

Mihalovics Zsigmond nevenapján, 1937. május 2-án délután maga áldotta meg a plébánia alapkövét, miután az alapító okiratot ismertette és ezen ügyre vonatkozó érdemeit méltatta Balás Béla, az egyházközség világi elnöke.

A templommal szemben a háromemeletes plébánia 1937. novemberére épült fel.

A plébániaépület elkészítésével Mihalovics plébánosnak az alaprakó munkája befejeződött.

A Szentlélek plébánia plébánosa

A Szentlélek templomát berendező plébános

A Szentlélek-templom a felszentelésére több művészi értékű berendezési tárgygyal ékeskedett. A templomnak stílusos berendezése és felszerelése volt a további teendője.

A Szentlélek-templomban működő plébános

Az új templomban a plébános az első időben nem működhetett úgy, amint szeretne volna, minthogy az Eucharisztikus Világkongresszus előkészítésének óriási munkaköre minden energiáját és idejét lefoglalta. De a templom hitéletét érdeklődéssel kísérte.

Mihalovics plébános plébániáján való működését gyakran megakadályozta, hogy mint az Actio Catholica igazgatója, a főváros és az ország különböző helyein minduntalan szerepelt.

Az Actio Catholica-s plébános

Az Actio Catholica országos igazgató mint plébános, az Actio Catholica programját a saját plébániáján megvalósította. Egyházközségében az Actio Catholica szakosztályait maga alakította meg és az elnökeket is ő jelölte ki. A szakosztályi elnökökkel az Actio Catholica évi munkatervét átbeszélte és annak végrehajtására utasításait megadta. Év közben mindig érdeklődött és év végén beszámolót kért.

Az egyházközség könyvtárát megalapította, melynek maga is rengeteg könyvét odaajándékozta. A katolikus folyóiratait az egyesületeknek olvasásra odaadta.

Az egyesületek beállítója az Actio Catholica-ba

Az egyházközség minden korú és nemű tagjának megszervezte a megfelelő egyesületet: a gyermekeknek a Szívőárdát, a fiúknak a Cserkészcsapatot, KIOE-t, Katolikus Legényegyletet, a leányoknak a Mária Kongregációt és a Katolikus Dolgozó Leányok egyesületét, a férfiaknak a Credo-t, és az EMSZO-t, a nőknek az Oltáregyletet és a Rózsafüzértársulatot.

Az egyesületek évi munkáját az Actio Catholica munkaprogramja szerint állította össze és az egyházközség életébe beleil-

lesztette. Az egyesületeket különös gonddal karolta fel. A magyar katolicizmus egyházi és világi előadónak legjobbjait hívta meg gyűléseikre. Maga is sokszor tartott előadást az Actio Catholica programja szerint. Az egyesületek tagavatását lelkipásztori szeretettel végezte.

Az egyházközség munkatársait képző lelkipásztor

Az egyházközségi munkatársait évenként több ízben közös értekezletre gyűjtötte össze. Az értekezletek ideje: szeptember eleje, advent előtt, karácsony és újév között, nagyböjt előtt, húsvét után és június közepén zárandoklat formájában.

Mihalovics Zsigmond: „Vessétek mélybe a hálót...” című cikke a Katolikus Akció 1940. februári számában ezt bőven leírta.

Budapest Székesfőváros Törvényhatósága Bizottságának tagja

Mihalovics Zsigmond Herminamező lelkipásztora, hogy híveinek az anyagi életén is könnyítsen, közszereplés, a Budapest Székesfőváros Törvényhatósága Bizottságának tagságát is vállalta (1922). Az Alsórákosi rétek vidékének lakossága küldte a városházára a plébánost bizottsági tagnak, hogy az elhanyagolt külváros közállapotaival foglalkozzon. Több mint két évtizeden át jár el különféle ügyekben a Főváros ügyosztályainál és a közművek igazgatóságainál. Őrködik, hogy tételek jussanak be a Főváros költségvetésébe. Közgyűlésen a külváros nélkülözéseit meginterpellálja. A plébániája közállapotainak szolgálata lelkipásztori eszközévé vált.

A Székesfőváros Törvényhatósága munkájában is részt vett. Különösen a szociálpolitikai ügyosztály mellé felállított Szociálpolitikai Szakbizottságban eleinte mint tagja, később mint elnöke. Ezirányú felszólalásai a közgyűlésen jelentősek és még a Szociáldemokrata Párt részéről is elismerésben részesültek.

Budapest Székesfőváros Törvényhatóságának közgyűlése örökös bizottsági tagjává választotta Mihalovics Zsigmondot 1939-ben, várospolitikai működésének elismeréseként.

Budapest Székesfőváros Törvényhatósága 1942. január 30-án tartott közgyűlésén Mihalovics Zsigmond örökös törvényhatósági bizottsági tagot felsőházi tagnak megválasztotta. Az Actio Catholica országos igazgatója a magyar törvényhozás Felsőházában helyet foglalt. Ez nagyjelentőségű tény. Ez persze megint egy újabb és fontos feladatkör.

Ezüstmiséje

Mihalovics Zsigmond pápai prelátus plébános hármas jubileumát: ezüstmiséjét, plébánosi működésének 20. és életének 50. évfordulóját a Budapest-Herminamezői egyházközség 1939. április 29-én és 30-án ünnepelte meg.

Szombaton az esti harangszó után az egyházközség egyesületei lampionos felvonulást rendeztek a templomtól a plébánia elé, ahol elnökeik köszöntötték a jubiláló lelkipásztorukat. Az egyházközség nevében Petrovác Gyula társelnök üdvözölte. A plébános megköszönte az egyesületeknek e kedves megnyilatkozását.

Vasárnap délelőtt a Szentlélek-templomban szentmisét mutatott be. Az evangélium után P. Bangha Béla a szentbeszédjében a papi méltóságról és a jubiláló plébánosról emlékezett meg: „Köszönjük, hogy szeretél minket. Hogy gazdag és szegény testvéred volt előtted. Köszönjük a fáradságos, sok munkádat, és a rengeteg papi áldozatodat. Imádkozunk, hogy te is tudd mondani, mint Szent Pál: Ti vagytok az én örömeim és koronáim”.

Búcsúztatása a Budapest-Herminamezői plébániáról

XII. Pius pápa Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás előterjesztésére az esztergomi főszékesegyházi káptalan egyik mesterkanonoki stallumát Mihalovics Zsigmond pápai prelátus, budapest-herminamezői plébános, az Actio Catholica országos igazgatójának kegyeskedett adományozni.

Mihalovics Zsigmond az utolsó plébánosi miséjét a Szentlélek plébániatemplomban 1944. április 30-án vasárnap reggel 8 órakor mutatta be híveiért. Mint plébános, búcsúbeszédét mondta el híveinek. Hagyatékul: Krisztus szeretetére, az egyházközséghez való hűségre, a lelkipásztorok támogatására buzdította híveit, akiket az örök Főpásztor, Jézus Szívének ajánlott búcsúzásul.

A hívek a plébánosuk búcsúzása alkalmával a Szentlélek templomot zsúfolásig megtöltötték. Az Úr asztalához sokan járultak, foháskodva Jézushoz, hogy Mihalovicsot a herminamezői 25 éves jó pástorkodásáért kegyelmeinek bőségével jutalmazza.

A Budapest-Herminamezői egyházközség Mihalovics Zsigmond plébánosától díszgyűlés keretében vett búcsút. Az egyházközség nevében Petrováczy Gyula társelnök köszöntötte a kanonokká kinevezett plébánost. Az egyházközség hálája jeléül egy főpapi gyűrűt nyújtott át Mihalovics kanonoknak. Az aranygyűrű emlékeztesse a hívek el nem múló szeretetére. Majd az egyházközség ifjúsági és felnőtt egyesületeinek elnökei lelki csokrokat átnyújtva búcsúztak. Egy mellkeresztet is ajándékoztak. Végül Mihalovics köszönetet mondott a híveknek a 25 évi apostoli közreműködésükért.

Mihalovics plébános híveihez írt búcsúlevele a Budapest r.k. Egyházközségek Tudósítója 1944. évi 2. számában jelent meg.

Az egyházközség búcsúlevele Mihalovics plébánoshoz a Tudósítónak ugyanebben a számában jelent meg.

Herminamezőről való elköltözése 1944. május 9-én

A teherautó megérkezett, a plébános bútorainak és holmijainak rakodása megtörtént. Utána Mihalovics kanonok Seres adminisztrátorával a Szentlélek templomába ment búcsúimádságra. A templomból kijövet a falát megcsókolta, melynek felépülése az ő plébánosi működésének egyik legmaradandóbb emléke. Majd átölelt. Herminamezőről így távozott, amely 25 éven át apostoli lelkipásztorkodásának szentföldje és igazán az otthona volt.

A Karitás érseki biztosa

Mihalovics Zsigmond plébánost a Karitás érseki biztosává Serédi Jusztinián hercegrímás nevezte ki Budapestre 1931. szeptember 17-én. A Karitás érseki biztosa a Karitás szervezésére az első gyűlést összehívta, Budapest 39 egyházközségének 39 Karitás szervezetét megalakította. Az egyházközség Karitás szervezetét a karitás-igazgatóval irányította, aki a legtöbbször a plébános vagy az egyik agilis káplánja volt.

Az egyházközség Karitás szervezete kettős munkát végzett: a Karitás gyakorlásához szükséges anyagi feltételek szervezett előteremtését és a szegények intézményes gondozását.

A karitászmunka első típusa az anyagi feltételek szervezett előteremtése. A karításra a hívek havi megajánlását a karitás-munkatársak gyűjtötték össze hónapról hónapra. Ezt az apostoli munkát 1931. telén már 1208 munkatárs végezte.

A karitászmunka második típusa a szegények intézményes gondozása. Az egyházközség szegénygondozó körzetekre oszlott. 1931-ben már 836 szegénygondozó tevékenykedett. A kivizsgálás ún. környezettanulmánylap szerint történt. Az egyházközség Karítása csak a területén lakó szegényeket részesítette támogatásban a kivizsgálás alapján. Az egyházközség Karítása minden hónapról elszámolást adott a Karitás Központnak.

A KaritásZ Központ a szervezett karitászmunka második fókuszsa. A KaritásZ érseki biztosának végrehajtó szerve a központi iroda. Az érseki biztos havonta kétszer körlevelet bocsátott ki az egyházközségek KaritásZ szervezeteihez, melyek a leggyakorlatibb útmutatással szolgáltak. Az érseki biztos az egyházközségek karitásZ-igazgatóival havonta értekezletet tartott. Ez a karitászmunka egységes menetét biztosította a fővárosban.

Mihalovics érseki biztos a rádióban előadást tartott „A katolikus KaritásZ” címmel, 1931. november 28-án.

Krisztust... kenyeret

című könyvben Budapest nyomorát és hitét íratta meg, amely 1932 tavaszán jelent meg.

A KaritásZ tíz éve

Ezt a cikket az 1942. évi KaritásZ Almanach előszavaként írta. 5.065.453 pengő! Ez az az összeg, amit a budapesti katolikusság Szent Erzsébet KaritásZ-szervezete 1931. október 7-i megalakulása óta tíz esztendőn keresztül pénzben és természetbeni adományokban gyűjtött és a főváros ínségeseinek szétosztott.

Tizedik éve szakadatlanul folynak a családlátogatások, a megajánlások begyűjtése, a szegények húsvéti lelkigyakorlatai és a Szent Erzsébet triduumok, a gyermeknyaraltatások és az itthon maradó gyermekek üdültetése, a fővárostól átvállalt munkaképtelenek ellátása, a karácsonyi akció megszervezése, az indokolt esetekben a rendkívüli eljárások és százféle segély előteremtése: tandíj, árvaházba, kórházba juttatás, lakbérsegély, cipőjavítás stb.

A katolikus társadalomnak változatlanul fennáll a kötelessége áldozatos megértéssel segíteni a Karitászt! (Magyar Katolikus Akció 1941. október, 3. oldal)

A Karitás érseki bizottságáról való lemondása

Mihalovics Zsigmond prelátusnak abból az alkalomból, hogy a budapesti Karitás érseki biztosi ügyköréről tizenegy évi buzgó szervezőmunka elteltével az országos elfoglaltsága miatt lemondott, Serédi hercegprímás meleg köszönetét tolmácsolta.

Mihalovics érseki biztos tizenegy éven át volt a központja annak a szociális szervezetnek, amit a fővárosban a Karitás mozgalmának neveztek. Az ő személyéhez fűződik a Karitás Központ munkájának kibontakoztatása és felvirágoztatása. A 47 budapesti egyházközség a Karitás szervező munkájáért köszönetét fejezte ki.

Az Actio Catholica országos igazgatója

Az Actio Catholica

Az Actio Catholica XII. Pius pápa első körlevelével 1922. december 23-án megindított apostoli szellemjárása, mely az utolsó évszázadok legnagyobb arányú katolikus mozgalma.

Az Actio Catholica megalakítása

A Magyar Püspöki Kar hosszú megfontolás után 1930. március 3-i konferenciáján az Actio Catholica alapjainak az egyházközségeket kívánta megtenni. Az 1932. október 19-i konferenciáján megválasztotta, illetve a hercegprímással kinevezette az Actio Catholica országos elnöksége tagjait.

Az Actio Catholica országos elnöksége

Az Actio Catholica országos elnöke Magyarország hercegprímása. Az ügyvezető elnök mindig a Püspöki Kar egy tagja, jelen

esetben Glattfelder Gyula csanádi püspök. Országos igazgatójául a Püspöki Kar egyházi férfiú kinevezéséhez ragaszkodik, jelen esetben pedig Mihalovics Zsigmond plébános személyéhez. A többi tisztség betöltését a hercegprímásra bízta.

Az Actio Catholica kinevezett Országos Elnökségét Serédi hercegprímás 1932. november 12-én szombaton du. 4 órára a budai palotájába hívta össze. Az Elnökséggel ismertette az Actio Catholica-t és megbeszélte vele a munka megindítását és a módzatait.

A magyar Actio Catholica szervezete megalakulásának időpontjául ezt a dátumot tekintik.

Az Actio Catholica munkájának megindításával új fejezet kezdődik a magyar katolicizmus történetében.

Az Actio Catholica központi irodája: Budapest IV., Ferenciek tere 7. I. emelet.

Az Actio Catholica országos igazgatója

Az Actio Catholica országos igazgatójának a feladata: az egész magyar katolicizmus megszervezése és beállítása a Katolikus Akcióba.

Az Actio Catholica megalapozója

A magyar Actio Catholica ügyrendjének, azaz alkotmányának a főfogalmazója és szervezetének főszerkesztője Mihalovics volt.

„Hogy ez az alapvetés teljes mértékben sikerült, azt a tíz évi teherpróba igazolja be. Most tíz év távlatából visszanézve nem találunk az Actio Catholica alapjaiban vagy szerkezetében, felépítésében vagy ügyköreinek elválasztásában semmi hibát, az azóta viharosan megváltozott idők hatására vagy nyomására sem kell alkotmányán lényegbe vágó módosításokat ejteni, és az idők követelményeinek ma is megfelel.” (Az Actio Catholica tíz éve, 15. oldal)

Az Actio Catholica organizátora

Az Actio Catholica Országos Elnökségével beható megbeszélések után nagy szakértelemmel és körültekintéssel az Actio Catholica szerkezetét megszerkesztette. Az öt országos szakosztályt megalakította. Az Actio Catholica központi irodáját, mint az országos organizáció adminisztratív szervét, munkába állította és működését irányította. Az Actio Catholica egyházmegyei tanácsait megtervezte és megalakulásukat javasolta. Az országos igazgató kezdettől éveken keresztül végezte a részben láthatatlan szervező és vezetékfektető munkát az Actio Catholica alapszervei, az egyházközségek és segítő szervei, az egyesületek irányába.

Az Actio Catholica-t az egész magyar katolicizmust átölelő csúcsszervezetté építette és fejlesztette Mihalovics.

„Papíron az Actio Catholica egy gigantikus szervezettséget mutat. A fővárosban a hercegprímástól és a Püspöki Kartól adott Glattfelder püspök irányítása mellett működik az országos energiaközpont, minden püspöki székvárosban kész a transzformátor, mely az Országos Elnökségtől érkező nagyfeszültségű áramot az egyes egyházmegyék viszonyaihoz alkalmazza, az espereskerületi tanácsokban az áramelosztók funkcionálnak, s minden plébánián elkészült a kapcsolat, az áramot felfogó és kigyújtó készülék. Papíron úgy látszik, hogy az egész országot átölelő szervezeti hálózat áll rendelkezésünkre, lehet már egységes célkitűzéseket végiggörgetni az egész országon, rendelkeznek már oly átfogó szervezkedéssel, hogy egy gombnyomásra talpra ugrik az egész ország.” (Mihalovics: Az Actio Catholica helyzetképe, 1934. június)

Az Actio Catholica országos Elnökségében

Az Actio Catholica központi irányító szerve az Országos Elnökség. Az Actio Catholica Országos Elnöksége a katolikus szervezkedés központja. Az Országos Elnökség szövögette azt a szervezeti hálózatot, mely a magyar katolicizmust jól rendezett

sereggé tette. Tőle indultak a szervezeti szálak az egyházközségekbe és hozzá érkeztek vissza.

Az Országos Elnökséggel az Actio Catholica évi munkatervét Mihalovics, az országos igazgató készítette el, annak végrehajtásáról gondoskodott, végül a végzett munkát számonkérte.

Az öt szakosztály országos elnökeivel hetenként értekezletet tartott, melyen a felmerülő országos jellegű katolikus kérdéseket megtárgyalta, a fontosabb ügyekben a püspöki karnak jelentést tett és javaslatokat terjesztett fel. Ezt a szinte folyamatos tanácskozó és helyzetellenőrző munkát országos vonatkozásban végezte. Ezeknek az ügyeknek az előadója és az elintézője legnagyobbbrészt Mihalovics, az országos igazgató volt.

Az Actio Catholica igazgatótanácsában

Az Igazgatótanács az Országos Elnökség meghívására szükséghez mérten tartotta üléseit, melyeken az elnök Glattfelder püspök, a mindenkori előadó Mihalovics volt. Ezen előadásainak, illetve előterjesztési és beszámolóí anyagának összeállítása mindig komoly feladatot jelentett az országos igazgató számára. Az Igazgatótanács tagja az Országos Elnökségen kívül az egyházközségi Actio Catholica igazgatók, a szerzetesrendek és az egyesületek képviselői.

Az Actio Catholica központi irodájában

Az Actio Catholica ügyrendje 15.§-a szerint a központi iroda vezetője az országos igazgató. A központi iroda munkája két ágra oszlik: 1. a központi iroda hivatali adminisztrációjára, 2. az egész mozgalom összefogására. A beérkezett javaslatok és jelentések szétosztása a szakosztályok között. A személyes vagy írásbeli információk és utasítások nyújtása. A szükséges propaganda és irodalmi eszközök megteremtése. A központi iroda végrehajtja az országos szakosztályok által elrendelt munkákat, lebonyolítja a szükséges akciókat, nyilvántartást vezet az ország minden egyház-

községéről. Itt dolgozzák fel az egyházközségek évi beszámoló jelentéseit és itt készül az országos jelentés.

„A központi iroda jelentősége évről évre mindjobban kibontakozott, mint a katolikus munkaközösség irányító szerve. A központi iroda napi postáját, telefonforgalmát és a látogatók tömegeit szem előtt tartva tesszük meg a megállapításunkat: az Országos Elnökség igazi központtá fejlődött. Kevesen tudják, hogy mennyiféle oldalról és mennyiféle ügygel keresik fel az irodát.

Mondanom sem kell, hogy mindezen igények kielégítése, az utánajárás, a közbenjárás és a válaszlevelek megírása meglehetősen munkát ró a központi irodára.” (Mihalovics beszámolójából, 1943. október)

Glattfelder Gyula püspök az országos lelkipásztori konferencián az 1941 június 2-i záróbeszédében a következőket mondotta: „Tárgysorozatunk kimerült. Nincs más hátra, mint hogy köszönetet mondjak mindazoknak, akiket illet. Elsősorban Mihalovics Zsigmond Actio Catholica országos igazgató úrnak kell köszönetet mondanom. Nemcsak azért a fáradságért, melyet ennek a konferenciának a megszervezésébe fektetett, hanem azért a nagy munkálkodásért és kitartásért, mellyel az Actio Catholica ügyeit és ezen keresztül az egész magyar katolikus egyházat oly odaadással szolgálja.”

Az Actio Catholica központi irodájának országos ügyvezetését az igazgatója, Mihalovics, tizenöt éven át mindenre kiterjedő ügyismerettel és felkaroló ügyszeretettel szolgálta. Az Actio Catholica országos igazgatója a szó legnemesebb értelmében volt diplomata, Krisztus országa apostoli ügyvivője.

Az Actio Catholica egyházközségekre építője

A magyar katolikus társadalom megszervezését az egyházközségre alapozta a Magyar Püspöki Kar, minthogy az egyházközség a legősbíbb és legtermészetesebb szervezkedési formája az egyháznak. Az egyházközségeknek mindenki tagja, aki meg van keresz-

telve és a területén lakik, tehát minden korú és állapotú katolikus hívőt magába foglal. (A magyar Actio Catholica ügyrendje, 20.)

Az Actio Catholica-t az egyházközségre alapozta a Magyar Püspöki Kar. Az Actio Catholica alapszervezete az egyházközség. Ebből kifolyólag Magyarországon minden megkeresztelt katolikus tagja nemcsak az egyházközségnek, hanem az Actio Catholica-nak is. Az egyházközségek az Actio Catholica hordozói.

A Katolikus Akció egyházközségekre alapozása különösen biztosnak és áldásosnak bizonyult, s ha magyar specialitás maradt is ebben, bátran állíthatjuk példának a világ elé.

Az Actio Catholica alapvető szerve az egyházközség, ezért a Katolikus Akció végső fokon elevenen és modernül munkálkodó egyházközséget jelent. A modern egyházközségi élet megteremtése az első és legfontosabb feladat. Ez három alapon épül: eleven hitbuzgalmi életen, katolikus szellemű műveltségen és szociális cselekvésen. (A magyar Actio Catholica ügyrendje, 22.)

Az Actio Catholica egyházközségekre építője az Actio Catholica országos igazgatója. Mihalovics egyike volt a modern egyházközségi szervezet első megteremtőinek és alkalmazóinak Magyarországon. A Budapest-Herminamezői egyházközséget megalakító és tizennégy éves működésével felvirágoztató lelkipásztor az e téren szerzett bőséges tapasztalataival fogott az Actio Catholica szervezéséhez és igazgatásához.

Mint az Actio Catholica országos igazgatója, a szervezőkor és a vezetéskor plébánosként fogta fel az Actio Catholica ügyeit és adta ki az ügymenetet. Az Actio Catholica országos vezetésében a szervezőtevékenységének és a vezérkari főnöki szerepének titka: az Actio Catholica országos igazgatója — mint az ország plébánosa — plébániákban és egyházközségekben gondolkodott, tervezett, beszélt és cselekedett.

Az Actio Catholica-t az egyházközségre állította be az Actio Catholica országos igazgatója. Ennek leghitelesebb igazolványa a „KATOLIKUS AKCIÓ” szaklapja, melynek tíz éven át a szervezője, és rengeteg cikknek volt a szerzője. Az egyházközség Actio Catholica munkatervét évről évre összeállította és hónapról hó-

napra részletesen adagolta. A modern egyházközség élete minden akcióját szemléltetve bemutatta.

Mihalovics Budapest egyik külvárosának a legaktívabb lelkipásztora volt. Mint az Actio Catholica országos igazgatója, ha valamit javasolt, azt előtte a saját plébániáján már kivitelezte. Eklatáns példa erre a „Vessétek mélybe a hálót” című cikke a Katolikus Akció 1940. februári száma 5. oldalán. E cikkben a saját egyházközségében a világi apostolok munkába állítását maga örököltette meg, melynek mint a herminamezői plébánia akkori adminisztrátora, szem és fültanúja voltam.

Mihalovics mint lelkipásztor huszonöt éven át apostolkodott a Budapest-Herminamezői egyházközség hitéletéért, s mint az Actio Catholica országos igazgatója, tizenöt éven át akciózott Magyarország egyházközségeinek az Actio Catholica-s életéért.

„Az Actio Catholica nem akkor éri el a célját, ha az Országos Elnökség vagy az egyházközségi tanács kitűnően működik, hanem akkor, ha az egyházközségekben igaz katolikus élet folyik. Az országos szervezet ezeket az élő katolikus sejteket foglalja össze és kovácsolja imponáló megjelenésbe.” (Mihalovics cikkéből, Egyházi lapok, 1935. november)

Az egyesületek beállítója az Actio Catholica-ba

A magyar Actio Catholica ügyrendje mondja: „4.§. Az Actio Catholica nem tulajdonít magának semminemű joghatóságot az egyes katolikus szervezetek, egyesületek és egyházközségek felett. A Püspöki Kartól nyert megbízatása alapján elvárja az összes katolikus tényezőktől, hogy működésében támogassák, vele kapcsolatot tartsanak fenn s kéréseit, indításait szívesen fogadják s főleg az egységes fellépés és átütő erő biztosítása érdekében az egységesen kiadott felhívásokat lelkes szeretettel teljesítsék. Az egységes irányítás biztosítása céljából mindennemű országos mozgalom tervét az Actio Catholica Országos Elnökségének be kell jelenteni és a végrehajtást csak ennek jóváhagyása után lehet megkezdeni.”

Az Actio Catholica Országos Elnöksége az Actio Catholica évi munkatervét úgy hirdeti meg, mint minden egyházközséget, egyesületet és mozgalmat egyaránt kötelező programot. (Mihalovics: A világi apostolság, 30.) A katolikus egyesületek évi munkájukat az Actio Catholica programja kereteibe illesztik.

Az Actio Catholica országos igazgatója beszédeivel és cikkeivel, tárgyalásaival és intézkedéseivel mozdította elő az Actio Catholica és az egyesületek munkaközösségét éveken át. A Katolikus Akció szaklapjának minden számában közöl az egyesületekről és mozgalmi életükről érdekes tájékoztatásokat és tartalmas beszámolókat.

A Katolikus Akció nem lett új egyesület, mely a többi egyesület halálát kívánja, nem vett el senkitől semmit, sem erejükből, sem munkájukból, sem az ezért járó elismerésből, hanem az együttműködés áldozatáért mindenkinek csak adott. Adott védelmet a külvilággal vagy hatósággal szemben, adott tekintélyt az Actio Catholica hivatalos szervei közé való besorolással, adott anyagi és erkölcsi segítséget, ha rászorultak, s adott szellemi indítást, közös nagy távlatokat s együttműködési lehetőségeket, ahányszor arra szükség volt. Az Actio Catholica által semmit se veszített egyetlen egyesület sem, de legtöbbje nyert tekintélyben és szerepben. (Az Actio Catholica tíz éve, 8. oldal)

Az egyesületek mindezt a magyar katolicizmus hivatalos szervezetétől, az Actio Catholica-tól kapták, de személy szerint elsősorban az országos igazgatójától. Mihalovics az egyesületeket irányította, tájékoztatta, propagálta és támogatta. Személyesen is részt vett az egyesületek munkájában, előadásokat tartott kurzusokon, kis- és nagygyűléseiken. Az egyesületek vezetői ezt jól tudva, teljes bizalommal fordultak hozzá mindenféle ügyeikkel. Az Actio Catholica országos igazgatója az egyesületeknek tizenöt éven át jóakaró atyja volt.

Az Actio Catholica országos igazgatója és az egyesületek vezetői

XI. Pius pápa a Quadregesimo Anno körlevelében utasítást adott, hogy minden társadalmi réteg külön-külön szerveztessék, részükre saját vezetőgárda képeztessék, s hogy ezek valamennyien az Actio Catholica keretében találkozzanak. A KALOT, KALÁSZ, KIOE, DL és EMSZO e célt megvalósító mozgalmakká bontakoztak.

Az Actio Catholica országos igazgatója és a katolikus egyesületek országos vezetői közti viszony a hadseregben a vezérkari főnök és a különféle katonai alakulatok parancsnokai közti kapcsolathoz hasonlítható.

Az egyesületek vezetői hivatásuk magaslatán álltak. Megértették, hogy Krisztus országa teljes győzelme lévén a cél, nem félreszorításukat jelenti, hogy a Püspöki Kar az Actio Catholica-ban teremtette meg a küzdő katolikusok vezérszervezetét: „Az egyesületek vezetői nem sértődtek meg, nem zárkóztak autonómiájuk szűk korlátai közé, hanem szívvel és lélekkel ajánlva fel a közös munkára erejüket, vállalták az Actio Catholica segítő csapatainak szerepét. Évi munkájukat az Actio Catholica programjának keretei közé illesztették, törekvéseik csúcsán az Actio Catholica törekvései égtek. Szervezeteiket úgy tekintették, mint a vezetőréteg iskoláit.

Az Actio Catholica országos igazgatója az egyesületek országos vezetőivel sok értékes eszmecserét folytatott. Az egyesületi élettel kapcsolatban felmerült ügyekben felkeresték. Mihalovics tanácsot adott, közbenjárt, erkölcsi és anyagi támogatást nyújtott vagy szerzett.

Mihalovics az egyesületek központi vezetőit mint szervező vezéregyenységeket és fáradhatatlan apostolokat kifejezhetetlenül értékelte. A Katolikus Akció szaklapja tíz évfolyamában „Mozgalmunk sodrában” rovatában az egyesületek és vezetőik működését rengeteg elismerő sorral és fényképpel örökítette meg. Az egyesületeknek nem csupán az országos központjait és vezéreit, de a helyi csoportjait és vezetőit is méltatta.

Vezetőképző tanfolyamok és tanulmányi napok

A Katolikus Akció havonként ismétlődő „Mozgalmunk sodrában” című beszámolóját a katolikus egyesületekről aki figyelemmel kíséri, annak szemébe tűnt az ország minden nagyobb gócpontjában lefolyt „vezetőképző tanfolyamok” vagy „kurzusok” száma és sokfélesége. A Katolikus Akció 1943. szeptemberi számában olvassuk, hogy ilyen tanfolyamot rendezett: a KALOT 27 helyen 1865 résztvevővel, a KALÁSZ 17 helyen 527 résztvevővel, a D.L. 6 helyen 406 résztvevővel, a Kongregációk 5 helyen 345 résztvevővel, 1-1 helyen az OMI 120, KLOSZ 110, a KALÁKA 90, a KIOE 60 és a NISZVIM 39 résztvevővel. Ez valóságban annyit jelent, hogy a következő Actio Catholica munkaévben 3569 lelkiileg, szellemileg és gyakorlatilag felkészült apostoli lélek áll a katolikus egyesületi élet szolgálatába. Ha ehhez hozzávesszük, hogy részben ezek, részben egyéb katolikus egyesületek ott, ahol több napos tanfolyam különféle okokból nem volt életre hívható, az ún. „tanulmányi nappal” igyekeztek a feladatot megoldani, nem nehéz elképzelnünk, hogy a katolikus egyesületi élet a múltban nem képzelt felvirágzás előtt áll, úgy a külső keretek, mint a belső tartalom szempontjából.

A tanfolyamok és a tanulmányi napok szerencsés elindulást jelentenek a tervszerűség és egység felé. Mindegyiküket háromnapos, zárt lelkigyakorlat, vagy legalább egy „lelki nap” előzi meg, melynek célja a katolikus egyesületi vezetők munkájának lelki megalapozása.

A lelki előkészítés után a tanfolyamok legfőbb feladata megadni az egyesületi vezetőknek a vezetéshez és az egyesület céljainak megvalósításához szükséges ismereteket. A vezetőnek ismernie kell a célt, melyért az egyesület alakult, akár a lelkiélet fejlesztésére, akár nevelés, akár szociális segítség vagy más katolikus feladat legyen az.

Az egységes munkaterv anélkül, hogy bármiféle kényszert alkalmazna, vagy az egyesületeket s azok vezetőit önállóságukban korlátozná, észrevétlenül magasabb egységbe állítja a közösen megállapított cél szolgálatába. Minthogy ma már minden egyesü-

let első kötelességének érzi az Actio Catholica által kitűzött évi program megvalósítását, az ország minden részében, ahol van katolikus egyesület, ugyanazok a tüzek lobognak fel és világítanak bele a még mindig elég sötét magyar éjszakába.

KALOT

A Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete programja: krisztusibb ember, a műveltebb falu, az életerős nép és az önérzetes magyar.

A KALOT két jezsuita szerzetes Kerkai Jenő és Nagy Töhötöm kezdeményezésével és vezetésével, majd többezer világi munkatárs közreműködésével több százezernyi legény összefogásával a leghatalmasabb mozgalommá fejlődött. 100 hivatásos titkárával, 5000 önkéntes vezetőjével, félmillió taglétszámával a legnagyobb magyar egyesületté nőtt 2500 faluban.

Hús főiskolát létesített, 35000 főnyi vezető falusi réteget képzett ki.

„Magyar Vetés” című lapja volt.

A KALOT katolikus és magyar szempontból kifejezhetetlen jelentőségű volt.

KALÁSZ

A Katolikus Leánykörök Szövetsége célja: hitben erős, erkölcsben tiszta, gazdaságilag képzett és hazafias családanyák nevelése.

A KALÁSZ eszméje és a kalászok kévébe kötője, a falusi leánykörök szervezője Luczenbacher Rita, aki 1935-től a leányifjúságnak élt. A KALÁSZ-mozgalom országos vezetői, megyei titkárai és a helyi vezetők áldozataira gondolva az a meggyőződésünk, hogy ezt a mozgalmat Isten akarta.

1500 csoportja és 100.000 tagja volt. Két népfőiskolája volt.

KIOE

Katolikus Iparos és Munkásifjak Országos Egyesülete. Alakult 1935-ben. Vezetője Ikvay László. A KIOE mozgalomnak 180 helyi csoportja volt. A „Magyar Munkásifjú” lapja 14.000 példányban jelent meg.

D.L.

Dolgozó Leányok és Nők Szövetsége. Alakult 1933-ban. Vezetője Jolsvay (Köszler) Hedvig. A D.L. mozgalom 220 helyi csoporttal működik. A D.L.-nek tíz otthona volt. Balaton-Jankovich telepen üdülője volt. A „Dolgozó Nő” lapja 6000 példányban jelent meg.

Az Actio Catholica munkaéveiben

1933-34.: Szervezés, propaganda

Az Actio Catholica megalakítása és megszervezése ország-szerte az 1933-34. munkaévben történt.

A papság tájékoztatásával kezdte működését az országos igazgató. Az első országos lelkipásztori konferenciát megszervezte 1933. júniusban, melyen az Actio Catholica sorsdöntő jelentőségét, helyzetét, majd a szervezeti működését adta és adatta elő. Az Actio Catholica kitűnő elindításának bizonyult a konferencia.

Az Actio Catholica zászlóbontása az Országos Katolikus Nagygyűlésen 1933. októberében történt. A zászlóbontás grandiózus toborzás volt, melynek gazdag programját és újszerű kerekeit az Actio Catholica országos igazgatója tervezte és kivitelezte.

Utána ország-szerte megkezdődtek a kisebb-nagyobb méretű propaganda gyűlések, melyeken a világiak seregei megismerkedtek az Actio Catholica célkitűzéseivel és szervezeteivel. Az Actio Catholica országos igazgatója az első országjárást ekkor kezdte.

Bangha Béla, Huszár Károly és Mihalovics Zsigmond, az Actio Catholica Országos Elnöksége agitáló hármasa kiszállt egy-egy városba az Actio Catholica-t propagálva. A rossz nyelvek „dictio catholica”-nak gúnyolták ezt a szellemi hadjáratot, ők azonban jól tudták, hogy a meggyőzés leghasznosabb fegyvere ma is az élőszó. Az első évi közgyűlések és előadások az Actio Catholica gondolatának a közvéleménybe való bevitelét célozták.

Az Actio Catholica-ról beszédvázlatokat adott ki az egységeség érdekében. Az „Ébresztő írások”-at megjelentette, a buzgókat apostolokká tette, a lanyhákat meg az egyházhoz közelebb hozta.

A vezetőképző kurzusok megindítása is erre az időre esik, ami szintén mélyen érintette az egész katolikus társadalmat.

Az egy évi szónoklás, tárgyalás, cikkezés, levelezés, szervezkedés és kiképzés után a második országos lelkipásztori konferencián „Az Actio Catholica magyar helyzetképe” címmel reális és értékes beszámolót tartott Mihalovics (1934. júniusában).

1934-35.: Krisztus és a család

„Az Actio Catholica évi programját egy vezérgondolat köré csoportosítottuk első ízben. A magyar katolicizmus erejét évenként egy konkrét célkitűzésben fogjuk össze és energiáját erre központosítjuk.” „Krisztus és a család” az első vezérgondolat és az első munkaterv az országos egyházmegyei és az egyházközségi szakosztályoknak, amely terv mindegyik munkáját ebbe a közös mederbe terelte.

Az Actio Catholica munkamenetrendje a következő volt: Az Actio Catholica az Országos Katolikus Nagygyűlésen meghirdette az évi munkaprogramot, melyet mozgalommá szélesített ki az egész országot átfogó és sodró erejű közmozgalommá. A dictió akkor lett akció, mikor a nagygyűlés szónokai után beszálltak a vidéki szónokok százával és ezrével, s mikor minden katolikus szószéken, egyesületi teremben, vezetőképző kurzuson és tömeggyűlésen elhangzott a felvilágosító, meggyőző, sürgető és kérő szó. Épp az volt az előnye és ereje a Katolikus Akciónak, hogy most már nem egy-két tudós vagy szónok rikkantotta el

magát a családvédelem gondolata mellett, hanem prédikációk, beszédek, ankétek, gyűlések végtelen sorozatán beiktatva, mindenben megjelent és hangzott az országra a családvédelem gondolata. (Az Actio Catholica tíz éve, 24.)

„Hitbuzgalmi és erkölcsvédelmi vonalon családvédelmi tridumot tartottunk a család megszentelése érdekében az ország minden templomában. A Casti Connubii körlevelet közismertté tettük. A kultúrelőadások témáit szakemberek által kidolgozva az egyházközségekhez juttattuk. A katolikus szülői értekezleteket a családvédelem jegyében tartottuk meg. Szociális és karitatív vonalon főképp a sokgyermekes családok megsegítését szorgalmaztuk.”

A családvédelem jogi természetű teendőinek megtárgyalása céljából az Országos Elnökség anketban hívta a katolikus jogásztársadalom előkelőseit. Jogászaink tanácskozása nyolc fejezetből álló kerek családvédelmi javaslatot eredményezett, melyet Glattfelder püspök a kormányelnöknek átnyújtott.

A katolikus orvosok ankétja orvosi oldalról állapította meg a családvédelem katolikus követelményeit.

„Az elmúlt évre visszatekintve jogos öntudattal állapítjuk meg, hogy a magyar társadalom egységes fellépése a családért, a családra kedvező atmoszférát teremtett. Megállapíthatjuk, hogy az Actio Catholica egy vezérgondolatra koncentrált törekvésével a nyilvános élet irányítójává lépett elő.” (Mihalovics: az Actio Catholica beszámolója az 1934-35-ös évről)

A „Katolikus Akció” az Actio Catholica szaklapját ebben az évben jelentette meg, mely az Országos Elnökség hivatalos közleményein kívül gyakorlati útmutatásokat is ad havonta.

1935-36.: Krisztus és a gyermek

„Az előző évi program és annak országos végrehajtása a következő évre kényszerítette az új programot, amit 'Krisztus és a gyermek' címen foglalt össze a Katolikus Akció. Az előző évben a család válságáról és okairól volt szó, a gondolathoz kapcsolód-

nia kellett a másik gondolatnak a család értelméről, a gyermekről.” (Az Actio Catholica tíz éve, 24.)

„Az eljárás itt is ugyanaz volt, mint a család problémájánál. A Katolikus Nagygyűlés messzehangzó előadásokban meghirdette a programot, amit átvettek a Katolikus Akció vidéki szervezetei és prédikációkban, kultúrelőadásokon, kerületi és vidéki nagygyűléseken meghordoztak az egész országban. A mozgalom megint országos és egységes volt, mert ihletése alól nem maradt ki se a szószék, előadó asztal vagy katolikus egyesület. Ez történt a gondosan előkészített s az ország minden részébe eljuttatott bizonyító és érvelő anyag használásával. Hatása nyomán új gondolkodásmód és magatartás kezdett mutatkozni a magyar katolicizmus keretein belül. Másodízben szedte össze a Katolikus Akció a magyar katolicizmus minden energiáját, hogy egy táborba hozza és közös munkára serkentse. (Az Actio Catholica tíz éve, 25.)

„Ebben az évben történt az az elhatározó lépés is, mely a KALOT, KALÁSZ és KIOE hivatalos elfogadásával és a Katolikus Akció szervei közé iktatásával az ország ifjúságának legjelentékenyebb részét vont a Katolikus Akció védőszárnyai alá. A KALOT-tal a falusi ifjúság került egy közös arcvonalba.” (Az Actio Catholica tíz éve, 26.)

1936-37.: Krisztus és a falu

„A Katolikus Akció elevenére tapintott a magyar életnek, mikor az 1936-37. évben 'Krisztus és a falu' címen egy nagy és hatalmas kéz nyúlt feléje, amelyik ha gazdasági és szociális bajain közvetlenül nem is tud segíteni, legalább lelki megerősítésben részesíti.

Itt látszott meg a KALOT és a KALÁSZ gondviselészerű szerepe. Amit ez a két katolikus egyesület a falu kultúrájáért, gazdasági és szociális megsegítése terén végzett, az mindörökké fénybetűkkel lesz beírva a magyar történelembe.” (Az Actio Catholica tíz éve, 30.)

Az Actio Catholica országos igazgatója is falujáró lett ebben a munkaévben.

1937-38.: Hármás szentév.

A „szeretet köteléke”

A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus rendezése az Actio Catholica feladata volt.

„Először hangsúlyoznunk kell, hogy a magyarság első megtérésének szent napjaitól ilyen általános, az egész országot magával ragadó katolikus megmozdulás nem történt. Már az előkészület során, amely másfél éven át tartott, de azután a kongresszus napjaiban átformálódott az egész ország katolicizmusa. A missziók, lelkigyakorlatok, triduumok, novénák egymást érték és azok hatása alól aligha vonhatta ki magát bárki.”

A százezrek nem vonultak volna fel a Hősök terére és a megnyilatkozások nem lettek volna olyan megrázóan fényesek, ha a triduumokon és missziókon kívül nem végezte volna el munkáját Isten kegyelméből megáldottan a Kongresszusi Csoportbizottság. Ez a bizottság az Actio Catholica receptje szerint dolgozott. Minden hivatalban és munkahelyen apostolokat, zelátorokat választott ki és ezek vitték diadalra a Kongresszus lelki ügyét a hivatalokban, gyárakban és munkahelyeken.

Az Eucharisztikus Világkongresszus rendezése sikerrel koronázta meg Mihalovicsnak, az Actio Catholica igazgatójának szervezői munkáját.

1938-39.: Szent István ország

„'Szent István országa' címen új országos programot írtunk elő. Szent István királyunk megdicőülésének 900. évfordulóján az Actio Catholica országos ünnepeket rendezett. Az el nem porladó Szent Jobbot aranyvonatra emeltük, imádkozva és énekelve diadalmasan meghordoztuk a csonka haza minden részé-

ben. A Gondviselés úgy akarta, hogy még ebben az évben a Felvidékre is elindult. Mint élő Uralkodó lépte át a trianoni határokat s fogadta a felvidéki és ruszinföldi hű alattvalóinak hódolatát. Szent István országa megkezdte visszatérését a történelmi határok közé.

A lelkekben is megindult a nagy Király visszahódító munkája. A Kongresszust követő évet a szentistváni gondolatok megismerésének szántuk. Az egész magyar élet nekilátott az apostoli király országépítő elvei tanulmányozásának.” (Mihalovics: A munka előtt, 1940. szept.)

Míg az előző év Szent István király ünneplése volt, az új munkaévnek szent István követését tűztük ki célul. „Olyan országot akarunk, melyet minden ízében átjár Szent István szelleme: vallásosságban, köz- és magánéletben, kulturális és szociális életben egyaránt.” Szent István tanfolyamot tartott minden egyházközség.

1939-40.: A világiak Krisztus országáért

Az Actio Catholica három koncentrikus körben dolgozott. Az első körben az apostoli lelkület minél általánosabb felébresztésére törekedett az adventi szentbeszédvázlatokat elkészítve. A második körben az egyházközségek vezető tagjait kötelességeikre oktatta. A harmadik körben minden egyházközség részére 2-8 világi munkatársat képeztetett ki. Ezt az egynapos képzést az ország háromszáz helyén összpontosítva rendezte meg. A világi apostolok kiképzése lelkületi, értelmi és gyakorlati síkon egységes terv szerint ment végbe. Mindez a világi apostolok képesítését és munkába állítását országosan és egységesen megszervezte. A világi apostolokért imahadjárat indult szentképre nyomtatott imaszöveggel.

Kárpátalját és Erdélyt a visszatérés után az Actio Catholica országos igazgatója végigjárta, hogy az Actio Catholica egységes munkamenetét biztosítsa.

1940-41.: Világiak Krisztus országáért

Az előző évi munkaprogram maradt erre az évre is. Az apostoli lelkület fokozása a cél továbbra is. Világnézeti előadások tartattak. A Katolikus Akció filmkritikájával a film erkölcsiségének a megtisztítását tűzte ki célul.

1941-42.: Mindnyájan Szent István országáért

Az Actio Catholica e munkaévében két országos mozgalmat indított: az egyiket a vasárnap megszenteléséért, másikat a káromkodás ellen.

A vasárnap megszenteléséért a mozgalom 1941. nov. 9-én kezdődött, mikor az egész országban az oltár körüli közösségben való részvételre buzdított minden szentbeszéd.

A káromkodás elleni országos mozgalmat az Actio Catholica 1942. január 4-én Jézus nevenapján indította el. A Katolikus Akció káromkodás elleni mozgalmának egyik jelentős eszköze a propaganda volt. Két és fél vagon propagandaanyag: plakát, röpirat, imafüzet, nyomtatvány fogyott el 1942-ben. Az országos mozgalom méreteit ez az adat is hitelesen és eredményesen jellemzi.

Árpádházi Boldog Margit születésének 700 éves jubileuma alkalmából triduumok voltak országszerte.

1942-43.: Családmentés, nemzetmentés

A családok erkölcsi és anyagi védelméért szállt síkra az egész magyar katolicizmus.

1943-44.: Családért, hazáért, egyházért

A diákotthon-mozgalom országos méreteket öltött. A hadigondozó munkába az Actio Catholica egyre jobban bekapcsolódott.

Az Actio Catholica munkaévében az országos igazgató feladatai

Az Actio Catholica munkaévének vezérgondolatához a munkatervet összeállította. A munkaév programjának előkészítéséről Mihalovics nyilatkozott az országos lelkipásztor konferencián: „Az 1936-37. évi 'Krisztus és a falu' munkaprogram előtt száztíz plébánost kértünk, hogy tegyenek javaslatokat.” (Egyházi Lapok, 1936. 180. oldal)

A Püspöki Kar jóváhagyása után az évi munkatervet úgy hirdette, mint minden egyházközséget, egyesületet és mozgalmat egyaránt kötelező programot.

Az Actio Catholica évi munkatervét szakosztályonként végrehajtási utasítással látta el. Felszerelte a szükséges segéd-eszközökkel. A munkaév témáinak tíz előadásvázlatát és műsoranyagát szakemberekkel megíratta és kinyomatta. Mindezeket: propagandafüzeteket, röpiratokat, plakátokat, minden egyházközségnek elküldte.

A Katolikus Akció szaklapjának hasábjain a vezető gondolatot felragyogtatta. A szaklapja címdalán hónapról hónapra az időszerű teendőket közölte, míg a lap többi részében részletes és gyakorlati útmutatást adott, többnyire az egyházközségi életben jól bevált példákkal és esetekkel szemléltetve.

A munkaévről a beszámoló statisztikai íveket az egyházközségeknek májusban szétküldte. Az így nyert adatokból elkészítette az országos beszámoló jelentést, amit az Országos Elnökség elé terjesztett. A magyar katolicizmus évi munkájáról remek összképet festett.

„Az egyházközségek és az egyesületek egyaránt feldolgozták a Püspöki Kar által jóváhagyott munkaprogramot. Kívülről nézve valóban úgy tetszett, hogy a magyar katolicizmus rendezett tábor, mert egységes haditerv alapján szolgálja Isten és a nemzet ügyét. Belülről láttuk a hiányokat, mégis a tárgyilagos szemlélőnek ezek ellenére is meg kell állapítania, hogy a katolikus erőcsoportok a tennivalók legfőbb pontjaiban közös nevezőre jutottak. Az egységes terv szerint való munkálkodásból egységes katolikus közvélemény kezd már kialakulni, mely körülmény a mai bizonytalan viszonyok közt különös hangsúlyt nyer.” (Mihalovics: Az Actio Catholica beszámolója, 1943. október 4.)

Az Actio Catholica munkaéveinek megtervezése és kivitelezése az országos igazgatójától tájékozott ügyismeretet és áldozatos ügyszeretetet követelt. Mihalovics minden istenadta képességét és erejét az Actio Catholica munkaéveinek szolgálataiba állította.

Beszámoló az Actio Catholica munkaévről

„A statisztika: eligazítás a központnak. Megvan bennünk a jóakarát, munkánkban segítségül hívjuk a legmegfelelőbbnek látszó szakközegeket, a napi imádságunkban a Szentlélek segítségét kérjük, hogy az Actio Catholica azzá lehessen, aminek a Szentatyá szánta: a papság és a hívek megértő és áldozatos összedolgozásából fakadó belső és külső megújulása Isten országának. De mindez nem elég! Szükséges, hogy állandóan figyelemmel kísérjük munkánk visszhangját, amely az egyházközségek kebelében kél szárnyra és a központból kisugárzott terveket a helyi viszonyokhoz alkalmazva valóra váltva mutatja. Munkánknak ezt a visszhangját a beszámoló statisztika közvetíti. Nemcsak az öröndetes előtörésekre mutat rá. Nemcsak megmondja a számok logikájával, mi volt a helyes a központi irányításban és mit kell a jövőben másként megfognunk. Szeretném, ha oltártestvéreim elé vetíthetném azt a pillanatot, mikor az egyházmegyei és országos eredményeknek számoszlopait első ízben terítik a vezetőség elé. Mikor megindul a kérdések pergőtüze és az összehasonlítás a

múlt évi eredményekkel. Lázás százalékszámítás és arányok egybevetése, egyes adatok horderejének mérlegelése...

A statisztika cáfolhatatlanul rámutat arra, hogy íme: készen áll a vezeté, amely egyetlen gombnyomásra talpra állítja a katolikusokat szent hitük vagy egyéb érdekeik védelmében. Erre építeni lehet! Erről nemcsak erkölcsi, hanem idővel anyagi előnyöket is remélhetünk.” (Mihalovics Zsigmond: Lelkipásztorkodás és statisztika című cikkéből, mely megjelent az Egyházi Lapok 1937. márciusi számában.)

„Világnézeti előadások” az Actio Catholica munkaéveiben

Az Actio Catholica által kezdeményezett „Világnézeti előadások” járható útnak bizonyultak, melyek valóban mély szántások voltak és népünk széles rétegeinek érdeklődését fordították az ott meghirdetett igazságok felé. Olyan embereket láttak a lelkipásztorok az előadótermekben, akikkel azelőtt sehol sem találkoztak. Ezeket két dolog vonzotta ide: az előadás címe és újszerűsége, továbbá a vele kapcsolatos külső körülmények. Magáért az igazságért talán nem jöttek volna el, de a kísérő műsoron szavalattal szerepelt a fiuk vagy a leányuk, akit látni kell a nagyapának, keresztapának, sógornak, stb. De hatalmas vonzóereje volt azoknak az előadásoknak is, melyeket egy soraikból való ember adott elő.

Kettős értéke volt ezeknek az előadásoknak: az egyik, hogy maga az előadó bedolgozta magát az igazságba; a másik, hogy olyan embereket ejtett gondolkodóba, akik a pap szavait bizalmatlanul fogadták.

Az Actio Catholica-ban a katolikus érdekek védője

Az Actio Catholica a katolikus érdekek megvédésében, a közéleti támadások nyílt visszautasításában, leszerelésében vagy jóvátételében, sajtóbeli elcsúszások kijavításában amit kifejtett, szívós, de eredményes munka volt. Azt, amit régebben a Katolikus Írók Országos Pázmány Egyesületének irodája teljesített, azt most mint a magyar katolicizmus egyetemes és hivatalos képviselője, a Katolikus Akció helyzeti előnyeinek birtokában még nagyvonalúbban és áldozatosabban érvényesítette.

Lassan, de helyesen utat tör magának a közönség rétegeiben az a felfogás, hogy amiről az Actio Catholica nem tud, az nem kifogástalan katolikus gondolat, és minden, katolikus néven megindult akció, mely nem bírja a katolicizmus képviselőjének hozzájárulását, csak egyéni ügy vagy üzlet lehet, katolikus cégér alatt csak üzleti vállalkozás.

Ne lehessen többet katolikus cégér alatt hitvány, rossz könyveket elsűtni, előadásokat rendezni, szellemi termékeket kínálni, áruba bocsátani, s így a katolicizmus nevét és tekintélyét kompromittálni. Egyszóval a gyanútlan közönséget a katolikus jelzővel becsapni!

Mindez az Actio Catholica országos igazgatójának és a központi irodájának rengeteg munkájába és idejébe került.

Az országos katolikus nagygyűlések rendezője

Az Actio Catholica zászlóbontása a XXIV. Országos Katolikus Nagygyűlésen 1933. októberében volt. Ez az első Nagygyűlés, melyet az Actio Catholica jegyében az országos igazgatója, Mihalicz rendezett. „Zászlóbontás elé” című cikkéből való a következő: „Országszerte plakátokat ragasztott ki az Actio Catholica: magasba nyúló kereszt tövében az ifjúság zászlókat feszít neki a magyar levegőnek és rajtuk Krisztus monogramja. Az Ac-

tio Catholica zászlóbontása a XXIV. Katolikus Nagygyűlésen” — szól a szöveg.

A XXV. Országos Katolikus Nagygyűlés két szempontból is újszerű volt: egyrészt a tartalmát illetően, másrészt a kereteit illetően. Az eddigi Nagygyűlések időszerű, de különböző témákat öleltek fel. Erre a Nagygyűlésre egyetlen egységes tárgyat írt elő: „Krisztus és a család” címen Serédi hercegprímás. A XXV. Országos Katolikus Nagygyűlés célja az Actio Catholica évi munkaprogramjának „Krisztus és a család” címen való meghirdetése volt, kimagasló egyházi és világi szónokok által.

1934-től kezdve az Országos Katolikus Nagygyűlések egy-egy központi gondolat jegyében tartattak meg. Így vonult fel az Actio Catholica évi munkaprogramjaként a család, a gyermek, a falu, a világi apostolok, Szent István országa, a családmentés-nemzetmentés gondolata.

A Nagygyűlések az Actio Catholica évi munkaprogramjának meghirdetőivé váltak.

Az Országos Katolikus Nagygyűlések anyagát könyv alakban is megjelentette több éven át, így a jubiláris XXX. Országos Katolikus Nagygyűlést is 1942-ben.

Az országos lelkipásztori konferenciák szervezője

Az Actio Catholica eszméi terjesztésének, az évi programja ismertetésének és a szervezési tájékoztatójának legcélravezetőbb szaktanulmányi intézménye az országos lelkipásztori konferencia volt.

Az első konferencián 1933. június 26-28 között az ország minden esperesi kerületből legalább egy kiküldött vett részt, hogy az esperesi kerületi gyűlésen a papságot a konferenciáról tájékoztassa. Az országos lelkipásztori konferencián egyrészt az egész ország papsága képviselve volt, másrészt a kiküldött a konferencia tárgysorozatát részletesen ismertette a legközelebbi gyűlésen.

Az első lelkipásztori konferencia vezértémája az Actio Catholica volt. Mihalovics, az Actio Catholica országos igazgatója „Mi az Actio Catholica?” címen tartott előadást.

Az országos lelkipásztori konferenciák témáinak összeállítása, az előadók kiválasztása és a témáknak velük történő megtárgyalása, tehát a konferenciák szellemi előkészítése az Actio Catholica országos igazgatójának egyik jelentős feladata volt. A konferenciák előadásait az „Egyházi Lapok”-ban leközzöltette. Később a konferenciák anyagát „Igehirdetés és liturgia” címmel 1941-ben, „Pro ara et focus” címmel 1942-ben, és „A család és ifjúság a háborúban” címmel 1943-ban könyv alakban állította össze és kinyomatta.

Az országos lelkipásztori konferenciák jelentősége évről évre növekedett, nélkülözhetetlen intézménynek bizonyult.

Az Actio Catholica kiadványainak szerkesztője

Az Actio Catholica központja első kiadványai az Actio Catholica-ról szóló röpiratok. Mihalovics ezekből többet is írt. Az Actio Catholica Országos Elnökségének hivatalos kiadványai közül többet ő szerkesztett.

Az Actio Catholica évi munkaprogramjának megfelelően tíz beszédvázlatot egyházi és világi írókkal készíttetett és kinyomattott.

„Ébresztő írások”-at 1933-ban indítja el. Az elsőt „Katolikus Karitás” címen maga írta.

A népies röpiratok igazi kampánya az 1935. évre esik, a Quadragesimo Anno népszerűsítése. Ekkor jelent meg a „Proletárok megváltása” háromszázezer példányban, „Korunk legnagyobb veszedelme” négyszázezer példányban, és a „Nemzeti színű pogányság” háromszázezer példányban. Itt már fontos és korszerű témák kerültek szőnyegre.

Az Eucharisztikus Világkongresszus évében rendkívüli kiadványokat jelentetett meg az Előkészítő Bizottság. A Világkongresszus propaganda céljait tizenhárom nyelven készített ismertető füzet 894 ezer példányban és 387 ezer plakát szolgált. A ma-

gyarsághoz három felhívás hétszázezer példányban ment szét az országba.

Az 1938-40-es munkaévekben a „Világi apostolokért imalap” 1.200.000 példányban kelt el.

Kiadványainkról

A háború öt évében a Magyar Katolikus Akció című havi lapunk havonta 30.000 példányban ment szét az országba.

Könyvkiadványaink

Mihalovics Zsigmond: A világi apostolkodás kézikönyve	5.000
Mihalovics Zsigmond: Az Actio Catholica tíz éve	3.000
Mihalovics Zsigmond: Igehirdetés és liturgia	2.000
Mihalovics Zsigmond: Pro ara et focus	2.000
Mihalovics Zsigmond: A család és az ifjúság	2.000
XXX. Katolikus Nagygyűlés	2.000
XXXI. Katolikus Nagygyűlés	2.000
Vanyó Tihamér: A plébániai történetírás	3.000
Kecskés Pál: Keresztény társadalomszemlélet	5.000
Alaker István: A filmszínházokról	2.000

A „Katolikus Akció” szaklap szerkesztője

A Katolikus Akció szaklapja célkitűzéseit az első számban „Mit akarunk?” című cikkében Mihalovics, az Actio Catholica országos igazgatója, mint a szaklap szerkesztője ismerteti (1935. május).

„Alcímünk mindent megmagyaráz. Időközönként az Actio Catholica országszerte serénykedő világi munkatársai elé kívánunk lépni, hogy felvázoljuk az Országos Elnökség célkitűzéseit és eléjük tárjuk Krisztus országa építésének részletterveit.”

A „Katolikus Akció” az Actio Catholica világi munkatársainak szaklapja. A Katolikus Akció havilapja az eszmét terjesztette, az Actio Catholica munkaprogramját, a végrehajtási utasításait, az életrevaló gondolatokat, és a praktikus tanácsokat ismertette. A minden egyházközséget és egyesületet kötelező munkaprogramot bőven kifejtette. Becsesnek bizonyultak a címlapon a figyelmeztető felhívások: „Célkitűzéseink”, „Havi tenni-valók”, „Munkanaptáramba”, „Feladatok abc-je” stb. Ezek a havi, illetve a negyedévi teendőket konkrétan foglalták össze. A lap nem csupán az Actio Catholica eszmeközlője, de vezérlője is. A szaklap a világi munkatársaknak egységes és gyakorlati eligazítást adott. Az Actio Catholica e szaklapjában megjelentetett írásaival központi irányítást végzett, országsszerte egységesített munkamenetet létesített és a hatalmas egyöntetű katolikus munkaközösségnek átütő erőt eredményezett.

A „Katolikus Akció” szaklapját az első számtól hónapról hónapra tíz éven át Mihalovics szerkesztette. Az anyagot gondosan gyűjtögette. Rengeteg cikket írt bele. „Az apostoli lélek feltételei” címmel 1942. februári számában, „A világi apostol tulajdonságai” címmel 1943. februári számában sorozatot kezdett.

„Mozgalmunk sodrából” címmel a világiak apostolkodásának az országos híradója tájékoztatót. A katolikus egyesületek életéről beszámolókat közölt. A világi apostoloknak az életrajzát megíratta, a „Magyar Tükör” sorozatban a magyar tájak katolikus életét vázoltatta fel Nagy Miklós, az Actio Catholica országos titkára tollával.

A „Magyar Figyelő” című rovat a katolikus és a magyar élet kérdéseit tárta fel. „Az építő katolikusság” című rovat a templomokat, iskolákat, diáktanonc otthonokat építő tevékenységét mutatta be.

A Katolikus Akció szaklapja tíz évfolyama a világi apostolkodás központi iskolája, a világi munkatársak gyakorlati kalauza és az Actio Catholica-s munka példatára.

Mihalovics szaklapjával az Actio Catholica évtizedes munkanaplóját hagyta tanulságként az utódoknak.

A „Katolikus Akció” szaklapja havi háromezer példányban jelent meg.

A világi apostolkodás kézikönyve

Írta és összeállította Mihalovics Zsigmond Fekete Márton, Halász Pál, Jámbor Dezső, Kiss István, Molnár Frigyes, Nagy Miklós, Nádas Zoltán, Spenger Mercedes és Velösy Elek közreműködésével.

A kézikönyv első fejezete: „Mi az Actio Catholica?” bemutatja az Actio Catholica megalakulásának körülményeit, beállítja a világegyház életébe, majd ismerteti a katolicizmus feladatait és azok megoldási lehetőségeit. A második fejezet: „A magyar Actio Catholica szervezeti felépítését tárgyalja az egyházközségektől föl az országos központig. Látjuk a hatalmas gépezet működését, melybe belevilágít az eddigi tíz év tanulságos története. A könyvet betölti az egyházközségi szakosztályok munkabeosztása. Átszeli az egyházközség életének minden megnyilvánulását. A vezető és a világi apostol megkapja itt az irányítást, a szakszerűség a legkisebb részletekbe hatol. Az egyesületekről az egyházközséghez, az Actio Catholica-hoz, viszonyaikról és a feladatairól szól. Hozza az összes egyesület címjegyzékét is. Az utolsó fejezet a világi apostol belső feszültségének az alapjait mutatja be a lelki életben, az elméleti és gyakorlati kiképzés terén.

Ez a könyv az apostoli munka vezérkönyve, a vezetőké első-sorban. De az ő munkájuk által fog behatolni széles rétegekbe és tovább éleszt felhasználatlan energiákat. Így válik majd az egész magyar katolicizmus közös erőforrásává. De éppen ezért lesz az egész katolikus magyar élet általános irányítójává, mert a magyar katolikusság és az ő munkája a magyar nemzet szilárd alapzata és jövőjének legbiztosabb záloga.

A világi apostolkodás kézikönyve című mű a Szent István Társulat kiadásában 382 oldalon 1942-ben jelent meg.

Az Actio Catholica tíz éve

Mihalovics Zsigmond, az Actio Catholica országos igazgatója beszédeinek és írásainak tükrében. Összeállította dr. Nyisztor Zoltán.

„A magyar katolicizmus sokkal erősebben összenőtt a Katolikus Akcióval, semhogy annak tíz éves jubileumát megörökítés nélkül hagyhatnánk. A célra a legalkalmasabbnak látszott az Actio Catholica országos igazgatójának beszédeit és írásait összegyűjteni: azokat a tervezés, programadás vagy beszámolás szent hevületében írt vagy elmondott megnyilatkozásokat, melyek a Katolikus Akció tíz évi munkáját a legerősebben jellemzik. A válogatás tisztán tárgyi szempontok szerint történt, de ha személy szerint is megörökítése lesz Mihalovics Zsigmond országos igazgatónak, annál jobb. Aki Magyarország legválságosabb éveiben tíz évig állt az élén a magyar katolicizmus hivatalos szervének, annak neve és életműve átment a történelembe.” (Nyisztor Zoltán)

Tíz év után megállapíthatjuk, hogy az egész országban mindenütt sikerült az egyházközségeket a mozgalom alapjává tenni és azok belső életét az Actio Catholica szellemében átformálni. Az Actio Catholica jegyében sikerült mind a régi katolikus egyesületek, mind az újabb alakulások harmonikus együttműködését biztosítani és a sokfelé ágazó katolikus tevékenységet egységbe foglalni.

Mihalovics Zsigmond több kötetre való beszédeit és írásait Seres Ferenc adminisztrátora gyűjtötte össze. A magyar Actio Catholica tizedik évfordulójára ebből a hatalmas gyűjteményből egy kötetre valót, mégpedig az Actio Catholica tíz évét tükrözően, válogatott ki az adminisztrátor. Az Actio Catholica tízéves működését dokumentáló anyagot Nyisztor Zoltán átolvasta és megírta bevezetésül kortörténeti tanulmányát: „Visszapillantás a tíz évre” A könyv sajtó alá rendezését Nagy Miklós, az Actio Catholica titkára intézte.

Erről a megjelentetett könyvről Mihalovics előre nem tudott, a barátai kedves meglepetésnek szánták. Ennek egyik bizonyítéka e könyv azon példánya, melyet az adminisztrátorának

ajándékozott, saját kezűleg írva bele a következő dedikációt: „Seres testvéremnek, kinek e könyv megszületése köszönhető. Bp. 1943. máj. 12. Mihalovics Zsigmond.”

Az Actio Catholica tíz éve című könyv a Szent István Társulat kiadásában, 350 oldalon, 1943-ban jelent meg.

A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus előkészítő Főbizottsága ügyvezető igazgatója

Az Eucharisztikus Kongresszus előkészítését és megrendezését a magyar Actio Catholica szervezeti hálózata és emberei hajtották végre. A szervezés élére Előkészítő Főbizottságot és tizennégy Bizottságot nevezett ki Serédi hercegprímás. Az Előkészítő Főbizottság ügyvezető igazgatójává Mihalovicsot, az Actio Catholica országos igazgatóját tette.

Az Előkészítő Főbizottság Kongresszusi irodája a Bizottságok mellett az előkészítés minden munkájának központjaként működött. A Kongresszus előkészítésének nem volt olyan mozzanata, amely nem a Kongresszusi irodán futott volna át. Titkársága, pénzügyi osztálya, ügyészsége, irattára, expedíciós osztálya egyszerre és felváltva végezték a legbonyolultabb munkák egész sorát, minden tagja hosszú időn át összes szellemi és fizikai erőik legvégsőig fokozott igénybevételével dolgoztak. Magán a hivatalos gondosságon és szereteten kívül az Iroda még imáival is igyekezett szolgálni a Kongresszus sikerét, minden tagjának havonkénti közös szentáldozásaival. (Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve, 49.)

Az Eucharisztikus Kongresszus fő ünnepségei

Előzetes ünnepségek. Május 22-én vasárnap délután előkészítő gyűlés volt az Iparcsarnokban. Május 23. Pacelli Jenő pápai legátus érkezése, ünnepélyes fogadása, s a Koronázó templom-

ban üdvözlése. Május 24. Pacelli legátus üdvözlőestje az Iparcsarnokban.

Az Eucharisztikus Kongresszus. Május 25-én délután öt órakor a Kongresszus hivatalos megnyitása a Hősök terén. Serédi hercegprímás magyarul, Pacelli pápai legátus francia nyelven megnyitó beszédet intézett a százezernyi hívőhöz.

Május 26-án, Áldozócsütörtökön, 9 órakor a gyermekek és az ifjúság szentmiséje és közös áldozása százötvenezer fővel és százötvenezer kísérővel. Délután az első nemzetközi gyűlés az ünnepi csarnokban. Este a Kongresszus eseménye az Oltáriszentséget kísérő hajókörmény, Krisztus Király diadalútja a Dunán volt. A Duna két partján milliós emberszalag szegélyezte együtt imádkozva és énekelve.

Május 27-én délután a második nemzetközi gyűlés. 23 órakor százötvenezer férfi éjszakai szentségimádása, utána éjféli miséje és közös áldozása volt a Hősök terén. Magyarországon a férfiak e hitvallása a legfelemelőbb tömegdemonstráció volt.

Május 28-án délután a harmadik nemzetközi gyűlés volt.

Május 29-én vasárnap délelőtt Pacelli legátus szentmisét mutatott be a Hősök terén. Áldozáskor háromszáz pap áldoztatott. Utána a vatikáni rádióállomás adóján XI. Pius pápa beszélt a Kongresszuson résztvevő félmilliós hívősereghez.

Délután az Eucharisztikus Kongresszus befejező manifesztációja a szentségi körmenet volt. Milliónyi ember állt ájtatosan sorfalat a szentségi Jézusnak az Andrássy úton a Hősök teréig. A Kongresszus zárókörménye Krisztus Király hitvalló diadalmenete volt a magyarság tömegeinek és negyvennégy nemzet zarándokainak hódoló részvételével. Az eső miatt a rádióban hangzott el Pacelli legátus beszéde és Serédi hercegprímás záróbeszéde.

Az Eucharisztikus Kongresszus ünnepei leírhatatlan lelki élményekben részesítettek százezreket, akik ezen résztvettek.

Az Eucharisztikus Kongresszus előkészítésében és lebonyolításában az ügyvezető igazgatónak oroszánrész jutott. A 14 bizottság ezer és ezer kényes részletkérdése felett őrködő agy és egyetlen intéző kéz állott: Mihailovics agya és keze, lelki szellemi és anyagi problémák folytak össze, protokollaris, utazási, szállítási, szállodai, közrendészeti, nyelvi, valutáris ügyek hullámszórtak, és

ha volt is mindegyiknek külön bizottsága, egy embernek kellett mindent tudnia és ezért felelnie, és az Mihalovics igazgató volt.

Mihalovics szervezőképességének legnagyobb teherpróbája és egyúttal legnagyobb sikere a budapesti Eucharisztikus Kongresszus megszervezése és levezetése volt. A Világkongresszus nagy sikere Mihalovics szervező zsenialitásának gigantikus csúcsteljesítménye, életének legáldozatosabb szolgálata és legnagyobb diadala.

Az Eucharisztikus Világkongresszus után Mihalovics a „Katolikus Akció” szaklapja első cikkét időszerűen és boldogan ezzel kezdi: „Győzelemről énekeljen napkelet és napnyugat!” Meg is teszi, mert a világ minden tájáról érkező levelek százai és a külföldi sajtó hatalmas hasábjai igazolják: az Eucharisztikus Kongresszus sikere felülmúlt minden várakozást...!

A XXXIV. Eucharisztikus Kongresszus emlékkönyve a magyar katolicizmus egész eddigi történetében páratlan fényű demonstrációkat és világjelentőségű megnyilatkozásokat írás, kép és könyvkészítői művészettel díszes formában örököltette meg.

Az Esztergomi Székesfőkáptalan tagja

XII. Pius pápa Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás előterjesztésére az esztergomi Székesfőkáptalan egyik kanonoki stallumát Mihalovics Zsigmond pápai prelátusnak, a budapest-herminamezői plébánosnak, az Actio Catholica országos igazgatójának adományozta.

1944. április 21-én az esztergomi Főszékesegyházban Mihalovics Zsigmondot a Főkáptalan kanonokjává dr. Léplöd Antal protonárius kanonok iktatta be a következő beszéddel: „XII. Pius pápa Őszentsége, bíboros főpásztorunk előterjesztésére, az esztergomi Székesfőkáptalan mesterkanonokjává kinevezte Mihalovics Zsigmond prelátust, a budapest-herminamezői plébánost, az Actio Catholica országos igazgatóját, az országgyűlés felsőházának tagját. Mihalovics Zsigmondot 1914-ben szentelték pappá. Öt éven át mint hitoktató és hittanár működött Budapesten. Majd a budapest-herminamezői hívek lelkesze és 1924-ben az

újonnan felállított plébánia plébánosa lett. Egészen kivételes módon sikerült híveinek szeretetét megnyernie lelkipásztori buzgóságával és szeretetreméltó egyéniségével. A kiváló lelkipásztori sikerei, a társadalmi jótékonyág terén áldásos működése miatt a budapesti katolikus Karitás érseki biztosi, eredményes szervezőmunkája miatt 1932-ben az Actio Catholica országos igazgatója lett. Bár neve azelőtt is szélesan ismert volt, ezentúl az egész országot bejárta. A magas tartóra emelt gyertya sorsa volt azután az élete. Szakadatlan tervezgetésben, szervezésben, propagandában, idegtépő izgalmak, győzelmek és csalódások közt fogyasztotta bámulatos munkaerejét. Méltán érte őt számtalan elismerés és kitüntetés. Mikor most őt érdemeinek jutalmául az esztergomi Székesfőkáptalan tagjává nevezik ki, szeretettel és büszkeséggel fogadja őt a Káptalan, és kéri az egek Urát, hogy hű szolgáját árassza el áldása bőségével és tartsa meg sokáig munkaképessége teljében az egyház és a haza javára.”

A kanonoki beiktatásán a budapest-herminamezői egyházközséget képviselték: Petrovác Gyula, Hoffmann Ferenc alelnökök és Seres Ferenc plébánoshelyettes. Az Actio Catholica Országos Elnöksége és számos barátja vett részt rajta.

Mihalovics kanonok Esztergomban esetleg vasárnapokon tartózkodott. Mint az Actio Catholica országos igazgatója, hétfőtől szombatig Budapesten volt. A napot az Actio Catholica központi irodájában töltötte, éjszaka a Központi Szeminárium egy cellája volt a pihenő szobája. 1944. májusától 1948. júliusáig ezek voltak az életkeretei.

A második világháborúban

A második világháború kifejtésének arányában az Actio Catholica működését egyre erőteljesebben gátolta, és új, háborús feladatok elé állította. Az Actio Catholica országos igazgatójának a háborúban kifejtett tevékenységét a Katolikus Akció 1942-44. évfolyamai hűen tükrözik. A kereszténység és a magyarság védelmére a külső és belső front erősítését szolgálta cikkeivel. Az országos Lelkipásztori konferenciát „A család és az ifjúság a

háborúban” című téma előadásával rendezte meg 1943. június 15-17 között.

A hadigondozás terén többféle szervezkedést irányított: a hadbavonultak imakönyvekkel, kegyzserekekkel, olvasnivalókkal való ellátását, a sebesültek lelki gondozását, a hadbavonultak családtagjainak a gondozását és a hadiárvak ügyének szakértő megoldását.

Az ötödik évében a világháború elérte az országot és a fővárost, s a bombázások az óvóhelyekre kényszerítették a lakosságot. Az óvóhelyeken a lelki gondozást mint fontos apostolkodást propagálta. E célra plakátot is nyomtatott. A bombakárosultak segélyezését, mint a legsürgetőbb karitászt, gyakorolta.

Mihalovics „A bombázás szünetében” című cikkében írta: „Legelső lelkipásztori feladatunk: rendeztessük híveinkkel lelkük ügyét az Istennel... Itt az idő, hogy egymásért imádkozzunk... E kemény időhöz mért legyen saját lelki állapotunk is.”

Budapest bombázásában

Budapest-Angyalföldön a templom búcsúján, 1944. július 2-án a mise celebrálása helyett szőnyegbombázást élt át a plébániának a pincéjében, mely fölött a plébániaépület romos lett. E bombázással kapcsolatos háborús élményét „A mi örök szolgálattunk” című cikkében élethűen foglalta írásba. (Egyházi Lapok, 1944.)

A budapest-herminamezői plébánia ugyanakkor bombázott részeit három nap múlva Mihalovics Seres adminisztrátorával végigjárta a volt híveivel beszélgetve, akiktől csak három hónappal előbb búcsúzott el, mint távozó plébános. Az egész lénye csupa vigasztalás volt. A borzalmakat átélte hívek felé belőle a megnyugtató szó és a reménykedés áradt.

1944 őszén és telén a fővárosban menekültek ostromoltak bennünket. Az Actio Catholica központjában tovább folyt a munka. A Bőrközpont — feloszlása miatt — az Actio Catholica központjához 15.000 cipőjét vagy anyagát juttatta, és az Actio Catholica központ a menekültek közt kiosztotta.

Az 1944. október 16-i nyilas-német rémuralom megkezdődött, Serédi hercegprímás és a pápai nunciatura előre látták a főváros pusztulását és a nyomában járó éhínséget meg járványokat. E kettős veszély leküzdésére tervbe vettük, hogy élelmiszereket és gyógyszereket halmozunk fel a nunciatura védelme alatt, feltételezve, hogy a nyilas-német garázdálkodás ezen oltalmat tiszteletben fogja tartani. A hercegprímás a tervhez hozzájárult, az Actio Catholica maga is 400.000 pengő és a budapesti egyházközségek 165.000 pengő készpénzzel járultak az akcióhoz, továbbá a nunciatura és az Actio Catholica közösen a főváros hat pontján több mint 50.000 mázsa élelmiszert halmoztak fel, a nunciaturán nagymennyiségű gyógyszert, a Fő utcai Szent Erzsébet apácáknál és a Ranolder Intézetben kórházat rendeztek be. Sajnos a készletek elpusztultak a főváros ostroma alatt. (Glossza. Új Ember, 1945. aug. 9.)

Mihalovics Budapest háborús időszakát és ostromát a Központi Szemináriumban élte át.

Beszélgetés Serédi hercegprímással 1944 karácsonya böjtjén

„Esztergomba utazás. A vonat dohogva kúsza át a pilisi hegyeket. Nagy késéssel érkezünk Esztergomba. A palota portását a helyén találtam. 'Őeminenciája a szobában található?' — 'Három napja az óvóhelyen van ő is!' Lementünk az óvóhelyre.

A belső helységben a bíborost találtuk. Egy gyertya égett a tartón. Fehér arcából sötét szem tekintett reám. A beszélgetés megindult. Lassan bontogatta a leveleket, amiket hoztam. Majd motorzúgás hallatszott és zuhanás rázta meg az épületet. A bíboros így szólt: 'Ezt mi kaptuk.' A titkár rövidesen jelentette: a nagy űrméretű bomba a kis udvarra esett, a konyha elé, és az ebédet elpusztította. Bántódása senkinek sem esett.

Szemjátékkal megegyeztünk Esty Miklóssal, hogy visszamegyünk a fővárosba. Még felszaladtam a Káptalan térre, háznépet megnézni. Majd a palotában a bíboros áldását véve siettünk az állomásra.

Beesteledett, mikor Óbudára érkeztünk. Körös-körül ágyúk toroktüzei lobbantak. Gyalog mentünk a Duna partján a Belváros felé. A parton ágyúk, harckocsik, tankcsapdák mellett mentünk át a Lánchídon. Az utolsó vonattal csúsztuk ki Esztergomból, és jutottunk a fővárosba, mely körül a szent éjszakán bezáródott a gyűrű és két hónapon át az ostromában úgy kínlódtunk, mint tüzes kemencében.” (Mihalovics: Két utolsó beszélgetés Serédi primással. Új Ember, 1946. ápr. 7.)

Az 1945-48-as években

Isten gondviselésének tulajdonítható, hogy Mihalovics, az Actio Catholica országos igazgatója a fővárosban tartózkodott az ostrom alatt, mert Budapest ostromát követő rendkívüli időben azonnal folytathatta mint a magyar katolicizmus vezérkari főnöke, vezető és szervező tevékenységét az Egyház és a haza érdekében. Reá, mint a katolikus mozgalmi életben gazdag tapasztalatú vezéregyéniségre, nagy szükség volt. Az ostrom után amint feljöhetett a Központi Szeminárium óvóhelyéről, újra elfoglalta a helyét az Actio Catholica központi irodájában. Ezt az első évfordulóra élményszerűen megörökítette a „Két év között” című cikkében az Új Ember 1946. jan. 13-i számában.

„Amikor ezek a sorok megjelennek, néhány nap híján egy éve lesz, hogy a lőporfüsttől, tüzek kormától, halott katonákkal, romokkal, tankok és ágyúk, autók acélhulláival elárasztott, de az ostrom által felszabadított Belvárosban a fordulat első óráiban feljöttek a föld alól az Actio Catholica központjának emberei a betört ablakú, jégbarlangokká fagyott helyiségekbe.

Elmúlt évének jelentősége ez volt: az ostrom bénítása után rögtön működött, kapcsolt, összetartott — bebizonyosodott, hogy létének tíz éve alatt valóságosan központja lett a magyar katolikus életnek. Százak voltak, akik a bunkerek sötétjéből feljőve, első útjukkal az Actio Catholica központját keresték, s az ott hevenyészett élet úgy hatott rájuk, mint akik egy féltett szívet működve találtak. Mindnyájan ámulattal álltunk ennek az élet-erőnek látványa előtt, magunk is csak a szolgálai ennek az élet-

erőnek, melyben egy nemzet kereszténysége s a Megváltó kegyelmi hatásai hömpölyögtek.

Utolsó beszélgetés Serédi hercegprímással

1945-öt írunk. Az éjszakát az Irgalomházban töltöttem, s kora reggel már az óbudai állomáson voltam. A vonat Dorogra indult. Dorogról vonatunk első két szakaszát Esztergomba vontatták. Az első vonattal érkezetem a magyar Sionba. A bazilika messziről úgy látszott, hogy örködik a város felett, de mikor közelebb jutottam, láttam, hogy az aknák össze-vissza rágták a kupoláját, a falát.

A palotához érve az udvari papok elém siettek, jelentették a primásnak, hogy jövök. A kaputól balra a földszinten egy kis szobában találtam. Az ágyon felöltözve feküdt. Most látom felém tároló két karját. Két szem szegeződött rám, tele atyai szeretettel.

„Isten hozta! Sokat aggódtunk karácsony óta magáért, hogy haza ért-e, hogy él-e? Most örülök, hogy itt van!”

Mélyen megindulva hajoltam felém nyúló keze fölé. Azután egy félórán keresztül úgy beszélgettünk, mint ahogyan az emmaszi tanítványok az Úrral, az iszonyú események után.

Kérdőzködött az érsekek és püspökök után, kikről a nyilasok borzalmas híreket költöttek. Örült, hogy elmondtam, mindegyikkel személyesen beszéltem már.

Elmondta az ostrom borzalmait. Éreztem, mindez a beteg szívét rettenetesen igénybe vette. Elmondta győzködéseit a németekkel és a nyilasokkal; mint akarták elhurcolni, miként rágalmazták a rádión keresztül. Helyt állt, mint a haza s az ősi alkotmány védelmezője.

Én is elmondtam mindent, amit tudtam, jó embereiről, a budai palotájának pusztulásáról. Azzal búcsúztam, hogy mindenről pontos jelentést teszek, az ünnepeket Esztergomban töltöm. Meghívott az asztalához.

A mellette lévő kis szobában fogyasztottuk el a nagycsütröttöki ebédet Meszlényi püspökkel és udvari papjaival. A bíboros a kis szobájában maradt. Amikor az ebéd végére értünk, az inas

felszakítja a hercegprímás szobájába vezető ajtót és bekiáltja: „Őminenciája meghalt!”

Az asztal mellett ült, félrebillent fejfel. Az asztalon feküdtek a levelek, melyeket én vittem neki. Megdöbbenve néztük. A haza leghűségesebb fia dőlt ki a sorból. Az a nagy tekintély, akinek szavára világok figyeltek. Mi lesz velünk?... (Mihalovics: Két utolsó beszélgetés Serédi hercegprímással, Új Ember, 1946. április 7.)

Serédi hercegprímás temetése után Gröss József kalocsai érseknek, mint a Püspöki Kar elnökének referált. Az érsek megjegyezte: Tégy mindent úgy, ahogyan a legjobbnak gondold. Te Pesten sokkal tájékozottabb vagy, mint én vidéken. Ezzel az Actio Catholica országos igazgatójára 1945. áprilisától rendkívüli feladatok szakadtak.

Mindszenty József esztergomi érsekké való kinevezése forduló az Actio Catholica országos igazgatójának a működésében is. A hercegprímással való hetenkénti, néha még gyakoribbi tárgyalások és referátumok Mihalovics munkakörét jelentősen megterhelték és kiterjesztették. Jellemzésére megemlítem, hogy például egy órás audiencián egyszer huszonöt féle nehezebbnél nehezebb bel- és külföldi ügy sürgős elintézésével bízta meg.

Az egyházközség a katolikus élet sziklaalapja

Az egyházközséget a katolikus élet sziklaalapjaként hirdeti Mihalovics a második világháború utáni időben is. „Nagyok a veszteségeink, de a legfontosabbat nem sodorta el az áradat. Az egyházközség megmaradt. Megvan a belső gyűrű, ahova bementethetjük értékeinket. Megmaradt az egyházközség, az el nem sorvadó szikla. Az egyházközség erős várnak bizonyult a zivataros időkben. A hívek világosan látják, hogy az egyházközség köré kell sorakozniuk. Visszatért az első keresztények egyházközségeinek szelleme. Egy családot alkot a lelkipásztor körül. Az egyházközségek a családok mellett az egyházi életnek az új bástyái. Ha valamikor, úgy most teszi eredményessé az egyházközségi gondolat eleven ereje a hitbuzgalmi, kulturális és karitatív munkánkat. Tegyük, hogy az egyházközség egészséges törzse új koro-

nát hajtson, mikor a katolikus életünk régi lombsátorát a vihar keményen megtépázta.”

A katolikus élet parlamentje

Magyarország háromezer egyházközségének küldöttei az egyházközségek országos értekeztetén vettek részt 1947. október 7-én. Mindszenty hercegprímás nyitotta meg. Majd Mihalovics, az Actio Catholica országos igazgatója az egyházközség mai helyzetéről és feladatairól beszélt. Többek közt a következőket mondotta:

„Ha majd a történetíró ezen évek történetét megírja, akkor nem mehet el szó nélkül az egyházközségi gondolat győzelme mellett. Az egyházközségi gondolat győzelme az a sürgős munka, mellyel eltakarítják a romokat, újjáépítik a templomokat, iskolákat...

Az egyházközségek apostoli munkásságát Ebedli Kálmán jellemezte.

A szervezett egyházközségről Bali Vendel szólt. Az önellátó egyházközségekről dr. Házy Jenő beszélt.

Mindszenty hercegprímás köszönetet mondott az előadóknak és megköszönte az egyházközségek küldötteinek is, hogy az utazási nehézségek ellenére ily nagy számban megjelentek. Ha valaki, úgy mi joggal mondhatjuk: A nemzet mi vagyunk!” (Új Ember, 1947. október 12.)

Az Actio Catholica 1945-48-as munkaévei

Mihalovics az ország lelki újjáépítését triduumok, missziók, katolikus napok, zarándoklatok rendezésével mozdította elő. 1946 nagybőjtjében a fiú- és a leányifjúságnak, a férfiaknak és az asszonyoknak minden egyházközségben triduum tartását javasolta. Célja: a történelmi viharokban megtépázott lelkek Istenhez vezetése és megerősítése. A missziókat elősegítette 1946-ban és 1947-ben.

„Kultúrpolitikát és kulturális munkát egyházközseinkbe és szervezeteinkbe” című cikkében a körülményeket indokolja és a témákat korszerűen felvázolja. Az egyházközsegek kulturális tevékenységét az Actio Catholica központjából kibocsátott vázlatokkal segítette elő. A Katolikus Szülők Szövetségét megszerveztette a hitvallásos iskolák és a hitoktatás védelmére. 1848 centenáriumának katolikus megünneplését központilag irányította. (Új Ember, 1947. júl. 27.)

Sajtótevékenysége

Az Actio Catholica részére egy hetilap engedélyét Mihalovics sok utánajárással megszervezte. Az Új Ember első számát 1945. augusztus 9-én jelentette meg. Az Új Ember a létét rengeteg áldozatnak köszönheti. Erről a leghitelesebb tanú, Mihalovics tudna sokat beszélni. A többi közt csak részletkérdések voltak: papírság és más mai létbizonytalanság.

Mihalovics, az országos igazgató tervezte és szervezte a lapot, ő tartja kezében a szerkesztés és a kiadás összes szálát. Mennyi gondba, utánajárásba, áldozatba kerül például a szükséges papírmennyiség beszerzése hétről hétre. Ezt az időt a katolikus sajtó hőskorának lehet jellemezni. „Az első sajtóév mérlege” című cikkében ezt vázlatosan ismerteti. (Új Ember, 1946. augusztus 18.)

Beszéljünk még arról, hogy pénz — az is összekoldulva — csak az első számra volt! Beszéljünk arról, hogy még ma is csak egy számra van pénz, és az Új Ember ma is csak hétről hétre él meg! Beszéljünk arról, hogy a lap szerkesztése télen egy papírral gyengén fűtött kályha mellett történt. Az elmúlt év mérlege: szolgáltunk, ahogy tudtunk és szolgálunk tovább!

Az „Egyházi Körirat”-ot Nagy Miklós, az Actio Catholica titkára szerkesztésével, Mihalovics az ország papságának havonta jelentette meg.

Még nem kaptuk vissza a napilapjainkat. Hiányoznak a heti és havi folyóirataink, egyesületi és mozgalmi közleményeink is. Csupán két hetilappal és néhány röpirattal rendelkezünk, azok

terjedelmét és példányszámát is korlátozva. (Mihalovics: Helyzetkép. Egyházi Körirat, 1947. február)

Szociális és karitatív tevékenysége

A Nemzeti Segély indulásakor számításba vették az Actio Catholica szociális tevékenységét, s ezért meghívták képviselőjét a Nemzeti Segély elnökgazgatóságába. Az Actio Catholica igazgatója azóta képviseli a katolikus oldalt ebben az elnöki tanácsban, sőt az értekezletei az ő elnöklete alatt történnek.

Még égtek a házak a belvárosban, Budán még tartott az esztelen ellenállás, még aknák hullottak Pestre, mikor szociális és karitatív munkatársaink a központi irodában már arról tanácskoztak, hogy miként lehetne segíteni az éhínség és járvány szélére sodródott fővároson. Négy célt tűztek maguk elé: népkonyhák létesítését, gyermekotthonok nyitását, a gyermekek vidéki kihehelyezését és az élelmiszer felhozatalát Budapestre. Sikerült is.

Népkonyhákat nyitottunk egyházközségeink, szerzeteseink és intézményeink házaiban. Már 1944 novemberében gondoltunk erre, és a pápai nunciatúrával összefogva, és annak védelme alatt, nagymennyiségű élelmiszert raktározottunk el a főváros hat pontján. Sajnos ezek az élelmiszerraktárak az ostrom alatt nagyrészt elpusztultak. A népkonyhák fenntartását a pápai nunciatúra segélyezési akciójával összekapcsolódott Actio Catholica úgy biztosította, hogy a fiatal, lelkes szerzetesek kimentek vidékre és adományokat gyűjtöttek. A vidéki plébánosok és hittestvérek megértéséből ez a gyűjtés szép eredménnyel járt.

Tíz gyermekotthont nyitottunk, melyek kitűnően működtek.

A gyermekek hazai kihelyezési akciója már 1944 nyarán kibontakozott, mely csúcspontját 1945-ben érte el. Feladata volt: segíteni az éhezőkön, elsősorban a gyermekeken.

A gyermekvonatok Makóra, Battonyára, Csongrádra, Ceglédre, Kalocsára, Kecskemétre, Kaposvárra, Pécsre és a környező falvakba szállították a gyermekeket a nép ápoló szeretetébe. (Új Ember, 1945. nov. 4.)

A testileg leromlott fővárosi gyermekeket a vidék felkarolta, és 1945-ben 13.382 gyermeket fogadott családi otthonába.

A külföldi gyermekkihelyezési akció következett ezután. Legelőször a Svájci Vöröskereszt az Actio Catholica-tól kért gyermekeket üdültetésre. Majd Belgium, Hollandia, Dánia több ezer gyermeket részesített három hónapi üdültetésben. Ezeknek a külföldi gyermeküdültetéseknek a megszervezését és levezetését az Actio Catholica szerveivel Mihalovics igazgató intézte.

A Mindszenty hercegprímástól elindított „Csak egy csomagot a pesti éhezőknek” akció 1945 telén nagymennyiségű élelmiszert juttatott Budapestre. Az éhező fővárost a vidék megsegítette.

A második világháborút követő évek nagymértékű karitatív feladatot juttattak az Actio Catholica országos igazgatójának. Mindszenty hercegprímás személyes közbelépése mozgósította az országos nyomor enyhítésére több ország katolikus szervezeit. Külföldi segély érkezett: a Szentatyától, az amerikai, belga, ír, angol, svájci katolikusoktól, még Dániából, Norvégiából, Ausztráliából, Portugáliától, Dél-Afrikától és Argentínától is.

Az említett államokból a magyar Actio Catholica-hoz 1945 novemberétől 1948 február végéig 25.000 mázsa élelmiszer érkezett, amelyből az amerikai katolikusok 23.460 mázsát adtak. Ugyanebből a gyűjtésből 512.207 darab ruhanemű, 4.055 méter szövet, 53.155 pár cipő, nagy mennyiségű gyógyszer és tizenhárom teherautó érkezett ajándékba. Jelentős összeget képviseltek a pénzadományok is.

Az Actio Catholica a hatósági ellenőrzés mellett felekezeti és pártkülönbség nélkül a nélkülözőknek az adományokat szétosztotta.

Budapest lakossága szorult leginkább segítségre. Az ingyenes népkonyhák száma 126-ra szökkent fel. Budapest nincstelenjei így naponta tíezrével kaptak rendszeresen főzött ebédet. (Új Ember, 1947. jan.)

Illetékes hely 1948. május 6-i nyilatkozatát a reggeli lapok jelentették meg, mely az Actio Catholica segélyakcióit hat pontban vádolja. A 2. pont: Az Actio Catholica segélyezési akcióinak leple alatt meg nem engedett politikai tevékenységet fejt ki...

Az Actio Catholica vezetősége a segélyakciókkal kapcsolatos tevékenysége ellen felhozott vádakra nyilatkozatban válaszolt, melyet az Új Ember hetilapban leközölt: 1. Az Actio Catholica a külföldről érkezett segélyek szétosztásánál a rendeletek előírásait betartotta. A segélyakcióban az illetékes hatósági szervek tudomásával és jóváhagyásával járt el. 2. Az Actio Catholica semmiféle formában sem fejt ki politikai tevékenységet. Mind-ezeket a vádakat alaposan és részletesen válaszolja meg.

A fővárosi, majd az országos méretű karitatív munka Mihalicának energiáit és idejét 1944-től rendkívül igénybe vette.

A jól szervezett és végbevitt egyházközségi karitás a legerőteljesebb apológiája hitünknek a csüggedők, a kétkedők és a tagadók előtt, és a legeredményesebb bemutatkozása az egyházközség életformájának.

Beszámoló a katolikus életről

Mihalovics cikke az Egyházi Körirat 1947. októberi számában „Jelen beszámolómban képet kellene adnom a magyar katolicizmus tevékenységéről az ostrom óta. Nincs módomban, hogy pontos beszámolót adjak, mert nem áll rendelkezésemre pontos adatszolgáltatás.

Egyházközségeink elsősorban a romok eltakarításának fektettek neki. Első dolguk volt, hogy a megrongált, részben pusztult templomokat újjáépítsék. Megható jelenségeket láttunk és látunk országszerte.

A másik érdekes jelenség, hogy a háborút követő szegénység ellenére, nagy számban keletkeztek új helyi lelkésziségek és plébániák. Így Esztergom főegyházmegye 27, Budapest 7, Kalocsa 17, Pécs 43, Székesfehérvár 31, Eger 21, Pannonhalma 4, Szombathely 12, Kassa 16 új helyi lelkésziséget illetve plébániát létesített. A többi egyházmegyénél is hasonló alapítás történt.

Az újjáépítés lendülete a templomok mellett az iskoláknál jelentkezik. A háború legsúlyosabban katolikus iskoláinkat és általában az iskolákat érintette. A katonai hatóságok mindenütt az

iskolákat vették igénybe, ami az épület lerontásával és a felszerelés pusztításával járt.

Az újjáépítés lendülete a kultúrházak létesítésénél is jelentkezett. Általános vágy észlelhető egyházközségeinkben kultúrház létesítése iránt. A csepeli munkásság most kezdte el új kultúrháza építését. Több helyen bérlet útján oldották meg, máshol elhagyott kastélyokat szereztek meg és rendeztek be kultúrház céljára.

Az anyagi újjáépítés csak azért volt lehetséges, mert a háború megszűntével oly lelki újjáépítési folyamat mutatkozik ország-szerte, amilyenre nem volt példa történelmünkben. Az ostrom utáni aléltásgot a triduumok szüntették meg. A triduumos munka misszióssá szélesedett. Országos hitbuzgalmi szakosztályunk vezetésével a múlt évben a szombathelyi és az esztergomi egyházmegye részesült a missziózásban, Budapestet is beleszámítva. Az idén a Székesfehérvári és Váci egyházmegye rendezi meg a központilag vezetett missziózást, melynek sikeréért szerzetesrendjeink legjobb erőiket bocsátják rendelkezésre.

A zarándoklatok is megindultak a különböző kegyhelyekre. A Boldogasszony évének megnyitására 30.000 fős zarándoksereg vonult Esztergomba, a következő napon 70.000 hívő ment gyalog s szekereken Csongrádra, szeptember 7-8-án 100.000 számban vonult a nép Szombathelyre, Egerben 100.000 ember öntötte el a székesegyházat.

A Nemzeti Mária-kongresszus bevezetéseként szeptember 14-én 80.000 férfi vonult Mindszenty hercegprímással Mária-remetére, szept. 21-én 120.000 nő Meszlényi püspökkel, szept. 28-án 100.000 fiatal Czapik egri érsekkel zarándokolt a Szűzanya remetei kegyhelyére.

A zarándoklatok mellett újra működnék a félig zárt vagy zárt lelkigyakorlatok. A Manréza ismét megtelik, a péceli női lelki-gyakorlatos ház is. Ország-szerte lelki-gyakorlatos házakat nyitnak.

Szerzetesrendjeinket a belmissziós munkára indította az idők járása, és küldik rajukat a filiák és a puszták népe felé.

Egyházközségeink, ahogy a romokból kiemelkedtek, elkezdtek népművelési tevékenységüket. A korszellem kényszerítését érezték a hátukon, az anyagelvű világnézet erőszakoskodásaiban.

A szabadegyetemek közkedveltségre tettek szert, és a múlt évben már sok helyen megrendezték. Így a Pécsi egyházmegyében 5 helyen, Székesfehérváron 3, Egerben 7, Esztergomban 5, Budapesten januárban és februárban egy helyen 36 előadás, áprilisban, májusban négy helyen 80 előadás, októberben, novemberben hat helyen 148 előadás hangzott el.

Az ifjúsági titkárság buzgólkodásából hittudományi akadémiák nyílottak, ahol az ehhez alkalmas tanári kar rendelkezésre állt.

Az egyházközségekben megrendezték a kultúrelőadásokat már 1945-ben, de még jobban 1946-ban, az Országos Elnökségtől kibocsátott vázlatok segítségével. A műkedvelő előadások, hangversenyek, szervezeteink műsoros előadásai elkezdődtek.

Még 1945 őszén megkezdtük a Katolikus Szülők Szövetségének szervezését, előre látva a harcot a hitvallásos iskoláink és a hitoktatásunk körül. A Szülők Szövetsége és az egyházközségek részéről a tiltakozások áradata ömlött a miniszterelnökségre, mikor feltűnt a fakultatív hitoktatás tervezete.

A katolikus sajtóinkat a katasztrófa egészen elsodorta. 1945 nyarán engedélyezték a Szív című újságot. Az Actio Catholica részére egy hetilapot adtak. Ez a lap az Új Ember, mely 1945 augusztus 9-én hozta ki első számát, de oly kevés papírt bocsátottak rendelkezésére, hogy volt idő, mikor meg sem tudott jellelni.

Az utolsó esztendőben még a Vigília jelenhet meg és szolgálja havonként a katolikus irodalmi és tudományos igények kielégítését.

A hadifoglyokért szívesen dolgoznánk, ha erre módunk volna, de a hadifogolyvonatokhoz nem férközhetünk oda, csak a demokratikus nőszervezetek mehetnek.

A szlovákiai magyarokért megteszünk minden tehetőt, az ügyeiket számon tartjuk, ügyes-bajos dolgaikban és a hatóságoknál napról-napra eljárunk az érdekükben.

A háború befejezése előtt bontakozott ki a nagyarányú akciónk a katolikus internátusokért. Sajnos, a beállott katasztrófa megakadályozta, hogy az ország katolikusságának e hatalmas fel lendülése gyümölcsöket hozzon.

A legnagyobb feladatképpen legyen szabad megjelölnöm az egyházközségeinknek azt a feladatát, hogy minél sürgősebben vezetőket képezzenek ki a maguk számára. Minden egyházközségben egyvalaki legyen, aki a szervezésben egész otthonos, egy másik vezető, aki a szellemi harc lefolytatásának kérdéseiben járatos, és egy harmadik, aki a szociális és karitatív ügyekben megfelelő ismerettel bír. Városokban és vidéki körzetekben még a tél folyamán meg kell rendezni ezeket a tanfolyamokat.

Mihalovicsnak ez a beszámolója az 1945-47-es években a katolikus életről és egyben az Actio Catholica működéséről a legátfogóbb és legrészletesebb tájékoztatója. Adatszolgáltatás híján az adatszerűsége nem teljes. Ennek ellenére a katolikus élet minden jelentős mozzanatát felöleli. A magyar katolicizmus helyzetképének és akcióképességének remek összefoglalója. Egyúttal az Actio Catholica-nak és országos igazgatójának tevékenységét is szakszerűen vázolja.

A magyar katolicizmus fővédnöke

A kommunizmus 1945 után egyre agresszívebb támadásba kezdett. A marxista ateista harc minden térre kiterjedővé fejlődött.

A magyar katolicizmus központjára, az Actio Catholica vezetésére kettős feladat szakadt. Az egyik az őrség éber figyelése, a másik a támadások azonnali kivédése. Ez az újabb katolikus közéleti szerepkör elsősorban az Actio Catholica országos igazgatójának jutott. Mihalovics, az Actio Catholica országos őrhelyén a legmagasabb szintű őrszemként figyelt, és mint az Actio Catholica vezérkari főnöke, megfelelő intézkedéseket tett. Az Actio Catholica-t vallásvédelmi központtá fejlesztette. Minthogy általános és részleges egyházvédelmet kellett folytatnia, a kiváló munkatársai mellett a szakembereket is igénybe vette. Az emberi jogok, főleg a vallásszabadság követelményeit a közvéleménybe ültette, az általa sugalmazott cikkek megjelentetésével. E vallásvédelmi, nemzetvédelmi, családvédelmi és embervédelmi megnyi-

latkozások hí tükrözője az Új Ember minden száma. A katolicizmus védelmezése létfeltétele volt.

Mihalovics e feladatkört előre jelezte 1946. január 13-án: „Tömegeinknek az esetleg ránk kényszerített harcra, az esetleges támadások visszaverésére való nevelése. Támadások alatt nem újságcikkeket vagy az elmondás síkján történő politikai beszédeket értünk, hanem olyan terveket és intézkedéseket, melyek a magyar katolikus Egyháznak a lelkekben vagy a társadalomban való munkáját kívánják, az iskolai tartásának jogától megfosztani akarnák, hitéleti vagy ifjúsági szervezését lehetetlenné tenni akarnák, és így tovább.”

Mindezeket megjövendölte és a bekövetkezésük elleni küzdelmet az Actio Catholica központjából elindított akciókkal vezette. Mihalovics az Actio Catholica kiváló ügyésének bizonyult.

Az egyesületek revíziója során a katolikus egyesületeket a belügyminiszter feloszlatta, az Actio Catholica megkapta a belügyminisztérium átiratát, hogy alapszabályát terjessze fel a minisztériumhoz. (Belügyminiszter 290.442/1946.IV.14.)

A katolikus körök véleménye ezzel szemben: „A miniszter a határozatot arra alapozta, hogy az Actio Catholica egyesület. Ezzel kapcsolatban le kell szögezni azt a jogi álláspontot, hogy a magyar Actio Catholica nem egyesület, hanem a katolikus Egyház testéhez szorosan hozzátartozó, attól el nem választható, meg nem különböztethető végrehajtó szervezet. Ezért önálló jogi személyisége sincs.

A belügyminiszteri leirat által felvetett kérdések gyökerükben érintik az egész katolikus mozgalmi élet alapjait, sőt magát a vallásszabadság elvét és a vallásgyakorlás szabadságát. A mi felfogásunk szerint a vallásszabadság közjog és nem az egyesületi jog körébe tartozik, hanem alap szabadságjog.” (Új Ember 1947. okt. 5.) „A magyar katolicizmus programjában és működésében egyensúllyal szokta váltogatni egymást az elmúlt három nemzedék ideje alatt a kétféle működési irány, a belső és a külső, az egyének lelke felé, ha kell, a hitélet felé, és ha kell, a közélet felé.

Ami ma történik katolikus társadalmunk életében, az rendkívüli: a mai magyar katolicizmus, most már hovatovább a harma-

dik éve, egyszerre áll a hitéleti újjászerveződés és a közéleti helytállás, sőt a közéleti formálás munkájában.”

Elméletileg vitatkozni lehetett volna arról, hogy a kettős tevékenységi irány közül melyiket válassza most.

Maga az érdekelt fél a magyar katolikus társadalom, a magyar katolikusok életének teljessége: az idő, a helyzet, a körülmények által feladott kérdésre a két feladat, a kétféle tevékenység együttes elfogadásával és munkájával válaszol. Elvállalta, hogy hívői lelkét átjárassa a kegyelmi élet természetfölötti erőivel, elvállalta a hitélet fellendítését — ugyanakkor vállalta, hogy az egyéneiben és megmaradt szervezeteiben helytálljon a közélet, a sajtó, az ellenséges propaganda részéről ellene indult kezdeményezésekkel szemben, helytálljon hierarchiája személyeinek megtámadott méltóságáért, a nemegyszer bűncselekményekkel megvádolt katolicizmus közéleti becsületéért, felosztott egyesületei helyett újakhoz való igényéért, iskoláiért, a kötelező hitoktatásért, tankönyveiért, sajtójáért és közéleti képviselőre való igényéért.

A magyar katolicizmus életakarátát és közéleti hivatását Mihalovics „Törhetetlen bizalommal” című cikkében életszerűen és korszerűen jellemzi. (Új Ember, 1947. december 14.)

„Amikor manapság a szokásos kérdésre az emberek óvatosan ezt válaszolják: Élünk, ez a szó a maga hangsúlyában különböző értelmet rejthet. Lehet benne megnyugvás, de lehet csalódás, lemondás. A mi válaszunkban nincs lemondás. Mi az élet teljes értelmével és bizalmával feleljük: Élünk!

Bennünket a magyar katolicizmus erre a helyre állított és szeretettel vesz körül. Ezzel a tudattal szolgáljuk a magyarságot erkölcsi erejének fölemelésében. Mikor így válaszolunk, az élet és a jó munkával válaszoljuk: Élünk!

Ez a mi válaszunk mérhetetlenül felfokozott értelemben áll a magyar katolicizmusra, melynek növekvő életakarata szabja meg a mi munkánk ütemét. Ez az életakarát a mélyülő lelkiség és szilárduló hithűség mellett a külső és belső újjáépítés, az egymásrautaltság jegyében jelentkezik. Építi templomait, iskoláit, intézményeit. A családok százezreiben a katolikus életforma ha-

gyományai kiteljesednek. Tömegmegnyilvánulásainak sorát így jellemezhetjük: Istent akarjuk!

Éltre kötelez a sok reánk váró feladat. A felelőtlen erkölcsiséggel szemben az erkölcsi tudatot kell megerősíteni. A megpróbáltatásokban a hit erejét kell növelni. Életkedvet kell adnunk és ezt csak a hivatásában nem akadályozott keresztény világnézet adhatja. Aki ennek eltűnésére építi terveit, homokra épít. Nem ismeri sem a történelmet, sem a katolicizmus belső erőit. Ha ismerné, tudhatná, hogy minél jobban kiteljesednek egy katolikus közösség belső erői, annál eredményesebben nyilvánul meg legjellegzetesebb tulajdonsága: az egyetemessége. Éppen mindet átfogó egyetemessége miatt nem korlátozzák tevékenységében az államformák változásai, gazdasági rendszerek vagy társadalmi átalakulások. Mindenütt ott van, ahol az államot, nemzetet, társadalmat előbbre vivő erők kezdenek munkálkodni. Sőt a káoszban is megtalálja feladatkörét: a kibillent erők egyensúlyba hozását, a rend a békés együttélés igényének újraélesztését. Ez a lényege és határa a közéleti hivatásának.

Így látjuk a magyar katolicizmus történelmi hivatásának mai megnyilvánulásait, melynek egyik sejtje vagyunk, elkötelezve az ő szolgálatának. Szinte nem is tudjuk kielemezni a magyar katolicizmus roppant életakarátát, melynek sodrában és a mai időkkel járó nehézségek tudatában is elpusztíthatatlan bizalommal hirdetjük a kereszténység örök elveit.”

Mihalovicsnak ez a cikke egyrészt az 1945 utáni magyar katolicizmus számára grandiózus életfilozófiája, másrészt a sok harcot irányított és vívott Actio Catholica vezérkari főnökének lélekhódító vallomása.

Boldogasszony éve 1947-48-ban

A „Boldogasszony éve”, az Actio Catholica 1947-48. évi munkaprogramját a Magyar Püspöki Kar 1947. február 25-i konferenciája elfogadta. A munkaprogram részletesen a következő.

Az Actio Catholica 1947-48. évi munkaterve

Miként történelmünk sorsfordulóin, a magyarság a Boldogasszonyhoz folyamodott, úgy most is a rendkívül nehéz helyzetünkben Nála keressük az erőt felemelkedésünkhöz. Ezért a következő munkaévet a Boldogasszony jegyébe állítjuk. Jelszavunk: „Boldogasszony éve”.

A „Boldogasszony éve” munkaprogramja a következőképpen alakul:

Népünk minden rétegében örvendetesen megindult lelki fel lendülést kívánjuk fejleszteni.

1. Az idei Nagyboldogasszony ünnepén közös püspökkari körlevél és Esztergomban rendezendő országos ünnepséggel nyitja meg az évet.

2. Október 4-7 között nemzeti Mária-kongresszust rendezünk Budapesten, melyet szeptember havában országos jellegű férfi, női és ifjúsági zárandoklatok vezetnek be.

3. Az országszerte megrendezett ünnepséget a Mária-kegyhelyekre való szervezett zárandoklatok egészítik ki. (Mihalovics: Actio Catholica. Egyházi Körirat, 1947. ápr. 28.)

„Nagyboldogasszony papsága” című cikke az Egyházi Körirat 1947. júniusi számában jelent meg. Ebből következik néhány részlet.

„Nem romantikus elgondolás adja tollamra ezt a kifejezést. Ez a cím bennünket történelmi jogon megillet. Egy külön történelmi karizma, mely Szent István felajánlásától kezdve végigkísér minket. Nagyboldogasszony évének esztergomi ünnepélyes megnyitója főpásztorainkon keresztül ezt is hirdeti.

A mi nagy Máriás mozgalmunk nem annyira a programon, az ünnepeken fog eldőlni, hanem a papság meggyőződésén. Ha Isten a Nagyboldogasszony gondolatát egy nemzet vezércsillagaként vagy menedékként ajándékozta, akkor ezt annak a népnek a papságára bízta, nem ájtatos klenodiumként, hanem sorsdöntő jelként, életadó erőként.

Az országos lelkipásztori konferencián 1947. július 9-én Mihalovics a „Boldogasszony éve” munkaprogramját bőven ismertette.

A „Boldogasszony éve” megnyitását „A fölfelé vezető úton” című cikkel korszerű beállításban méltatta. (Új Ember, 1947. augusztus 17.)

Boldogasszony évében, 1947. szeptember 14-én, 21-én és 28-án az országos jellegű férfi, női és ifjúsági zárandoklatot Máriaremetére Mihalovics szervezte. Budapest és környékének katolikus férfiai százezres számban vonultak fel, Mindszenty hercegprímás vezette gyalog, a szentmisét és a szentbeszédet is ő mondta.

A női zárandokok százezernél sokkal többen voltak. Az asszonyok ezen ünnepségét Mihalovics, az Actio Catholica igazgatója nyitotta meg.

Az ifjúság zárandoklatán százezernél több ifjú és leány vett részt, Czapik egri érsek szentmisét és szentbeszédet mondott.

A nemzeti Mária-kongresszust Budapesten, 1947. október 4-7 között Mihalovics rendezte. „Amiről a harangok szólnak” című cikkével a Kongresszus mozgató eszméit és eseményeit méltatta. (Új Ember, 1947. okt. 5.)

A Boldogasszony éve jellemzésére szolgál az ünnepségek és zárandoklatok színhelye, valamint egy-egy országrész népének tömeges részvétele. Kisboldogasszony ünnepén az ország Mária-kegyhelyeire egymillióhatszáznyolcvanezren zárandokoltak.

Magyarország útjai 1947-48-ban a Nagyasszony kegyhelyeihez zárandoklók útjaivá váltak. Boldogasszony évében a százezres tömegű zárandoklataival és ünnepségeivel Szűz Máriát „rég nagy Pátrónájának” vallotta meg újra magyar népe.

Boldogasszony tiszteletének terjesztésére a „Segítő Szűz Mária” imafüzetet egymillió példányban jelentette meg.

Boldogasszony éve az utolsó nagy lelki mozgalma volt a magyar katolicizmusnak. Mihalovicsnak, az Actio Catholica országos igazgatójának rengeteg energiáját igénylő és utolsó munkáéve volt.

Az 1848-as centenárium megünneplése

Az 1848-as centenárium megünneplésében a magyar katolicizmus is résztvett. Az Actio Catholica Országos Elnöksége 1947 elején elhatározta, hogy az 1848-as centenárium megünneplésében résztvesz. Az Állami Emlékbizottság és az Actio Catholica írásban kicserélték tervezeteiket. Az Actio Catholica ezután tette meg a szükséges intézkedéseket, az ország katolikus tömegeinek előkészítésére, a centenárium megünneplésére. Az Actio Catholica tervei alapján a magyar katolicizmus hivatalos formában megünnepelte az újkori magyar történelem egyik legnagyobb kihatású eseményét, a magyar nép fejlődése egyik döntő fordulóját.

A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus és a magyarság

A Kongresszus Előkészítő Főbizottsága ügyvezető igazgatója, Mihalovics, a világsajtónak adott nyilatkozatában mondta ezeket: „A Kongresszusról bátran mondhatom, hogy Magyarország legnagyobb ügye, legdrágább gondja, több mint másfél év óta. Ebben a gondban osztozik az egész magyar katolicizmus, annak minden hivatalos köre, és az egész magyar társadalom, a hivatalos kormánykörök, maga a hivatalos állam is! Nem tudom eléggé érzékeltetni azt a gondoskodást, figyelmet és szeretetet, melyről a magyar állam a Kongresszust Előkészítő Bizottságnak és a Kongresszusnak minden dolgát saját ügyének tekintett. Mióta Kongresszusok vannak, nem történt meg, hogy az állam és a hivatalos körök annyi fontosságot tulajdonítottak volna annak, hogy a világ hívői nálunk gyűlnek össze hódolatukat bemutatni Krisztus Királynak.

A katolikusság és a magyarság legegységesebb összefogását Serédi hercegprímás kongresszusi záróbeszédében méltatta. (A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Emlékkönyve, 229.)

A Kongresszus után Mihalovics, mint a legilletékesebb, boldogan ragad tolat, hogy megörökítse: „Az Eucharisztikus Világkongresszus sikere felülmúlt minden várakozást. Maga a Legátus úr Öminenciája jelentette ki, hogy lelkeség és fegyelem szempontjából példa nélkül áll a budapesti kongresszus. (Katolikus Akció, 1938. június)

Az Eucharisztikus Világkongresszus másfél éves előkészítő s rendező munkáját országszerte és világra szóló jelentőségét a 240 oldalas Kongresszusi Emlékkönyv csak főbb külső és belső megnyilatkozásaiban örökítette meg. A Kongresszus sikeréért a katolikusság és a magyarság sokkal többet tett, mint amit az Előkészítő Főbizottság ebben az emlékkönyvbe megjelentetett. A Világkongresszus a katolikusságnak és a magyarságnak mi mindent eredményezett, annak áldásos hatásai még kifejezhetetlenebbek.

A Budapesti Eucharisztikus Kongresszus tizedik évfordulóján

A Kongresszus tizedik évfordulója Mihalovicsnak alkalmul kínálkozott, hogy róla olyasmiket hozzon nyilvánosságra, amiket korábban a történelmi helyzet miatt nem közölhetett sem szóval, sem írással.

A Kongresszus emlékkönyve a történetét, szervezését, ünnepeit remekül megörökítette. „Viharfelhők alatt” című fejezetében a Kongresszust veszélyeztető európai háború esélyét említi. „Sátáni erők mozdultak meg a Kongresszus ellenében.” Körülírva sejtet valamit akkorjában, amit a tizedik évfordulóra írt cikkében közzé tett Mihalovics:

„Tíz esztendeje már, hogy Budapest színhelye volt az Oltári-szentség világraszóló diadalának, az Eucharisztikus Kongresszusnak...

Isten Budapestet jelölte ki, hogy benne világraszólóan még egyszer hangsúlyt nyerjen az, hogy másban nem találhatják meg

a nemzetek a békét, mint csak az Istenbe vetett mélységes hitben.

A Kongresszus egére felkúsztak már a közelgő viharokasztrófa, a második világháború zivatarfelhői...

Tíz éve, hogy az öt világrészből Budapestre készülődtek a zarándokok: Dél-Amerikából, Dél-Afrikából, Indiából, Kínából, Japánból már hajóra is szálltak, hogy a magyar fővárost elérhessék...

Csak Németországból nem érkezett hivatalos küldöttség...

Németországban már lobogtak a horogkeresztes zászlók, a kereszténységnek, minden humánumnak és a világbékének hadat üzenő lázadás jelvényei; ugyanakkor széthordták a budapesti Eucharisztikus Kongresszus jelvényét, a partokat átölelő híd közepén ékeskedő kelyhet.

A magyar katolicizmus e teljes lelki szembeállítását a Németországból áradó pogánysággal szemben olyan erős volt, hogy béklyót rakott a náciizmus magyarországi csatlósainak, a nyilasok politikai szervezkedésére is. Bár a nyilasok azt hirdették: „1938 a miénk!” Ez az év nem az övék, hanem Krisztusé, éspedig maradék nélkül.

A budapesti Kongresszus három nemzetközi gyűlésén 46 nemzet képviselői nyilatkoztak meg, csak Németország és Ausztria nevében nem beszélhetett senki. Egy kis német csoport a kordont áttörte, mikor Pacelli legátus a kongresszusi oltárt elhagyta, és a német katolikusok nevében könnyes szemmel jelentkeztek.

Ilyen viszontagságok közepette lett Budapest 1938. május 25-től június 1-ig az emberfölötti örömök és a béke városa. Az épületein, hídjain, közterületein ékeskedtek, éjszaka meg világítottak a krisztusi hit jelvényei. A megafonok a világ valamennyi nyelvén szóltak, a zászlók és a díszítések mérhetetlen tengerét lengette a májusi szél. A világ négy égtájáról érkezett nép a krisztusi hit erejével és az emberiség közös családjá mámorával hullámszórt Budapesten.

A világ szeme e napokban Budapestre nézett, a táviratok és a telefonok tömege röpítette világgá mindazt, amit a magyar nép

és vele az egész földkerekség Krisztusért cselekedett.” (Új Ember, 1948. május 22.)

A budapesti Világkongresszusról legtöbbet tudó és a sikeréért legönfeláldozóbban dolgozó ügyvezető igazgató a visszaemlékezéseit oly életszerűen sorjázta írásba, hogy szinte újra a szemünk elé varázsolta „A tíz évvel ezelőtti Eucharisztikus Kongresszus”-t.

Az Isten katonái és a sátán csatlósai Krisztusért vívott titokzatos harcának napvilágra hozása cikkének kortörténeti szenzációja. E világnézeti hadviselésnek a magyar katolicizmus frontján a kiváló hadvezetősége: a Kongresszust Előkészítő Főbizottsága volt. Személy szerint a haditervet készítő szellemi hadvezért, P. Bangha Bélát név szerint megemlíti, de a kivitelező vezérkari főnököt, önmagát Mihalovics szerényen leplezi.

Mihalovicsnak a magyar sajtóban ez az utolsó írása a világhódító Haduráért, a töviskoronás Királyért, Krisztusért háborút viselt hadvezér utólagos vallomása hűséges bajtársai és magyar katolikus testvérei számára.

Az Eucharisztikus Világkongresszus tizedik évfordulójára az ünnepségek megrendezése volt az utolsó kedves feladata. Az emlékünnepek felidéztek a Kongresszus eredeti ünnepségeit, az ügyvezető igazgató legszentebb és legszebb élményeit.

Az Actio Catholica a magyarság szolgálatában

Az Actio Catholica országos működésével nemcsak a katolicizmus, hanem a magyarság javát is munkálta. Mihalovicsnak a „Zászlóbontás elé” című cikke ennek nagyszerű nyitánya. „Úgy érezzük, hogy van szavunk a nemzetünkhöz! Hiszen mi is hordoztuk a magyar múlt legszebb emlékeit. Az ország szolgálatában és felvirágoztatásában, mint a múltban, úgy ma is elsőként akarunk lenni. Amikor a XXIV. Országos Katolikus Nagygyűlés kibontja a Katolikus Akció lobogóját, kérdem: ki az, aki ne vágyódnék, hogy a hazát és az egyházat mentő munkából részt kérjen? Jöjjen mindenki a kibontott zászló alá, hozza hazaszeretetét és

apostolkodását, hogy mielőbb beköszönthessen Krisztus országának tavaszi virágzása.” (Az Actio Catholica tíz éve, 54., 1933.)

Az Actio Catholica nem politikai szervezet

Az első országos lelkipásztori konferencián „Mi az Actio Catholica?” című előadásában Mihalovics, az országos igazgató többek között ezt mondta: „Az Actio Catholica nem politikai organizáció. Szentséges Atyánk ezt gyakran megállapította. A magyar Actio Catholica ügyrendje is megállapítja, hogy pártpolitikával nem foglalkozik. Ne féljen senki, hogy az Actio Catholica-val a papság politikai hálót vet ki. Az államvezetésben mindig sürgetni fogjuk a keresztény szellemet, és törekszünk rá, hogy Egyházunk az államkormányzatban is irányt szabó tényező lehessen, de pártpolitikát nem szolgálunk. Mindig elismeréssel leszünk azok iránt, akik híven vallják meg a keresztény államvezetésbe vetett hitüket, mégis az Actio Catholica mindig meg fogja őrizni pártpolitikamentes jellegét. Ezzel korántsem azt állítom, hogy mintha lemondana arról az ambíciójáról, hogy a nyilvános élet kovásza legyen. (Az Actio Catholica tíz éve, 66., 1933.)

A második lelkipásztori konferencián mindezeket bővebben kifejtette.

A közhatalom ne féljen tőlünk, nem pislogunk a politikai harcmezőre. Ideálunk a középkori városkép — természetesen szimbolikus értelemben — ahol a városfalon belül békésen áll egymás mellett a vár és a dóm, a világi és a lelki fókusz, és árnyékukban békésen és boldogságban húzódnak meg a polgárok házai. Ha politikai céljaink lennének, s arra törekednénk, hogy az egyházi fókusz az állam rovására tüzesedjék ki, eltérnénk az emberi társadalom istenakarta alaprajzától, mely szerint az állam és az egyház ketten együtt alkotják meg az Istenország termékeny közösségét.” (Az Actio Catholica tíz éve, 92., 1934.)

Isten politikájának szolgálata a célunk

„Az Actio Catholica csak egy politikát akar; Isten politikáját. Azt akarjuk, hogy mindenek igazodjanak Krisztus tervéhez. Azt akarjuk, hogy Krisztus ne csak a templomban legyen Királyunk, hanem akkor is, ha adunk-veszünk, művelődünk és politizálunk. Azt akarjuk, hogy Krisztus szellemisége átjárja az egész életet, nemcsak a templomokat. Ha ez politika, ezt a politizálást vállaljuk.

Isten politikájának szolgálata — hitünk szerint — a legigazibb hazafias cselekedet. Ezer évvel ezelőtt már megmentette a magyarságot a kereszténység. Ma sem tudunk gyökeresebb reformot elképzelni, mint a krisztusi eszmék tökéletes érvényesítését. A mi reformtörekvéseink a totális Isten-ország...

A haza képe ott áll a mi szívünk oltárán is, ám a boldogulását másként el nem képzelhetjük, csak ha a végrehajtó hatalom elszántan vezeti a népet a keresztény eszmék mind tökéletesebb megvalósítása felé.” (Mihalovics beszéde Kőszegen, 1935. jún. 10.)

„Reméljük, hogy a jövőben a törvények a mi szellemünkben fognak megszületni! Az a célunk, hogy felismertessük a katolikusokkal: szent vallásunk tanítása nem vasúti jegy a mennyországba, hanem az iránytű a földi élet számára. Nem elég megtölteni a templomokat. Nekünk nem az a célunk, hogy a végrehajtó hatalmat kezünkbe vegyük, hanem az, hogy a hatalom ott legyen a templomok árnyékában és az ezekből kisugárzó fény bevilágítson a parlamentbe és a gazdasági életbe.

Boldogan hallgattuk az államtitkár úr szavait (Antal István), aki az igazságügy legfőbb funkcióját végzi, mert ezután reméljük, hogy a jövőben a törvények e szellemben fognak megszületni.

Meg kell teremteni a lelki embert, hogy csapjon ki belőle Jézus Krisztus. Hogy a magyar katolicizmus megdönthetetlen bástyaként lökje vissza a bolsevizmust és vigyen a szentistváni ország valóságában.” (Mihalovics beszéde Jászberényben, 1936. ápr. 20.)

1938: Szent István jubileumi éve

1938-ban volt 900 éve, hogy a magyar királyság megalapítója, kereszténységünk apostola: Szent István király meghalt. Amikor a Magyar Püspöki Kar meghirdette első királyunk, Szent István halála 900 évfordulójának méltó megünneplésére a Szent István jubileumi évet, ugyanakkor elhatározta, hogy a dicsőséges Szent Jobbot körülhordozza a nagy király birodalmának megmaradt határai közt és felkeresi vele hazánk minden nagyobb városát, hogy a hívek új erőt merítsenek életükre és munkájukra. A Szent Jobbot az aranyvonaton vitték körül az országban.

„Ezerkilencszázharmincnyolc arról lesz nevezetes az egész magyarságnak, hogy ebben az évben az egész magyar társadalom felett, mint valami látomás, megjelent első királya emlékezetének történelmi élménye... Itt elsősorban az Aranyvonat útjairól beszélhetek, melyek az egész országban meghordozták a Szent Jobbot és szétsugározták a magyar lelkekbe az emlékezetét.

Azoknak, akik a Katolikus Akció által rendezett országjárásokon résztvettek, felejtethetlen marad az Aranyvonat útjának minden jelene. Diadalkapuk kicsiny állomásokon, a Szent Jobb látására és tiszteletére összegyűltek, nemegyszer a vasúti töltés mindkét oldalán térdelő ezrek, a mezőkön kapáló sorok térdreborulása, a keresztvető pásztorgyerekek a füves mezőkön. A hatás, amit a Szent Jobb még az erekletartón át is keltett, titokzatos volt. Szent István éve így a tömegérzés legtagabb feszültségi érintésén túl is rendkívüli élményeket hozott.” (Mihalovics: A Szent Király éve, 1938.)

„Míg a Szent Jobbot vivő aranyvonat meglátogatta az ország nevezetesebb városait, alig lehetett sejteni, hogy Szent István évének ez a kegyelmi tűzfénye: egész Magyarország számára is egy jövődő hajnalának virradása.

Szent István fiának, Szent Imre herceg napján a magyar csapatok elindultak, hogy harangzúgás közt felvirágozott fegyverekkel csatoljanak vissza egymillió magyart Magyarországhoz.” (N.E.K. Emlékkönyve, 239.)

Szent István országaért

Szent István jubileumi évében a lelkek — hazafias szempontból is — különösen fogékonyak a gondolat iránt, hogy Magyarországot ismét Szent István országává kellene tenni, amint ezt az Actio Catholica ezévi jelmondata szerencsésen kifejezi.

A hármias magyar szentévből a magyar szentek fokozottabb tiszteletének is ki kell sarjadnia. Az Árpád-ház termékeny szentsége fényes bizonyítéka annak, amit Prohászka püspök oly bölcs meglátással kifejezett: „Minden, ami szent, nemzeti lett, és minden, ami nemzeti volt, szentté lett.”

Szent István évében hazatért katolikus testvéreket az Actio Catholica igaz örömmel köszönti. Edzett és öntudatos bajtársakat lát bennük, akikkel összefogva méltán bízik Szent István országának és Krisztus Király birodalmának kiépítésében.”

Kárpátalja és Erdély 1940-ben tért vissza. „Köszöntjük a legnagyobb pórbát kiállott Erdélyt és az új jövő pirkadásában, amikor áldozatainak roppant erejét beleönti a történeti ország, a szentistváni birodalom közös kincstárába.

A katolikus társadalom az Actio Catholica és a KaritásZ Központ révén kivette a részét a „Magyar a magyarért”, a „Vöröskereszt”, az „Árvízkárosultak” és az „Erdélyért” való gyűjtés alkalmával.

A menekült családok sok diákot is hoztak magukkal, akiknek az iskolaévük megszakadt. Az Actio Catholica Központja felhívására öt napon belül 220 diáknak szállása, kosztja, ruhája, tankönyve, tanéve és lelke ügye volt biztosítva.

Mi így szeretjük Erdélyt! A katolikusok vallása: jócselekedetek hazafisága!” (Katolikus Akció, 1941. február)

„Bácska is visszatért a Felvidék, Kárpátalja, Erdély nyomában Szent István országához. Megindulva mondunk köszönetet a Mindenhatónak és a visszatért testvéreink felé forró szeretettel tárjuk ki a karjainkat.

Egy cél lebegjen előttünk: a Szent Korona országának megtartása. Mégpedig azon az alapon, melyet Szent István király vetett. E nagy célt csak egymás terhének viselésével, komoly nemzeti egységgel és mélységes keresztényi közösséggel érhetjük el.”

A második világháborúban

Az Actio Catholica a második világháború idején a hadigondozás munkájából országos viszonylatban kivette a részét. A hadbavonultak családjának gondozása címen útmutatást állított egybe a hadisegélyre vonatkozó tudnivalókat összegyűjtve. Ezt a tájékoztató füzetet az egyházközségeknek szétküldte. A Katolikus Akció Bajtársi Szolgálatát országszerte megszervezte. A fejünk fölé ért háború tette szükségessé, hogy ezt a munkát a szervezeteink sokkal szervezettebben és odaadással végezték. Ha sokat és jól dolgozunk a hadigondozásban, ezzel hazánknak nagy szolgálatot teszünk, de a magyar katolicizmusnak is. Az Actio Catholica központja a bombakárosultakat és a menekülteket felkarolta. 1944. november 1-től a menekültekért végzett munka megsokszorozódott. A menekülteknek tizenötezer cipőanyagot juttatott. A „Magyar Katolikus Akció” 1944. novemberi utolsó száma egyik felhívása vastag nyomtatott betűkkel: „Meleg ételt, meleg ruhát, meleg hajlékot, meleg szívet a menekültjeinknek!”

Az előző segélykiáltás fölött az utolsó, az egymásban a lelket tartó vezércikk erőteljesen szembetűnik: „Élni fogunk!” A legkülönbözőbb érzéssel kérdezik az emberek egymás közt vagy magukban töprengve: Mi lesz a sorsunk? Vannak mind többen, akik a sorsukat mélyen egybeszövődve érzik a kereszténység és magyarság sorsával. Ezeknek fölemelő választ adnak a hitük igazságai és a történelem tanulságai. A keresztény magyarság élni fog, mert Istentől kijelölt hivatását kell teljesítenie.

A demokráciában

„A magyar katolikus Egyház helyzete jelentős változáson ment át az állam felé. Megszűnt afféle első osztályú államegyház lenni; tudomásul vesszük anélkül, hogy jóváhagyólag ismernénk el az állam közömbösségének elvét az Egyház iránt. Mi az Egyház és az állam együttes közös munkálkodásának az alapján állunk.

Feladat: az együttműködés új formáinak és mezőnyeinek kiépítése a megváltozott államhatalommal és társadalommal szemben. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a magyar katolikus Egyház is építő erő a magyar demokráciában, mint ahogy építő erkölcsi és kulturális erő a katolicizmus a magyar nemzet történetében.” (Mihalovics: Két év között. 1946. jan. 13.)

„Hivatalos és félhivatalos megnyilatkozásokból s a sajtó hangjából arra kellett gondolnunk, hogy a magyar katolicizmus felett felhők gyülekeznek. Bíborosától és püspökeitől el akarják választani a hívőket; a papságot nagy számban reakciónak minősítik; a katolikus szervezetekben és egyesületekben a fasizmus búvóhelyeit vélik megtalálni; hitvallásos iskoláinkat és tanerőinket a demokrácia titkos ellenségeinek minősítik; ellenforradalomnak vélik, ha a hívők ezreivel zárandoklatra vonulunk. Mindezt úgy cselekszik, hogy ugyanakkor hangoztatják a vallás szabad gyakorlását. A magyar katolicizmus nyugodtan nézi a csapongó vihart. Az események sok mindent lefejtettek róla. Megmaradt a hívők ragaszkodása és szeretete. A szegénnyé vált Egyházat a nép magáénak vallja, valósággal a nép Egyháza lett.” (Mihalovics: Szervezés. 1946. jún. 1.)

A katolikus Egyház tanításából kifolyólag állam-tisztelő. „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré”: azt jelenti, hogy adjátok meg az államnak, ami az államé. Ha körültekintünk és számvevést készítünk arról, hogy a második világháború után hol és milyen forrásokból fakadtak az állam újjáépítésének erkölcsi erői: a magyar katolikusok óriási szerepét nem lehet kihagyni ebből.

A katolikusok megadják az államnak, ami az államé, és nem vitás, hogy ez fordítva is érvényes, és az államnak is meg kell adnia a katolikusoknak azt, ami őket megilleti. A katolikusok a békeesség fiai és meg tudnak lenni harc nélkül, sőt csak így tudnak lenni, mert erői építő erők, amit csak akkor fordítanak küzdelemre, ha alkotni, dolgozni, társadalmat formálni másként nincsen módjuk és lehetőségük. (Új Ember, 1947. november 9.)

Az Actio Catholica országos igazgatója tizenötéves működését három különböző korban és más természetű időszakban fejtette ki. Az Actio Catholica tevékenységét a harmincas években a keresztény érában kezdte, a második világháborúban folytatta

és utána az ún. demokráciában fejezte be. Mindegyik korszak lényegében a magyarság történetének egy-egy különálló és heterogén fejezete.

A keresztény érában, mely nagyjából névlegesen és csak kisebb részt volt keresztény, az Actio Catholica-t alapvetően felépítette, évről évre a tervezett program szerint célszerűen vezette. A második világháborúban a katolicizmus és a magyarság erkölcsi erejét fokozta. A demokráciában a karitatív akcióival segítette a rászorultakat országgraszolóan. Az erkölcsi újjáépítést irányította és munkálta. A marxista pártokkal szemben küzdött a jobb demokrácia érvényesüléséért. A materialista irányzatok támadásaival szemben a katolicizmus világnézeti védelmét vezette.

Mihalovics meggyőződése és élete egyik alaptétele a kereszténység és a magyarság szintézise. Az élet kereszténysége és a tettek magyarsága. Teljes kereszténység és teljes magyarság.

A névtelenség homályaiába burkolódzó egyének a katolikus közéleti vezetőket többször is támadták. Mihalovics is kapott jó pár levelet névtelen íróktól az évek folyamán. Az egyik levélnek az írója még börtönnel is megfenyegette: „Ezért a beszédéért még ülni fog!” Ő a levél soraiból következtetve a kommunisták egyik vezető tagját vélte megbújni a névtelen íróban. Az Actio Catholica országos igazgatója rendíthetetlenül katolikus magyar pap volt. Minden Actio Catholica-s tevékenységével a keresztény magyar jelent és jövőt szolgálta.

Az Actio Catholica tizenöt évében

Az Actio Catholica tíz éve tükrözője Mihalovics beszédeiből és írásából összeállított könyv. Nem egy minden részletre kiterjedő krónikás tervszerű gyűjtőmunkája, hanem az országos igazgató beszédei és cikkei gyűjteménye. Ebbe a kötetbe azok kerültek, melyek az Actio Catholica tevékenységéhez az évtized folyamán szorosan tartoztak.

Az Actio Catholica — tíz év távlatából visszatekintve — a magyar katolicizmus hivatalos képviseletének és termékeny vezetőjének bizonyult. Erők összefogója és mozgalmak elindítója.

Nem volt hiába a tíz esztendőn át folytatott világnézeti nevelés, a közös akciók és országos mozgalmak. Nem állunk már sereg nélkül. Áldozatos világiak, öntudatos szervezetek és beiskolázott vezetők állnak az oldalunk mellett.

A dolgozóasztal fölött

Az Actio Catholica tizenöt éves működését a legilletékesebb és legtájékozottabb, a másfél évtizeden át országos igazgatója, Mihalovics, e visszaemlékezésében lényegest kiemelőn, történelmi összefoglalásban és korszerű beállításban örököltette meg. (Új Ember 1946. dec. 22.)

Vajon mi az az erő, amely a magyar katolikus élet központjába állította ezt a dolgozóasztalt tizennégy évvel ezelőtt? A Magyar Püspöki Kar akarata.

Az asztalfőn Serédi Jusztinián ült, oldalán Glattfelder Gyula, Apponyi Albert, Bangha Béla, Tury Béla, Zichy János, Huszár Károly, Zsembery István — egy egyháztörténelem. Elmentek, mire a vihar megjött és most fényképeikről tekintenek a siralom völgyében álló asztalra. Mennyi vihar tombolt körülötte, mennyi cselekvés indult ki tőle! Rajta szótték azt a szervezeti hálózatot, mely a magyar katolicizmust jól rendezett sereggé tette. Évenként egységes tervet szabott az ország elé és a katolikusokat a győzni akarás lendületével járta át. Száz és száz szónok, előadó indult oldala mellől országjárásra, ezer és ezer gyűlésre, tanfolyamra és vezetőképzésre hintette irányító világosságát.

Az asztal mellől a magyar katolicizmus számára felírták évről évre a vezényszavakat: „Krisztus és a család”, „Krisztus és a gyermek”, „Krisztus és a falu” — mennyi lángoló figyelmeztetés, hogy egyesült erővel induljunk a gyógyítás útjára.

A dolgozóasztaltól országos akciók indultak — a szentségi házasságért, a vasárnap megszenteléséért, a káromkodás ellen és az ifjúságért: a diák- és tanoncotthonokért.

Az Eucharisztikus Világkongresszus terveivel elérték, hogy a magyarság eucharisztikus áhítata az egész világ épülésére legyen.

Azután végig szántott rajtunk a világháború és az asztalt a menekültek özönlötték körül és csak innét kaptak segítséget, mert magukra hagyták őket azok, akik a legtragikusabb időben az isteni és emberi alaptörvényekkel szemben vétkeztek.

Az ostrom alatt a dolgozóasztal magányosan maradt: de amikor feljöttünk az óvóhelyekről, újra a helyére állott. Még német bombák repültek Budáról Pestre, mikor a dolgozóasztal körül a munka megindult, hogy népkonyhákat nyissanak, otthonokat a gyermekeknek és a főváros legyengült gyermekeit vidékre vigyék.

Ma ez az asztal a karitás eszköze különösképpen. Körülözönlik mindazok, akik terhelve vannak. Ma komoly cselekedetekkel bizonyítja, hogy a kereszténység él. Nem pusztán vitákkal, szervezéssel, kultúrpolitikával a szabadegyetemen; hanem kézzel fogható apológiával, a szeretet gyakorlásával. A keresztény szeretet nemzetközisége a tengeren túlról is küldi e dolgozóasztalhoz adományait és segít bebizonyítani, hogy a magyar katolicizmus legyőzhetetlen, mert élteti az a legyőzhetetlen szeretet, melyről a római pogány mondta: „Nézzétek, hogyan szeretik egymást a keresztények!”

Az Actio Catholica Országos Elnöksége dolgozóasztalának válságos másfél évtizeden át leghozzáértőbb szakmunkása és legáldozatkészebb munkaszolgálatosa az országos igazgatója.

Az Actio Catholica minden irányú működését kikezdték: a hitbuzgalmi életének megnyilvánulásait; a kulturális kiadványait; a szociális és karitatív munkáját, a segélyezési és gyermek-üdültetési akcióit; a szervezkedés terén az egyházközségek háza apostoli szervezetét és a katolikus egyesületeket. Ezenkívül mindenféle más katolikus ügyet támadtak: a hitoktatást, a katolikus iskolákat, a szerzetesrendeket stb. Hol az egyik, hol a másik került pergőtűzbe.

Az évről évre egyre erőteljesebben folytatott támadás és velük kapcsolatosan a védelmi tevékenység Mihalovics szellemét és idegzetét rendkívül igénybe vette. A magyar katolicizmus a kommunizmussal ekkor vívta élet-halál küzdelmét. Ennek a létért folytatott harcnak Mihalovics volt a szellemi vezére.

Az utolsó vacsora

Mihalovics legkedveltebb káplánja, Dobozi Dezső, később esperes-plébános, mikor meglátogatott, Zsiga bácsit is meghívtam vacsorára. Dezső pár napot töltött nálam Herminamezőn 1948. július közepén. Zsiga bácsi csütörtök estét választotta a vacsora idejéül, minthogy számára ez volt a legalkalmasabb.

Csütörtök este azt üzenve, hogy a vacsorát kezdjük el, mert csak késve tud jönni, de biztosan eljön. Este tíz óra már elmúlt, mikor megérkezett. Lénárd Ödönt, a titkárát letartóztatták délelőtt. Ezért egész délután és este az illetékeseknél járt az érdekében.

Miként Jézust az utolsó vacsorán a pár óra múlva kezdődő passiója uralta az apostolai között, azonképpen Mihalovicsot is közelgő balsorsa foglalkoztatta a barátai között. Jelezte, hogy ez a kezdet és hamarosan folytatása lesz. Tudatában volt annak, hogy ezután ő kerül sorra. Néhány ügyet bizalmasan megemlégett. Éjfélig a napi történések és bekövetkező események hatása alatt feszült idegállapotban beszélgetett velünk.

Éjfél után kikísértük a villamosmegállóhoz. Gondterhes elmével és sajgó szívvel vált el tőlünk és ment a Központi Szemináriumban lévő cellájába, nem a megérdemelt pihenőre, hanem az észtesztő tépelődésre, mert a „sötétség hatalmának” az órája elérkezett.

Kedden délelőtt bementem az Actio Catholica központi irodájába. Zsiga bácsihoz nem tudtam bejutni, minthogy a gyermek-üdültetés belga vezetőivel tárgyalt. Nagy Miklós titkárát kértem; a „Gazdának” említsd meg, hogy itt voltam és majd máskor eljövök.

Mihalovics menekülése Ausztriába

Az Actio Catholica központi irodáját az ávós rendőrök megszállták 1948. június közepén. Házkutatást végeztek és ugyanakkor az Actio Catholica központi irodája személyzetét egyenként,

külön vallatták. Mihalovics Zsigmondot, az Actio Catholica országos igazgatóját déltől éjfélig hallgatták ki. Éjfélkor elengedték.

Mihalovics az egyik barátjához ment, akinek személygépkocsija volt, és azzal együtt utaztak Esztergomba.

Mihalovics Mindszenty hercegprímást a rendőrségi házkutatásról és a kihallgatásról részletesen tájékoztatta. Mindszenty hercegprímás megkérte Mihalovicsot, hogy a további kihallgatásokat és a letartóztatást megelőzve meneküljön Ausztriába.

Mihalovics személykocsival utazott Sopronba. Mihalovicsot Endrédy Zoltán Sándor hitoktató segítette az osztrák határon átmenni. Endrédyt Mihalovics kiszökése segítéséért tíz évre ítélték 1948-ban.

Mihalovics Zsigmond és Lénárd Ödön elítélése

Az Actio Catholica vezetőinek ügyében a Budapesti Népbíróság Olti Vilmos elnök ítéletet hirdetett ma.

Mihalovics Zsigmond, az Actio Catholica országos igazgatója egyrendbeli háborús bűntett, egyrendbeli folytatólagosan elkövetett izgatás Lénárd Ödönnel, mint társtettessel. Lénárd Ödön az Actio Catholica kulturális vezetője.

Mihalovics Zsigmond, az Actio Catholica igazgatója tíz év, Lénárd Ödön, az Actio Catholica kulturális vezetője hat év fegyházbüntetést kapott.

„Lénárd Ödön lázító tartalmú köriratokat juttatott vidékre és a tiltakozó táviratokat különböző fórumokhoz juttatta. Egyedül Lénárd Ödön és Mihalovics Zsigmond utasította a papságot a tiltakozó táviratok ilyen hangnemű megszövegezésére.” (Világ, 1948. júl. 27.)

Mihalovics Zsigmond júliusban disszidált.

Lénárd Ödön piarista összesen 19 év 4 hónapot szenvedett a fegyházakban, a börtönviselt papok közül a legtöbbet.

Külföldön

Mihalovics Bécsbe menekült. Onnét Rómába ment. Megalakította a menekült magyarok Katolikus Akcióját.

Stritch bíboros chicagói érsek meghívását elfogadta és Amerikába költözött 1950-ben. Abban reménykedett, hogy ott többet akciózhat az ottani és az itthoni magyarság érdekében.

Az amerikai működéséről nem tudok részletes tájékoztatást adni.

Betegsége, halála

Isten úgy látta, hogy hűséges szolgálja életművét beteljesítette. Mint Jézushoz közelállónak, még a Kálvária útját meg kellett járnia, miután apostoli útjain Mestere nyomában járt.

„Mihalovics egy intézetben volt állásban, ahol az idősebb magatehetetlen asszonyokat ápolták, akiket családi környezetben nem lehetett ellátni. Ezeknek az utolsó útra készülődő öregeknek a gondozásában vett részt. A legnehezebbet vállalta és az ápoltak szeretettel viszonyozták a megértő és szolgálatkész gondoskodását. Ez a tevékenység, a napirenden való elmúlásnak megrendítő közelsége, az ő együttérző lelkét végzetesen letörte. Kezdett erőtlenedni. Előbb lélekben, majd testben merült ki. Az anyagcsere szabálytalanná vált, a vérnyomás hol alacsony, hol magas lett. Tíz hónapig így ment.

Ekkor szélütés érte! A bal kar ujjai bénultan összezárultak, a jobb lábát húzta, és a fél arca eltorzult. A kezelés ez utóbbit szépen helyrehozta, a lába is javult, de a bal kéz úgy maradt, bénán. A biztonsági érzés lecsökkent és nem tudott járni a lépcsőn. Így az állását és keresetét elvesztette. Belőle is a többihez hasonló, félig tehetetlen ápolott lett. A jó gazdája egy szanatóriumba utalta, hogy ott rendbe jöjjön. Javulgatott is. Oda jártunk látozni.

A második szélütés ott érte két hónapra rá! Álló helyzetben érte, elesett, a csípőcsontja is eltörött. Ezt a törést az ápolósze-

mélyzet nem vette észre, és törött csípővel forgatták az ágyban hetekig. Majd kórházba vitték és ott a röntgen a törést kimutatta. Az ápolás helyrehozta, de megkapta azt, amitől a halálnál is jobban félt, a tolókocsit. Jární többé nem tudott.

Majd újabb csapás jött kéthavi lábadozás után. Gyomorfekélye átfúrta a gyomorfalát és éjjel három órakor gyomorműtétet hajtottak végre. A műtét közben szívgyengeség lépett fel, ezért ideiglenes befejezéssel a műtétet abbahagyták. Túlélte! A seb beforrt. Többé ki se nyitották. De öt napra rá kétoldali tüdőgyulladás következett. Ez a vég?! Ezt is túlélte.

Ezután hosszú szenvedéssel, hasogató fájásokkal teli hetek a béna végtagokban. Majd kezdődött a mesterséges anyageltávolítás. Ide kívánczolt hozzánk közelebb és szüntelen könyörgő imádság az övéiért és mindenkiért, két karácsony, húsvét és hazavágás.

Így múlt az idő, hófehér haja az állandó kintől elgyötört arcot, megtört szemeket és verítékező homlokot övezett. Egész lénye az imádságban és a béketűrésben teljesen elégő áldozat volt. Sohasem kért senkitől semmit. Én voltam az egyetlen, akinek megnyilatkozott. Megrendítő volt! Másnak nem panaszkodott.

Augusztus 27-én délután 5 órakor szól a telefon. Akkor értem haza a munkából. Értesítenek. Menjek rögtön, mert már haldoklik! Elmentem a családommal. A harmadik szélütés volt ez! Megbénította azt az idegközpontot, mely a test hőmérsékletét szabályozza. Magas lázban égett. Szólni nem tudott, de szemében az értelem néha megcsillant. Tudta, hogy ott vagyok. A családomat elküldtem, nehogy a feleségem rosszul legyen a halálvergődést látva.

Este 11 órakor én is távoztam, minthogy reggel szolgálatba kellett mennem. Megfogtam a kezét, melyen az olvasó volt és lassan mondtam: Elmegyek, de visszajövök! Várjon meg! Isten vele! Megértett. Az Is-Is-Is-ten szót próbálta kimondani; gyengén sikerült. Majd a kezemet maga felé húzta. Így búcsúztunk! Ez volt az öntudatnak az utolsó megnyilvánulása.

1959. augusztus 28-án délután fél hatkor ott voltam. Elváltzott az arca és szemei merevek voltak, teste magán viselte a közelgő halál jeleit. De engem megvárt! 6.40-kor a lélegzetvétel

lassulni kezdett. Az ápoló intett: ez a vég! Letérdeltem és imádkoztam. A teste megrándult és a lélegzete megállt! A jobb karja, melyre a szentolvasó volt csavarva, lassan fölemelkedett, majd lehajlott. 7 órakor az orvos hivatalosan megállapította halálát.

Három évig volt beteg, másfél évig mozgásképtelen. A legkínosabb testi gyötrelmek közt türelme az ápolóit csodálatba ejtette. A Mester a szenvedés áldozatát kívánta tőle, a sok akció után a sok passiót. Minden kínpadnál szörnyűbb gyötrelem volt a számára látni, hogy azt a magyar Egyházat, melynek ő volt az egyik legodaadóbb építője, miként éri az egyik halálos csapás után a másik. Élete utolsó pillanatáig a magyar nép lelki érdekeiért való aggodás fojtogatta jóságos szívét, mely egy hosszú papi életen át százezrekre tudta sugározni a Krisztus szívéből merített szeretetet.

Temetése

A temetkezési kápolnában feküdt a ravatalon egy napig az ünnepi ruhájában. Másnap átvitték a magyar templomba, ahol sokan látogatták a nyitott koporsóban bebalzsamozott holttestét. Innen történt a temetés. Misével kezdődött a végtisztesség, mely után ketten mondtak búcsúztatót. Utána beszentelés következett, majd az egyháziak és a világiak vonultak el, minden jelenlévő egy pillanatra megállva tisztelettel vett búcsút attól, aki jóságos tudott lenni mindenkihez. A koporsó födelét lezárták és mi, akik hozzá legközelebb álltunk, vittük ki hatan a halottas kocsához. Minden az itteni szokások szerint történt.

A chicagói temető messze van. Napsütésben értünk oda. A végtisztességben mindent közadakozásból kapott. A jó lelkek a temetőben a legszebb helyet jelölték ki nyugvóhelyül. A sírnál rövid ima volt, és utána az öreg magyarok templomi énekkara régi magyar gyászénekekkel búcsúztatta. Mikor a koporsót a sírban letették, akkor döbrentünk rá, hogy árván maradtunk.”

Tolnai Dezső, Mihalovics volt pesti sekrestyése leírása.

Bangha Béláról Kovács Sándor: „A klérus vesztesége” című megemlékezésében a következőt sorjázza papírra: „Április (1940) derekán egy falusi plébániára vitt utam... A plébános nekem szegezte a kérdést: Hogy van Bangha páter? Soha nem felejttem el a fájdalommal átfestett arcot, mellyel a jó öregúr rám felejtkezett, amikor elmondtam a már köztudomásúvá vált elkerülhetetlent. Időbe került, míg szó jött az ajkára. Akkor sem rapszodiázott, nem tartott emlékbeszédet, csak mindössze annyit mondott: Milyen jó, hogy ma én binálok. Egy mise még hátra van, azt őerte ajánlom fel... Majd így folytatta: Tudod, öcsém, a magyar katolicizmusnak sok nagyszerű muzsikusa van, de karmestere mintha kevés volna... Most a legkitűnőbb karmester is elmegy...”

Bangháról amit ez a jó öreg pap vallott, Mihalovicsról az Actio Catholica országos igazgatójáról, tizenöt éven át a fő dirigenséről ugyanazt tartom. A magyar Katolikus Akció nagy dirigensei: Glattfelder Gyula az elnöke, Bangha Béla az alelnöke után Mihalovics Zsigmond, az igazgatója is elment...

Mindszenty József és társai perében

A vádiratból

Az állam érdekét veszélyeztető titkok kiszolgáltatása céljából épült ki az a szervezet, melynek mozgatója Mihalovics Zsigmond prelátus, Mihalovics Mindszenty József bizalmas embere volt. Midőn Mihalovics helyzete az ellene indított eljárás folytán Magyarországon már tarthatatlanná lett, Mindszenty hozzájárulásával külföldre szökött és onnét küldött az iratoknál elfekvő levelében félreérthetetlenül leírta, egy külföldi kémszervezettel felvett összeköttetését és kifejezte azon reményét, hogy „az általa megjelölt biztos vonalon már nemsokára megnyerhetem Eminenciád válaszát és kapok becses anyagot.” A kém Mihalovics tehát kétségtelenül Mindszenty tudtával és beleegyezésével, Mindszenty utasítására járt el.

V.

A.) Nagy Miklós Mihalovics Zsigmond levélbeni felkérésére 1948. év folyamán, ma már közelebbről meg nem állapítható időben, négy esetben a postai út megkerülésével a magyar belpolitikai életre vonatkozó és titkot képező híryanagot juttatott el egy esetben az amerikai követség révén, egy esetben Csertő Sándor és két esetben Richardis rendfőnöknő útján a kém Mihalovicsnak külföldre, miáltal az 1930. III. tc. 60.§-nak 1. pontja szerint titkot képező adatokat Mihalovics Zsigmonddal, mint illetéktelen személlyel közölt annak tudatában, hogy ezen titkok idegen állam külföldi szervezetének jutnak tudomására és cselekményével az államnak az érdekét súlyosan veszélyeztette.

Nagy Miklós ezen cselekményével elkövette az 1930. III. tc. 60.§-nak 3. pontjába ütköző hűtlenség bűntettét és e cselekménye az 1934. XVIII. tc. 2.§-nak bekezdése szerint minősül.

B.) Mihalovics Zsigmond szökése előtt ennek utasítása folytán átvette Váradi János a jezsuita rendház gazdasági gondnoka kezelésében lévő külföldi fizetési eszközök felett a rendelkezést.

VI.

A.) Dr. Ispánky Béla Mihalovics részére 1948. év folyamán, közelebbről ma már meg nem állapítható időben, mintegy hét alkalommal, de egységes akaratelhatározásból, a postai út megkerülésével Rómába vegyileg preparált íveken részben saját tevékenysége által összegyűjtött, részben dr. Tóth László útján beszerzett politikai s gazdasági természetű titkot képező adatokat juttatott el Rómába.

Dr. Ispánky Béla illetéktelen személlyel az 1930. III. tc. 60.§-nak 1. pontja szerint titkot képező adatokat közölt, annak tudatában, hogy ezek az adatok idegen állam hatóságának jutnak tudomására. Cselekménye az állam érdekét súlyosan veszélyeztette, így az 1930. III. tc. 60.§-nak 3. pontjában meghatározott és az 1934. XVIII. tc. 2.§-nak 2. bekezdése szerint minősülő hűtlenség bűntettét valósítja.

VII.

A.) dr. Tóth László az 1947. év folyamán havi 400 forint fizetés ellenében rendszeres kémszolgálatot teljesített és ennek keretében minden hónapban rendszeresen tájékoztatta Mihalovics Zsigmondot oly titkokat képező politikai és gazdasági adatokról, amelyeket a kapcsolatai révén szerzett. Mihalovics a közölt adatokat sajátkezűleg feljegyezte, egyes híreket írásban is kidolgoztatott.

1948. szeptember 3-át követő időben hat esetben géppel írott és titkot képező adatokat adott át dr. Ispánky Bélának Mihalovics Zsigmondhoz Rómába történő továbbítás végett, melyek a magyar belpolitikai és gazdasági életre vonatkoztak. Ezen utóbbi tevékenységéért Ispánky Bélától 2.000 forint körüli összeget kapott. dr. Tóth László fenti cselekményeit abból a célból követte el, hogy a titkok idegen állam hatóságának jusson tudomására. Cselekményei az állam érdekét súlyosan veszélyeztették, így ezekkel az 1930. III. tc. 2.§-nak 2. bekezdése szerint minősülő hűtlenség bűntettét követte el.

Mindszenty József kihallgatásából

Elnök: Foglalkoztunk az 1948. év nyarán Lénárd Ödön ügyével, a Mihalovics-per kapcsán és ott különböző izgató tartalmú röplapok terjesztéséért elítélt a budapesti népbíróság különtanácsa Lénárd Ödön vádlottat hat évi fegyházra. Amint akkor sejtethető volt, de a jelen eljárás során a nyomozati hatóság felderítette, ezeket Ön fogalmazta volna. Emlékszik erre az iskolák államosítása kapcsán?

Mindszenty: Fogalmaztam én is, de nem mindet.

Elnök: Igen.

Mindszenty: Vagy ha más fogalmazta, én belejavítottam.

Elnök: Azután az Ön által vétetett két sokszorosítógéppel titkon illegálisan sokszorosították ezeket a röplapokat?

Mindszenty: Tőlem a gépek vételénél engedélyt kértek.

Elnök: Kértek. És pénzt is?

Mindszenty: Kértek és kaptak pénzt is. Az előállításba nem folytam.

Elnök: Ugye Mihalovics Zsigmond kiszökött külföldre?

Mindszenty: Igen.

Elnök: Önnek küldött három levelet. Igen?

Mindszenty: Én egy nagy levélre...

Elnök: A nagy levél a harmadik, mely megírja azt, hogy ő a CIC-cel lépett érintkezésbe. Counter Intelligence Corps az amerikai titkosszolgálat egyik szerve. A CIC neki hamis bizonyítványt adott, ugye?

Mindszenty: Igen.

Elnök: Hamis bizonyítvány segítségével jutott Rómába, ott egy külföldi tájékoztató irodát akar létesíteni. Adatokat kér, ő azt használni tudja, fizetni tudnak érte stb.

Mindszenty: Igen.

Elnök: Két vonalon kíván dolgozni, az egyik vonalon Magyarországra kedvezőtlen adatokat a világsajtóba szertefröcskölni, a másik vonal bizalmas — megmondja, hogy ez kémvonal. Így van?

Mindszenty: Igen. Adatokat kért, de adatokat nem küldtem.

Elnök: Való-e az, hogy Önök sejtették, hogy az a levél, melyben ő ezt kéri, az államvédelmi szervek kezén ment keresztül?

Mindszenty: Hallottam ilyesmit.

Elnök: Már most kérdés, ha mindezt nem sejtik és az a gyanújuk nincs meg, akkor a Mihalovics-vonalra nem futnak-e rá ezek a tájékoztatások, melyek futottak az amerikai követhoz? Ugye?

(Mindszenty nem felel.)

Nagy Miklós kihallgatása

Nagy Miklóst, az Actio Catholica titkárát hallgatják ki.

Elnök: Bűnösnek érzi magát?

Nagy: Igen, amennyiben Mihalovics Zsigmonddal illegális levelezésben állottam és tudtam, hogy Váradi Jánosnál nagyobb összegű be nem jelentett valuta van.

Elnök: Mihalovics elmenetele előtt rábízta-e Önre a valutalap feletti rendelkezést?

Nagy: Mihalovics szóról szóra ezeket mondta: Eredj Váradi Jánoshoz és vegyél fel mindig annyi pénzt, amennyire szükség van. Váradi a jezsuita rendház anyagi gondnoka volt, Váradinál az ő számítása szerint 700.000 forint értékű valuta és magyar pénz volt abban az időben. Ezenkívül bizonytalan összegű svájci frank és Váradi amint mondta 24.000 dollár. Tudtam arról, hogy a dollárokat fekete piacon váltották be zugárfolyamon. Összesen 4.000 dollárt adtak el, ezért 106.000 forintot kaptak.

Elnök: Milyen leveleket kapott Ön Mihalovicstól?

Nagy: Mihalovics hat-hét levelet küldött nekem, nem legális postai úton, hanem Csertő Sándor helynökségi titkár, Richardis nővér és az amerikai követség, Flynn, az amerikai katolikusok megbízottjával.

Elnök: Kért-e Öntől Mihalovics olyan híreket, melyeket fel tud használni a magyar demokratikus államrenddel szemben?

Nagy: Igen. Mihalovics először Salzburgból küldött nekem levelet, melyben hírszerzésre szólított fel. Azután Ispánky Béla közölte velem, hogy egy külföldi hölgy leveleket hozott Mihalovicstól. Utasítottam Ispánkyt, menjen el a hölgyhöz, és ha meggyőződött róla, hogy tényleg Mihalovicstól hozott leveleket, bontsa fel. Mihalovics e levelekben beszámolt a hírszerző iroda létesítéséről.

Elnök: Mihalovics mit írt, hogy Ön kiktől szerezzen híreket?

Nagy: Azt írta, Tóth Lászlótól, Zakar Andrástól, és javasolta, hogy más segítő társakat is szerezzek. Ispánky felkért, menjek el a nőhöz és jelszóval vegyem át a vegytintát és a papirost, melynek segítségével titkosan válaszolnak Mihalovicsnak. Mihalovics írta, hogy a hírszerzés céljaira 5.000 forint áll Váradinál rendelkezésre.

Elnök: Ön látta, hogy kémnővel áll szemben?

Nagy: Ezt tisztán láttam.

Elnök: Miért nem jelentette fel?

Nagy: Ebben bűnös vagyok.

A vádbeszédből

Mindszenty József odáig ment hűtlenségében, hogy még kifejezett kémiszolgálatoktól sem riadt vissza. Támogatta egy olyan, kifejezetten kiépített rendszerességgel és megfizetett kémekkel dolgozó szervezkedés tevékenységét, mint amilyen Mihalovics Zsigmondé volt. Mihalovics tevékenységét a CIC hamis iratokkal tovább támogatta külföldön, szolgálatait továbbra is igénybe vette, először talán jugoszláv vonalon, ahogy ezt Mihalovics jelezte, majd tevékeny módon a Magyarország elleni kémkedés vonalán, ide tartoznak Nagy Miklós, Ispánky Béla, Tóth László és valamennyi cinkostársuk. Mindezt azért, hogy kémiszolgálatukkal bizonyítsák az Amerikai Egyesült Államok és a nyugati hatalmak tényezőinek, hogy a talaj elő van készítve, jöhet a háború.

Ugyanezt a célt szolgálták akkor — folytatta a vádbeszédét a népiügysz — mikor nemcsak a magyar államra, hanem a Szovjet hadseregre és Kárpát-Ukrajnára vonatkozó anyagokat szereztek be és továbbítottak. Tudatában voltak annak, hogy népi demokratikus köztársaságunk elsősorban barátjára és szövetségesére, a Szovjetunióra támaszkodik, tehát az amerikaiak rendelkezésére kívántak állni, azért is, hogy titkos adatokat szolgáltatassanak a számukra a szovjet területekről.

Nagy Miklós a külföldre szökött Mihalovics számára Ispánky Béla és Tóth László közreműködésével híryanagyot juttatott ki. Nagy Miklós az amerikai követség és Richardis rendfőnöknő közvetítésével négyszer juttatott kémkedési anyagot Mihalovicsnak.

Ispánky megkapta Madame Pomrelet-től a láthatatlan írást biztosító vegyi készítményt. Az ahhoz szolgáló papírokat, különböző savakat lúgokat, melyekkel ismét láthatóvá lehet tenni a láthatatlan írást. Ispánky hét alkalommal juttatott külföldre híryanagyot. Beszervezte Tóth Lászlót, hogy híreket szolgáltatson részére. Ezeket a maga híryanagával együtt eljuttatta a római címre, Mihalovics Zsigmond számára.

Mindszenty József a népbíróság előtt című könyvből

A Mindszenty büntetőper népbírószági tárgyalását ismertető fekete könyv.

A valutaüzérkedés

Mindszenty József: Emlékirataim 260.o.

Én magam sem tudtam volna pontosan megmondani, mekkora összegeket kaptunk három év alatt a külföldi jótevőktől a nyomorba jutott magyar nép számára. A kezeimhez juttatott összegeket, csekkeket azonnal tovább szoktam adni aszerint, hogy melyik intézménynek volt rá nagyobb szüksége. Emlékszem például arra, hogy egy alkalommal Chapin, az amerikai követ hozta el hozzám Spellman bíboros ajándékát, 30.000 dollárt. Ezt az egész összeget a követ jelenlétében átadtam az éppen nálam tartózkodó Mihalovics Zsigmond prelátusnak, aki a budapesti népkonyhákat és az egész karitatív tevékenységet kiváló hozzáállással és ügybuzgósággal vezette.

Ezekről a karitatív és szociális megsegítés céljára felvett pénzekről faggatott Décsi. Kijelentette, hogy én, amikor ezeket az összegeket nem hivatalos árfolyamon váltottam be, bűnösen véttem az ország érdekei ellen. Gazdasági Hivatalom vezetője Bóka Imre, Mihalovics Zsigmond, az Actio Catholica országos igazgatója, a püspökök, a lelkészek, és mindazok az egyházi intézmények, amelyeknek e tételekből juttattam, zugáron bocsátották forgalomba a bankjegyeket és a csekkeket. Ezekért én vagyok a felelős, mondta fenyegető hangon és a kártérítést egyedül nekem kell vállalnom. Részletezi a tételeket, hogy megállapítsa, milyen nagy károsodás érte a nemzetgazdaságot.

Összeszedem minden erőmet és úgy próbálom visszautasítani ezt az embertelen és fondorlatos vádat.

1. Azzal kezdem, hogy a mi karitatív és szociális tevékenységünk több tízezer magyart mentett meg az éhségtől, sokukat pe-

dig az éhhaláltól, Budapesten és az ország nagyobb városaiban és ipartelepein is.

2. Utaltam az 1945-46-os évek inflációs nyomorára, amikor az egész nemzet — a megszállók és az uralomra jutott kommunisták kivételével — a legprimitívebb cserekereskedelem állapotában tengette, úgyszólván napról-napra az életét. Vásárolni jóformán csak értéktárgyakkal vagy idegen valutával lehetett és mi ezekben a kritikus időkben tartottunk fenn csak a fővárosban százhuszonhat népkonyhát. Ha nem állt volna rendelkezésünkre dollár vagy svájci frank, képtelenek lettünk volna a magyar életeleket mentő konyhákat működtetni. Ilyen módon kapták a tízezrek, akik mindenükből kifosztva éheztek, naponként a meleg ételt, két és fél éven keresztül. De nemcsak ételt, hanem ruhát, tüzelőt stb. is mi juttattunk a teljesen lerongyolódott családoknak. A mi karitásunk és egyéb jótékonyági szervezeteink gondoskodtak a már tehetetlen öregekről, a betegeket orvossággal ellátva. Mindez akkor történt, amikor az állam és a közületek tehetetlenül álltak a szociális megsegítés frontján.

Ilyen nagyarányú szociális és karitatív tevékenységet nem lehetett volna kifejteni irodák, hivatalok, szállítókocsik, autók, hozzáértő személyzet és raktárhelységek nélkül. Az Actio Catholica országos igazgatója hogyan tudta volna ezt a hatalmas apparátust életben tartani, ha nem rendelkezik állandó értékű valutával? Nélküle hogyan lehetett volna nagymennyiségű élelmet és más természetbenit vásárolni? Mint ahogyan azokban az években valamennyi gyár és vállalat, úgy az Actio Catholica is természetbeniekkel volt kénytelen fizetni a személyzetét és az alkalmazottait. Ugyanakkor a népkonyhák ellátottjai számára hogyan vásárolhatott volna normális módon és nagy tömegben árukat? Abban az időben nem adtak árut a pengőért. És ha adtak volna is pengő ellenében valamit, a ma beváltott dollárért holnap legfeljebb egy kiló sót lehetett volna venni.

Utána nyomatékkal hozzátettem, hogy ha Magyarországon ma normális állami és társadalmi élet volna, akkor ezért a hatalmas nemzetmentő munkájáért a nemzetgyűlésben mondanának köszönetet a magyar katolicizmusnak. Ami pedig most történik itt az Andrásy úton, ezért egykor nemzedékek fognak szégyenkezni.

3. Rámutattam arra is, hogy a devizarendelet, melyre Décsi hivatkozik, csak az inflációs idők elmúltával lépett életbe. 1946. augusztus 1-jén, amikor bevezették az új pénznemet, a forintot, bizonyos pártpolitikai célkitűzések érdekében — a dollár árfolyamát olyan alacsonyan szabták meg, hogy az Egyház a karitatív célokra kapott tételekért azok reális értékének legfeljebb 25 százalékát kaphatta volna, ha a hivatalos árfolyamon váltja át azokat. Ez meg nyilván ellenkezett az adakozók akaratával, a természetjoggal, a rászorultak érdekeivel és az egész nemzet érdekeivel. Erkölcstelennek tartottam azt, hogy a nyomor enyhítésére szánt adakozásból az állam, illetve a marxista pártok 75 százalékot elvegyenek akkor, amikor semmit sem tettek a szociális megsegítés frontján.

Szabadulásom után került a kezembe Nyárádi Miklós volt pénzügyminiszter nyilatkozata arról, hogy 1947 tavaszán — vagyis abban az időben, amikor az emlegetett dollárokat és csekkeket az embereink értékesítették — a kommunisták javaslatára, hogy minél több idegen valuta áramoljék az országba, a Gazdasági Főtanács, melynek Nyárádi volt az elnöke, rendeletet hozott, hogy a Nemzeti Bank külföldi valutáért a hivatalosnál magasabb árat adhat az emberbaráti intézményeknek és az egyházaknak. Nyárádi szerint az ár sok esetben meghaladta a feketepiaci árat, ahol a dollárért a hivatalos árfolyam négyszeresét vagy ötszörösét fizették. Ezt a rendeletet nem hozták nyilvánosságra, de bizalmas úton tudomására hozták az érdekelteknek. Alig képzelhető, hogy az olyan ügyes és tájékozott ember, mint Mihalovics prelátus, ne ismerte volna ezt a lehetőséget. Most utólag jogosan feltételezem, hogy az én gazdasági hivatalom vagy legalábbis a vele kapcsolatban álló szakemberek ismerték ezt a kedvezményt.

Arcképéhez mozaikkockák

Testi alkata

Mihalovics kis termetű, ezüstös hajú, barátságos külsejű pap, aki megjelenésével szimpatikus hatást keltett az emberekben. Termete vagy külseje miatt nem volt alkalmatlan az egyházi vagy közszereplésre, amit néhányan felhoztak ellene, főként a püspöki széköresedések idején.

Lelki, értelmi élete

Mihalovics papi küldetése és ügyköre egyre bővült: Herminamező plébánosa, majd a budapesti Karitás érseki biztosa, ezután a magyar Actio Catholica országos igazgatója. E megbízatásai folyamán a szellemi világa egyre nagyvonalúbban bontakozott ki.

A budapesti majd az országos célokat munkatervbe konkretizált és a kivitelezésre részletesen megfogalmazta. Értelme ébren figyelt az értekezleteken és a beszélgetéseken: mi mikor és hol használható jól fel.

Akarati élete

Mihalovics akaratának határozott irányvonala: aktív, tevékeny. Az akaratának életeleme az erők aktivizmusa, a cselekvés. Akarata tette alkalmassá a budapest-herminamezői egyházközség alapítására, a budapesti Karitás megvalósítására, az Actio Catholica országos szervezésére és vezetésére. Herminamezőn, a fővárosban, majd az országban nagyjelentőségű küldetést teljesített a szervezések és az akciók korszakában. Az Actio Catholica országos igazgatójának 15 éves működése folytán a Katolikus Akció tömegmozgalommá vált az országban.

Érzelmi élete

Az ember arca és a szeme a lélek tükre. Mihalovics arcán a jóság ömlött el, két szeme az Isten- és emberszeretet sugárzó mécsese. Szíve szeretete kiáradt az emberekre; szeretetreméltó személyiség volt. Lelkének ez az alapvonása jellemezte a lelkipásztori, a Karitás és az Actio Catholica-s működését.

Az Actio Catholica-t nem csupán ismertette és vezette, de megkedveltette. Bizonyosság erre a napi postával érkező rengeteg levél, mellyel az egész országból felkeresték, ugyancsak az a jó szokás, hogy a Pestre jövő papok egyik útiránya az Actio Catholica országos központja, Mihaloviccsal való személyes tárgyalásra.

„A világi apostol tulajdonságai” című sorozatában a jóságot, mint a katolikus mozgalmak eredményeinek a titkát tünteti fel. (Katolikus Akció, 1943. áprilisi számában)

Imaélete

Az imádság az ember legegységibb ténykedése, a lélek legtitokzatosabb felemelkedése Istenhez. Mihalovics imaélete benső rejtettsége miatt csak részben tárható fel.

Elmélkedése

Elmélkedő imádsága forrásai a magyar, latin, német, francia és az angol elmélkedési irodalom gazdag könyvtermése.

Liturgikus imaélete

A nyilvános istentiszteleteket: a szentmise bemutatását, a szentségek kiszolgáltatását, az ájtatosságokat a hívek lelki épülésére végezte. Az imádságos szellemet a herminamezői hívek és az ország világi apostolaiban fejlesztgette.

Szentbeszédei

Szentbeszédeiből és előadásából megállapítható, hogy az imádság embere volt. Egyházközsége férfiai imádkozni tanította.

Cikkei

Elmélkedési sorozatot írt a világi apostoloknak a Katolikus Akció 1942-44. közötti számaiban. De egyéb cikkei és írásai is az imádságos lelkületről tanúskodnak.

Passiózva ráért imádkozni

Az első agyvérzése után ezt írta nekem: „Imádságra most van időm bőven... imádkozva várom, amikor mindannyiunk Atyjához térhetek.”

Mihalovics akciózva nem ért rá imádkozni, passiózva már ráért. Szenvedve sokat imádkozott a sokat szenvedő magyar katolicizmusért.

Krisztus szeretete

Krisztus szeretete Mihalovics lelki életének magva. Mint lelkipásztor apostolkodott, hogy minél többen megismerjék Jézus szeretetét: a miseáldozatot, a szentáldozást és az Oltáriszentséget, és ezen isteni szeretetre viszonszeretettel válaszoljanak.

Az Eucharisztikus Világkongresszust előkészítő szentévben Krisztusközpontúság uralta a lelkét és az országra árasztotta.

A Szentlélek munkatársa

A Szentlélek temploma építője Herminamezőn, de a lelkekben is. A Magasságbeli Erejével megerősítve volt lelkileg-testileg oly akcióképes apostola.

Alter Christus

A pap másik Krisztus. Krisztus képviselője az emberek között. Mihalovicsot, mint Krisztus szerinti papot a herminamezői hívei, a budapesti Karitászmunkatársai és az Actio Catholica egyházi és világi apostolai mint Krisztus szolgáját tekintették.

Hivatása szeretete

A papi hivatását értelme öntudatosította: Isten és ember szolgálatát. Az értelmével a papi feladatait megismerni igyekezett, az akaratával azoknak legteljesebb megvalósítására törekedett.

Herminamezőn Jó Pásztor szerinti lelkipásztor. Budapesten a Karitászlüktető szíve. Az országban az Actio Catholica tömeghódító vezérkari főnöke.

A lelkiatya

Az atyai magatartását a következőképpen jellemezte a híveinek: „Mindenkit szívembe zártam, legfőképp a gyermekeket és a szegényeket. Boldogan dolgoztam köztetek, javatokra adtam erőmet és időmet, egész lelkemet és szívemet. Leányaitok az én gondjaim is voltak, a fiaitokat az én fiaimnak tekintettem. A családi otthonaitokat látogatva az örömtők és szomorúságtok részese vagyok.”

Mint jó lelkiatya, a krisztusi család az egyházközség tagjairól gondoskodott, lelkileg nevelte, művelte, szentelte, anyagiilag segítette, velük teljes sorsközösségben élt. Lelki gyermekeit egyénileg a gyónatószték révén vezette, közösségileg az egyesületi gyűlések, kulturális előadások sorozatával művelte. Herminamezőn a lelki családja körében „otthon” érezte magát. Negyedszázados működése után kijelentette: „Igazán otthon csak Herminamezőn voltam.”

Az egyházközségi lelki családja negyed századon át rengeteg gondjába és sok verejtékes munkájába került. A jubiláló családfő a negyedszázados lelkiatyai szolgálatát értékelve és ennek az eredményét, a virágzó egyházközséget szemlélve boldogan tett vallomást: „Az egyházközségemnek élni érdemes volt!”

A családja tagjai szívből mondogatták: „Jó atyánk volt!” Még ma is, haló porában is áldják.

Az apostol

Mihalovics apostoli lelkületű pap volt egész élete folyamán.

Ez a papi jellemvonása erőteljesen jelentkezett élete kereteiben: az egyházközsége, a Karitás és az Actio Catholica munkakörében.

A herminamezői egyházközségének igazi apostola. Ez a lelkülete viszi családlátogatásra, indítja egyházközségi szervezésre, sarkallja karításra, lelkesíti gyermekvédelemre, lendíti egyesületi szervezkedésre, hevíti Actio Catholica-i tevékenységre és sürgeti templomépítésre. Mindegyik vonalon 15-25 éven át apostolkodott.

A Karitásnak lelkipásztori működése kezdetétől, 1919-től apostola. A Karitást szervezeten a herminamezői egyházközségben valósította meg. A Karitást Budapest 39 egyházközségében egységesen 1931-ben szervezte meg. Felállítja a Karitás központját és az intézményes szegénygondozást; szóban és írásban, templomban és rádióban, napilapokban és folyóiratokban propagálja. A Karitás modern apostola.

Az Actio Catholica országos igazgatója a Katolikus Akció eszméjének apostola életében, tetteiben, szavaiban és írásaiban. Eleven propaganda hónapról hónapra, évről évre. Az Actio Catholica-t bevinni a köztudatba, világhódítóvá erősíteni — ez a lelke célja, szíve vágya.

Apostoli karakterét beszédei, írásai tervezései és akciói fényesen igazolják. Az apostolról és az apostolkodásról cikksorozatot írt a Katolikus Akció 1942. februári számától kezdődően.

Az Actio Catholica országos programmá tette több éven át a világi apostolok képzését, lelkületi, értelmi és gyakorlati irányban. „A világi apostolkodás kézikönyve” VI. fejezete: „A világi apostol felkészülése”. Az apostoli lelkület széleskörű felszítására imahadjáratot indított az országban 1939-ben. A világiak apostolkodása az Actio Catholica programja végrehajtása által általános életformává vált az egyházközségekben és az egyesületekben.

A sikereket örvendezve állapítja meg: „A világi apostolkodás nem pusztá jelszó többé, sem merő buzdítás, hanem ígéretes valóság. A láthatáron egy átfogó katolikus közösség lépett elő, alig lehet messze az idő, amikor erőnk és egységünk tudatában a győzelem biztos reményével foghatunk az ország keresztény megépítéséhez.” (Mihalovics: Bízató jelenségek. Egyházi Lapok, 1941. április)

A szervező és igazgató

Mihalovicsra, a fiatal papra Csernoch hercegprímás a nagy erzsébetvárosi plébániából kiszakított külváros, Herminamező pasztorálását bízta 1919. áprilisában. Az egyházközséget a legtermészetesebb módon a családlátogatással, a ház- és utcamegbízottakkal és az egyesületekkel szervezte meg. Ezzel a herminamezői egyházközség alaprakó munkáját a legcélszerűbben hajtotta végre. Szervezőképességét próbára tették a templomépítésre 14 éven át folytatott gyűjtési akciói. A templom építésével egyidőben az egyházközség háromemeletes székházát is felépítette jó pénzügyi megoldással. A huszonötéves lelkipásztori működésének imponáló eredménye a katolikus élettől erős herminamezői plébániája.

A budapesti Karitászt érseki biztosává Mihalovics Zsigmondot nevezte ki Serédi hercegprímás. Az egyházközségi tizenegy éves karitatív munkájának tapasztalatai alapján gyakorlatiasan és egysegesen szervezte meg a Karitást Budapest összes egyházközségében. A Karitászmunkát a havi megajánlások gyűjtésével és a szegények intézményes gondozásával végeztette. A Karitászt ügykörében Mihalovics a jó szervező kitűnő vonásaival mutatkozott be.

Az Actio Catholica szervezése, az alkotmányának, szervezeti ügyszabályának a megszerkesztésével, szakosztályainak kiépítésével, a személyi és tárgyi feltételek megállapításával kezdődött.

Az Actio Catholica-t az egyházközségekre alapozta a Magyar Püspöki Kar. Eddig az egyházközségek önállóan működtek. Nem volt vezérkari főnök, aki ezeket egységesítette volna. Az Actio Catholica-t, mint az egyházközségek egységes irányítását jelentette be az állami kormánynak Serédi hercegprímás.

Az Actio Catholica országos igazgatója az egyházközségek egységes szervezését és vezetését valósította meg. Az egyházközséget mint a legátfogóbb egyházi szervezetet az Actio Catholica alapszerveként kezelte. Az országos igazgató mindvégig egyházközségekben gondolkodott és az egyházközség égisze alatt végzett mindenféle munkát. Az Actio Catholica végső fokon egységesen dolgozó egyházközségeket jelent. Az Actio Catholica országos programját és minden akcióját ezért tudta ily nagy eredménnyel megvalósítani.

„Kell az országos vezérkar, kell az egyházmegyei vezérkar. De legfőképp az kell, hogy a munka tulajdonképpen helyén az egyházközségekben jól felkészült, harcra kész tisztikar vezesse, ellenőrizze, beteljesítse az Actio Catholica munkálkodását. A magyar Actio Catholica törzstiszti és altiszti karának nagyszámúban sürgő-forgó népét vesszük kézbe. Agyukba széles metszésekkel vessük mozgalmunk vezérlő eszméit. Szívüket centrális áramfejlesztéssel hevítjük. Kezükbé részletrajzokat, 'recepteket' adunk, melyek szerint az egyházközségek, azok szakosztályainak vezetői és munkatársai az egyházközségük közösségében megvalósítják Krisztus országát.”

Az Actio Catholica Országos Elnöksége hetenkénti tárgyalásainak vezetője az országos igazgató volt. Az Actio Catholica Igazgató Tanácsa negyedévi értekezletein a mindenkori előadó szintén Mihalovics volt.

Az Actio Catholica működését, „A nagy gépezet mozgását” „A világi apostolkodás kézikönyve” 30. oldalától szakszerűen ismerteti.

Mihalovics vezéregyhéniségének és szervezői zsenialitásának a legértékesebb szellemi terméke: „A világi apostolkodás kéziköny-

ve.” Szervezői tehetségének sokrétű ötletességét a Katolikus Akció szaklapjának az évfolyamai, a beszédei és az írásai tükrözik.

Az Actio Catholica országos igazgatója az ügyvezető munkáját a Központi Iroda segítségével végezte. Munkaköréből néhány szót kiragadok: szakosztály, egyesület, gyűlés, tárgyalás, személyes eljárás hatóságoknál, fogadás különféle ügyekben stb. Mindegyik fogalom a vele kapcsolatos ügyek regimentjének legjobb elintézését jelentette. Az Actio Catholica ügyvezetése Mihalovics összes lelki képességének: egyházi és világi, állami és fővárosi, személyi és tárgyi sokrétű ismeretének, invenciójának, intézkedésének, tapasztalatának, megértő jóságának, idegzetének és idejének mérhetetlen igénybevételét követelte.

Mihalovics Zsigmond az Actio Catholica országos igazgatója. A névjegyén ez a legfőbb címe, egyben nemesi címere, melyet a tizenöt esztendő Actio Catholica-s élete nagyarányú működésével, rengeteg küzdelmével és elért sikereivel kiérdemelten viselt ország-világ előtt.

A népvezér és a vezérkari főnök

A pap vezéri tisztéről való eszmélései. Cikkeiből részletek: „1934. június 25-27 között tanácskozára gyűlnek egybe az ország lelkipásztorai. Kibuggyan a tollam alól: a nép hivatott vezérei. A papság vezető helyzetét ki vonná kétségbe? Az Actio Catholica korában vezérlő szerepük nyomatékos hangsúlyt nyer.

Krisztus királyságára menő mozgalom nem kizárólag a világiaké, de nem is csupán a papságé. E két elem összefogásából születik meg a katolicizmus ama történeti akarása, tömegereje, mely Krisztus harmadik birodalmát virágoztatja ki a földön.

Kétségtelen, hogy ebben a történelmet alkotó „akcióban” a papságra a vezérlés szerepe vár. A papságot át is járja a vezéri küldetésének újabb felelőssége. Egy kissé megilletődve áll a mindjobban megszervezkedő világi csapatok élén.”

Az Actio Catholica vezérkari főnöke a szolgálati szabályzatot, a „Magyar Actio Catholica ügyrendjét” megszerkesztette. A harcászati szabályzatot, „A világi apostolkodás kézikönyvét” szak-

szerűen összeállította. A hadsereget — az egyházközségeket és az egyesületeket — az Actio Catholica-ba szervezte. A stratégiai tervet, az Actio Catholica évi munkatervét részletesen elkészítette. A tisztkart — a papságot — az országos lelkipásztori konferencia megrendezésével tájékoztatta. Az altiszteket — a világi apostolokat — tanfolyamokon képezte ki. A közkatonákat — a híveket — országosan egyöntetű akciókra mozgósította. A hadműveleteket, az Actio Catholica munkaévét összesítve és részletezve kiértékelte. A magyar katolicizmus seregszemléjét, az Országos Katolikus Nagygyűlést évente megrendezte. Egy-egy táj központi városában a környék bevonásával Actio Catholica-napot tartott.

A vezérkari főnök szolgálati helye az Actio Catholica központi irodája. Az itt álló dolgozóasztaltól indult ki minden irányítás és ide érkezett minden katolikus közügy személyesen vagy levélben. A fő ereje a vezetőképeségében rejtett.

Az Actio Catholica vezérkari főnöke igazi bajtársiassággal viseltetett az egyházi és világi munkatársaival. Maga is résztvett az Actio Catholica térhódításaiban országszerte az egyes egyházközségekben.

A magyar katolicizmusnak Mihalovics nem csupán hivatalánál fogva, de lelki alkatából kifolyólag is egyik legkiválóbb vezéregyénisége volt. Az Actio Catholica vezérkari főnöki szereplését fővezéri teljesítményei igazolják. Mint az Actio Catholica vezérkari főnöke, a magyar katolicizmus apostoli hódító és hitvédelmi hadjárataiban bölcsen és hőiesen vezérkedett. A magyar Actio Catholica tizenötéves vezénylese folyamán sokféle küzdelmet viselt, mint Jézus Krisztus hű katonája, hogy Vezére elismerését kivívja (2Tim 2,3).

A szónok és az előadó

A pap tanító Jézus rendelkezése szerint (Mt 28,19). Ennek az isteni küldetésnek a tudatában az evangélium hirdetője volt Mihalovics a lelkipásztori, a Karitás és az Actio Catholica-s működésében.

A lelkipásztori igehirdetésének színhelye a Hermina kápolna. A vallást üldözték az első forradalom idején. Az igehirdetőre persze felfigyeltek. A Hermina kápolnában fejlődött egyházi szónokká. Az egyesületek gyűlésein és kultúrestein rengeteg előadást tartott.

A Karitás érseki biztosa a budapesti papságnak és a Karitás munkatársainak rengeteg gyűlésen adott elő. Szónoki és előadói szereplése az egész fővárosra kiszélesedett.

Az Actio Catholica országos igazgatója ügykörénél fogva a magyar katolicizmus hivatalos szónoka és előadója. Mihalovics ajkán a vezérlő eszme az Actio Catholica.

Az Actio Catholica eszmevilága és a témák alkotják legnagyobb százalékban beszédei és előadásai tartalmát. Az Actio Catholica beszédeinek lényege: az Actio Catholica eszméi, tervei, programja, megvalósítása. A Katolikus Akció szükségességét, célkitűzéseit, szervezését, horderejét, belőle származó közös érdekvédelmét és a jótékony hatásait hirdetgette. Előadásaiiban az Actio Catholica helyzetét többször vázolta. Az Actio Catholica-val kapcsolatos pápai körlevelekre sokszor hivatkozott.

A rengeteg beszéd folyamán alkalma nyílt az Actio Catholica témáit újabb oldalról bemutatni. Az Actio Catholica-ról mindig volt „mondanivalója”. Erről a témáról mindig újat vártak a papok és a világiak. A beszédei nagyrészt másnap a katolikus lapokban megjelentek.

A többszörös országjárása folyamán a szónoki szereplésből alaposan kivette a részét. Az Actio Catholica ügyének apostola-ként beszélt templomban, teremben, szabadtéren. Az Actio Catholica népszerűsítésében nagy része volt.

A legkiválóbb szónokokkal kellett a szóversenyt megvívnia. Bangha után közvetlenül sokszor szerepelt. Az Actio Catholica nagy hármasa, Bangha, Huszár és Mihalovics, amikor egy-egy vidéki várost szombat-vasárnapra megszálltak, akkor három-négy beszéd neki is jutott. Mihalovics, az Actio Catholica élszónoka, az Actio Catholica eszméjéről országszerte a tizenöt év alatt mennyiségileg a legtöbbször és minőségileg a legváltozatosabban beszélt. Tizenöt éven át foghatatlan dinamikával mozgósította az egyháziakat és a világiakat az Actio Catholica apostoli felada-

taira. Mihalovics az Actio Catholica országszerte szereplő élszónoka és mozgalmi szakelőadója.

Az író és szerkesztő

Mihalovics plébánost egyházi íróvá az általa szerkesztett Herminamezői Egyházközségi Tudósító készítette. A Tudósító öt évfolyamába egyházközsége hitbuzgalmi, karitatív, kulturális és egyesületi életére vonatkozó cikkeket írt.

A Karitás érseki biztosát az egész fővárosra kiszélesült munkaköre nagyvonalúbb cikkek írására sarkallta. A Karitás szakirodalmának megkezdője Magyarországon, és pár év alatt a felvirágoztatója lett. A „Krisztust, kenyeret!” című könyv megírásában és megjelentetésében főrésze van. Írói tevékenységének kibontakoztatója a Karitás érseki biztos munkája.

Az Actio Catholica országos igazgatója írói képességét a mozgalma vezetése állandóan igényelte. Az Actio Catholica központjából amint közölni való akadt, rögtön megírta körlevél, cikk, füzet, röpirat formájában. Az Actio Catholica-ról szóló írásai révén gyakran mindenütt megjelent aktuális gondolataival és segítőkészségével. Az Actio Catholica eszméinek terjesztője, célkitűzései ismertetője, és a szervezés vezére.

Az Actio Catholica tematikájának széles skáláját rengeteg változatban felvázolta. Az Actio Catholica ismereteit és tevékenységeit írásaival ismertette. A cikkeiben az Actio Catholica évi munkaprogramját és végrehajtását szolgálta, és a tennivalókat a papoknak és a világiaknak közölte.

Az Actio Catholica helyzetét nem csupán az évi jelentésében, de máskor is valósággal lefényképezte. Az Actio Catholica tizenötéves működése, hossz- és keresztmetszete írásaiban fellelhető. Irományában a harmincas-negyvenes évek katolikus élete elevenedik meg.

Az apostolságnak értékes forrása a másfél évtizedes irattára. Az Actio Catholica központjába sok minden befutott szóban és írásban, amikből elég sok tollhegyre kínálkozott. Alkalmasint írásba is foglalta. Az Actio Catholica irodalmának legterméke-

nyebb művelője. Az Actio Catholica-ról való írásai tartalmuknál és jelentőségüknél fogva iránymutatóak és közérdekűek a katolikus életre. Jó néhány cikkéhez a témája, korszerű beállítása és más értékei miatt katolikus vezető személyek elismerésüket fejezték ki szóban vagy írásban.

Az Actio Catholica országos igazgatója írásainak egyik kánonja a lekipásztorok és a világi apostolok munkája. Sok mindent az ő szemszögükből észlelt és értékelt. Írásos megnyilatkozásai tájékozott „főpásztorra” és jó élapostolra vallanak. Irományai az Actio Catholica-ért apostolkodó lelkiséget tükröznek. Mihalovics az Actio Catholica-nak, a katolicizmusnak és a magyarságnak elévülhetetlen szolgálatokat tett. Cikkei a katolikus napilapokban és folyóiratokban jelentek meg. Írásainak legfőbb lelőhelye a Katolikus Akció szaklapja.

A „Katolikus Akció” szaklapjának a szerkesztője. Szaklapja tíz évfolyamában az Actio Catholica-nak sajátos magyar gyakorlati szakirodalmát produkálta. A világiak apostolkodásának, ennek a korszerű katolikus hivatásnak szakszerű cikksorozatát és életképekkel illusztrált krónikáját hónapról hónapra közölte. A Katolikus Akció tíz évfolyama az ő szerkesztésével a magyar katolikus hitbuzgalmi irodalom apostolkodásra szakosított újszerű és élettelses gyűjteménye. A Katolikus Akció szerkesztője című fejezetben ezt bővebben kifejtem.

Az Egyházi Lapok szerkesztőbizottságának tagja 1940. januártól, melyet a „Boldog újesztendőt!” című cikkével közöl: Az Egyházi Lapok LXIII. évfolyamához új szerkesztők állottak. Az új szerkesztőség úgy érzi, hogy az Egyházi Lapok hivatása összeköt káplánt, hitoktatót, szerzetest a falusi parókiák magányos papságával.

Az Új Ember katolikus hetilap tervezője, szervezője, szerkesztője és kiadója. Mihalovicsnak erről a rendkívül értékes tevékenységéről életrajza 1945-ös munkaévében megemlékeztem.

„A világi apostolkodás kézikönyve” című művet kilenc munkatársával írta és állította össze.

„Az Actio Catholica tíz éve Mihalovics Zsigmond, az Actio Catholica országos igazgatója beszédeinek és írásainak tükrében”

című mű beszédeinek és írásainak egy kis része könyv alakban megjelentetve.

Írásait megjelenésük szerinti időrendben évről évre a napilapokból és a folyóiratokból összegyűjtöttem. Majd cikkei időrendi jegyzékét összeállítottam, de ez a források hiánya miatt nem teljes. Naplójának nyoma veszett. A naplója a katolicizmus és a magyarság történéseinek hiteles szignálása. Naplójának elpusztulása életrajzának is a legnagyobb hiányossága.

Munkanapjai

Napirendjének vázlata átlag a következőképpen állítható össze. Reggel 6 órakor kelt. 8 órakor misézett. Reggelizett és villamoson ment az Actio Catholica központi irodájába.

Az Actio Catholica irodájában este 7-8-9 óráig volt. Hazaérkezve vacsorázott. Ezután fogott hozzá egy cikk megírásához, a Katolikus Akció legközelebbi száma szerkesztéséhez, vagy beszédre ill. előadásra készült. Esetleg a magyar és a külföldi folyóiratokat olvasgatta. Feljegyzéseit és észrevételeit rögtön lejegyezte. Éjfél körül feküdt le, de többször később is, ha sürgős munkája volt másnapra.

Persze az átlagos napirendjét több mindenféle felborította. Reggeli misézésre és szentbeszédre hívták meg különféle címen, tanfolyam befejezésére Pestre, stb.

Dél előtt többször különböző állami és fővárosi hivatalokba ment tárgyalásra avagy ügyek elintézésére.

Délutánját és estjét a különféle értekezletek és gyűlések regimentje foglalta le. Sokszor egyidőben több gyűlése is volt különböző helyeken. Az Actio Catholica, az egyesületek, a főváros közgyűlései és a szakbizottságok ülései sokszor mint előadót vagy hozzászólót szerepeltették.

A saját plébániáján való működése mindig bizonytalan volt. Az Actio Catholica irodájából sokszor az utolsó percben telefonált, hogy nem jöhet haza, és mint adminisztrátora, helyettesítem.

Hétköznapijai zsúfolt programmal voltak telítve.

Egyik este, hazaérkezésekor bementem hozzá és mint adminisztrátora, az egyházközség életéről referáltam. De látva kimerültségét, csak rövidre fogtam és elköszöntem. Ha nem volt annyira kimerült, akkor érdeklődött és még az Actio Catholica-ról is elmondott néhány újságot.

Munkabírása miatt féltünk, hogy megrokkban. De bírta a hajszát. A munkatempó és a rendszertelen étkezés savtúltengést, majd kisebb gyomorfekélyt idézett elő, mely elmúlt és később kiújult.

Fogadónapjai a plébánián

Mint plébános és mint fővárosi törvényhatósági bizottsági tag, hetenként két nap reggel a fogadta a hívet ügyeikkel. Ezeknek a kilencven százaléka állásba helyezést kért. A kérelmet meghallgatta, és máris írógépen maga kopogta le az ajánló levelet, kérelmet. A írógépe sokféle ügyről regélne, hogy mimindent felkarolt. De még személyesen is eljárta a fővárosi vagy állami hatóságoknál, hogy az érdekeiket szolgálja és az egyházközséghez jobban kapcsolja.

Vasárnapjai és ünnepnapjai

Az Actio Catholica országos igazgatói szolgálata idején vasárnap reggel 8 órakor misézett. Ekkor látta a híveit és a hívek a plébánosukat. Mise után reggelizett, majd dolgozott ebédig. Esetleg gyűlésen előadást tartott saját vagy más egyházközségben.

Ebéd alatt a káplánjaival elbeszélgetett, az egyházközségi eseményekről érdeklődött, direktívákat adott. A vasárnapi ebéd volt a találkozó munkatársaival.

Ebéd után kicsit pihent, majd megint dolgozott vacsoráig. Vasárnap délutánonként gyűléseken és ünnepségeken vett részt a saját vagy más egyházközségben, ahová meghívták beszélni.

Az ünnepi menetrendje a vasárnapival azonos volt. Karácsonykor, húsvétkor meg más ünnepeken szívesen működött, mint plébános.

Az Actio Catholica országos igazgatója rengeteget szerepelt Budapesten és országszerte. Sokszor már szombaton elutazott és vasárnap későn este vagy hétfőn jött meg. A fárasztó szónoklások és kimerítő előadások jutottak osztályrészül neki. Az Actio Catholica első éveiben vasárnapról vasárnapra az országot járta és az apostolkodásra agitált.

Névnapi köszöntése

Mihalovics Zsigmond plébános névnapi előestéjén az egyházközség képviselőtestülete és az egyesületei összegyűltek. Majd az elnökeik üdvözltek, lelki csokrokat ajándékozva.

Reggel a szentmiséjén sokan áldoztak. Este az egyházközség képviselőtestülete a plébános tiszteletére bankettet rendezett Gundel Károly vendéglője különtermében. Itt sipaki Balás Béla, az egyházközség világi elnöke köszöntötte.

A névnapijént mint kitűnő alkalmat az egyházközség felhasználta, hogy az apostoli lelkipásztora iránti háláját és szeretetét kinyilvánítsa. A lelkipásztor pedig a nyája és a munkatársai felett seregszemlét tartott.

A névnapi üdvözlések közül az 1937. május 2-i kiemelkedik. E napon a herminamezői egyházközség székházának alapkövét az épülő templommal szemben a Kassai téren Mihalovics Zsigmond plébános áldotta meg, akit ekkor nagyobb ünneplésben részesítettek.

Önzetlensége és áldozatkészsége

Mihalovics portréját megrajzolni nélkül hiányos volna.

A külvárosi plébánosi jövedelmén kívül semmi más jövedelme nem volt. Öt éven át a plébániáján mint adminisztrátora, kezelt az összes bevételét és kiadását. Az anyagi viszonylatairól

tájékozódva állítom, hogy a plébánosi jövedelme jelentős része a konyha kiadásaira ment, hiszen heten étkeztünk.

A templomára előbb az építkezésre, majd a berendezésre és a privát szegényei segélyezésére adakozott.

Áldozatkészségének egyik jellemző gesztusa kívánczik ide. Templomépítésre vagy egyéb egyházi építkezésre az ország bármely egyházközsége segélykérő csekket küldött, Mihalovics nyomban kitöltötte saját adományával mindenkor hozzájárulva.

A hónap vége felé többször kért egy kis előleget a stólából. Tudniillik a pénze elfogyott, mert szegényei közt szétosztogatta.

Az Actio Catholica és a Karitás vezetését honorárium nélkül végezte. Apostoli buzgalomból és önzetlen úgyszeretetből önfeláldozóan munkálkodott. Az Actio Catholica országos igazgatósága nem hasznos passzió volt számára, hanem az elhivatottság kötelessége, mellyel a magyar katolicizmus Actio Catholica-s ügyét szolgálta.

„A világi apostolok tulajdonságai” című sorozatában az „önzetlenségről” a Katolikus Akció 1943. júliusi számában elmélkedik. Ez az ő önzetlen lelkének írásban való megnyilatkozása, melyet a saját életében csendesen megvalósított.

A pap és a férfiak

Jézus apostolainak férfiakat, kérgestenyerű munkásokat hívott. Férfi a 72 tanítvány, azután az első 3000 hívő, akik pünkösdkor megkeresztelkedtek. Az apostolokat férfiak veszik körül.

Mihalovics, a szervező lelkipásztor, a herminamezői egyházközség megalakításakor vezető és tanácsstagul 22 férfit választott. Majd ezekből létesült a képviselőtestület, mely a lelkipásztorkodásban legértékesebb szervezetének bizonyult negyedszázadon át. A lelkipásztor mellett munkás férfiak apostolkodtak Krisztus országáért.

Az egyházközség férfitársadalmát a Credo egyesületbe tömörítette 1930-ban, a munkásokat az EMSZO mozgalmába szerveztette 1935-ben. A gyűléseken sokszor beszélt, de kiváló egyházi és világi előadókat is szerepeltetett.

„Az istentiszteleteket gyarapodó férfi-gyűrűk övezik, az áldozásnál a férfiak versenyeznek az asszonyokkal, erősödik a férfiak kiállása a katolikus érdekek védelmében és támogatásában.”

Az Actio Catholica országos igazgatója a Credo izmosodó mozgalmát örömmel szemléli és minden egyházközségben a Credo létesítését ajánlja.

A Katolikus Akció szaklapjában, a „Mozgalmunk sodrában” című rovatban a katolikus férfi egyesületekről beszámolókat közöl. Az apostolkodó férfiak rövid életrajzát megíratta, és a lapjában publikálta.

A férfiak világi apostolokká képzéséért hozott áldozataiért a legszebb jutalma a férfiak legfelemelőbb demonstrációja: az Eucharisztikus Világkongresszuson a százötvenezer férfi éjszakai szentségimádása és közös szentáldozása.

A pap és a nők

Az apostolok az általuk alapított egyházközségekben a nőket világi munkatársul állították be. A nők született apostolok, abból kifolyólag, hogy szeretnek beszélni. Mikor a buzgóság hajtja őket, bámulatos térítési hatalmuk van. Mutatja a samariai asszony az evangéliumban (Plus S.J.).

Mihalovics mint lelkipásztor, a herminamezői egyházközségben a leányokat a Mária-kongregációba és a Dolgozó Leányok egyesületébe, az asszonyokat az Oltáregyletbe és a Rózsafüzér Társulatba szervezte. E hitbuzgalmi egyesületekből munkatársakat nevelt az egyházközség feladataira. A Karitás munkatársai ezekből kerülnek ki, akiknek áldozatos gyűjtéseiből és intézményes szegénygondozásáról sok szépet lehetne regélni.

A női társadalomnak havonta gyűlést rendezett, melyen időszerű témáról egyházi vagy világi előadó beszélt. Az egyházközség életéről ő, a plébános, vagy az adminisztrátora adott tájékoztatást.

Mint a Karitás érseki biztosa és mint az Actio Catholica országos igazgatója, ezeknek nagy hasznát vette, hiszen a Kari-

tással és az Actio Catholica-val kapcsolatosan a nők különböző rétegéhez sokszor kellett beszélnie.

A nők szerepét az egyházközségben és az Actio Catholica-ban a lelkipásztoroknak többször figyelmükbe ajánlotta. „A világi apostolkodás kézikönyvé”-ben erről gyakorlati módon tájékoztat.

A Katolikus Akció szaklapjában, a „Mozgalmunk sodrában” című rovatban a katolikus női egyesületekről beszámolókat közöl. Az apostolkodó magyar katolikus nők rövid életrajzát megíratta és e lapjában megjelentette.

A nők pasztorálásában vezéreszméje: Mária nemének a Szűzanya tiszteletére nevelése. Máriás lelkiségének kegyhelye és lelkipásztorkodásának színhelye 18 éven át a Kisboldogasszony kápolnája. Az Istenanyáról sok szentbeszédet mondott. Mária kultusza különböző formáit terjesztette: rózsafüzér, skapuláré.

Mint az Actio Catholica igazgatója, a kilencszáz éves Nagyasszony tiszteletének terjesztője 1938-ban. A „Boldogasszony évében”, 1947-48-ban a Boldogasszony népe ősi eszméjét felújítva beszédeivel és cikkeivel propagálta.

Boldogasszony évében, 1947. szeptember 21-én Máriaremetére zárandokló százhuszezer nő gyűlésén ő mondta a megnyitó beszédet. A Magyarok Nagyasszonya tiszteletére e szent örökségre és kötelességre emlékeztető szövegét százhuszezer nő szívébe véste.

A pap és a papság

A plébános és a káplánjai

Mihalovics pesti külvárosi plébános volt huszonöt évig. Lelkipásztori munkáit hűen elvégezte. De a nagyvárosi lelkipásztorkodás modern eszközeit is alkalmazta. Az egyházközségi szervezkedésnek egyik első kezdeményezője és egyik legkiválóbb kivitelezője. A családok látogatója, az utca- és házmegbízottak szervezője, az ifjúsági és felnőtt egyesületek létesítője, a szegények intézményes segélyezésére a Karitás megalkotója, az Actio

Catholica munkaprogramjának megvalósítója, a világi apostolok nevelője. Mindezt a plébános egy-két káplánjával végezte. Az egyházközség életébe fiatal paptestvéreit beiktatta.

Mint plébános, a káplánjaival évente négyszer értekezletet tartott. Az egyházközség munkaéve elején szeptemberben mind-egyiknek kijelölte lelkipásztori munkakörét, az egyesületek vezetését szétosztotta és az Actio Catholica évi munkaprogramját megtárgyalta. Advent előtt volt a második értekezlet, mely a karácsonyi ünnepkört és feladatait ölelte át. A nagybőjt előtt a nagybőjti időt, a húsvéti ünnepkört és teendőit beszélte meg. Húsvét után a májusi és júniusi program került szóba. Évközben a káplánjai munkáját figyelemmel kísérte, érdeklődött és számonkért.

A segédlelkészeinek nagyrésze a legkészségesebb buzgósággal végezte a munkáját. Az egyszerűsrettel kifejtett lelkipásztorokodásukat nagyon értékelte. Adminisztrátorai és káplánjai eredményes működését az egyházközségben nyilvános elismerésben részesítette.

Volt káplánjaival fenntartotta a kapcsolatot. Felkérte őket szentbeszédre vagy előadásra. Meghívta őket ebédre vagy vacsorára.

A Karitás érseki biztosa és a fővárosi papság

Mihalovics, a Karitás érseki biztosa a fővárosi papság jelentős rétegének vezetője lett. Budapest külvárosi plébánosaival és belvárosi káplánjaival, mint egyházközségi karitás-igazgatókkal vezetői és szervezői viszonylatba került. A 47 karitászszervezet igazgatójával havi értekezletet tartott a Karitás központban.

Az érseki biztos a karitászmunka harmóniáját kívánja, az ész szíves szolgálatát kéri. Ezek az értekezletek vitték el a Központ lelkeségét a főváros legtávolabbi zugába. Az értekezletek óta érzik, hogy az egész város szeretete oda terelődött a perifériákon hősiesen küzdő és fáradó papok felé.

A karitás-gondolat megtermékenyítette fővárosunk lelkipásztorokodási munkáját is. A világváros lelkivezetésének leggyakorla-

tíbb feladatairól esik szó az értekezleteken. Szó van szegényügyről, munkanélküliekről, melegedő lakóinak lelki gondozásáról, nyomortelepek lakóinak visszavezetéséről Krisztushoz, karácsonyi kiosztásról, karitás triduumokról, stb. A budapesti lelkipásztoroknak nem volt még olyan szervezete, ahol a legpapibb témákról ennyire gyakorlati eszmecserét folytattak volna, mint ezen értekezleteken.

A Karitás lehajolt a fővárosi nyomor mélyeire. Napfényre hozta az élettusa sebesültjeit. A lelkipásztorok döbbsentek meg a legjobban. Ki gyújt fényeket a nyomor éjszakájában? Krisztus! A pap! Nem kell Párizs vadonába mennünk, hogy épüljünk a francia pap áldozatkészségén. Ragyogó fejezet, amit a magyar proletár papjaink írnak egy évtized óta az égi naplóba. A Karitás bevált! Édes testvére lett a lelkipásztorkodásnak.

Az Actio Catholica országos igazgatója és a papság

Mihalovics, az Actio Catholica országos igazgatója a működését a papság tájékoztatásával kezdte. Az első országos lelkipásztori konferenciát 1933 júniusában szervezi meg, melyen az Actio Catholica sorsdöntő jelentőségét, szervezeti működését adja és adatja elő.

Tájékoztatásul ide kívánczik egy lényeges részlet: „Bár az Actio Catholica a laikusok mozgalma, a hierarchia vezetése alá helyezett az ordo végső tagja, a plébános köré. Az Actio Catholica sikere azon fordul meg, hogy mennyire érti meg a papság és mily fokon képes felkelteni és vezetni a világiak hadbaszállását Krisztusért.”

Egy évi rengeteg előadás és cikkezés, tárgyalás és szervezkedés után a második országos lelkipásztori konferencián „Az Actio Catholica magyar helyzetképe” címmel értékes beszámolót tartott. Az Actio Catholica és a papság első évi munkaviszonyának mérlegét élethűen és tárgyilagosan vázolta.

Mihalovics az Actio Catholica munkatervét évente elkészítette. A kivitelezéshez segítségről gondoskodott. Az országos lelkipásztori konferenciát az Actio Catholica munkatervének megfelelően rendezte meg minden évben. A munkaév előadás vázlatait megíratta és minden egyházközségbe elküldte. A Katolikus Akció szaklapjában a teendőket és a jól bevált módszereket havonta közölte. Az Egyházi Lapokban a lelkipásztoroknak időszerű cikkeket írt és íratott. „A világi apostolkodás kézikönyvét” megírta kilenc munkatársa közreműködésével. Ez a könyv az apostoli munka vezérkönyve, a vezetőké, és elsősorban a lelkipásztoroké. A papságnak egyházmegyénként több előadást is tartott az évek folyamán.

Az Actio Catholica országos igazgatója a papsággal kapcsolatos tapasztalatait a „Rendkívüli idők — rendkívüli feladatok” című cikkében papírra rögzítette. A körszerű lelkipásztorkodás megnövekedett feladatait és megoldásait életszerűen és gyakorlatiasan fejtegeti „A viharjárta fedélzeten” című cikkében.

Mi a megoldás? A válasz: a papság szabadítsa fel magát az olyan teendők alól, melyeket világiak is jól elvégezhetnek. Ezáltal időt nyer és az ereje megmarad olyan teendőkre, melyeket csak a pap végezhet. Nem feltétlenül szükséges, hogy a plébános vagy a káplán elmerüljön az egyesületek apró ügyeibe, mikor találhat olyanokat, akik készek és alkalmasak az egyesületekkel való foglalkozásra. Kezdjük el az egyesületi vezetőképzést, hogy ezáltal e munka alól az egyesületek vezetése alól magunkat fel szabadítsuk.

„Az Actio Catholica központ kérésére a főpásztorok negyven helyen egybegyűjtötték a papságukat, hogy legfőbb vezetésük mellett történjék a legsürgetőbb tennivalók s a sikert biztosító egységes eljárások megbeszélése. Magam tizennyolc helyen álltam a papság előtt.

A papság teljes számban vonult fel az Actio Catholica értekezleteire. A szemükből nagy várakozást és igényt olvastam ki. Sokat vártak tőlem. A válasz az volt, melyet XII. Pius pápa adott a Summi Pontificatus-ban és egy év alatt több ízben: Minden reményünk a jövőt illetőleg az egyházi renddel szoros egységet alkotó világiakban van.

A jövő kulcsa: ha a papság dolgoztatni tudja a világiakat, akkor terhei egy részét az ő vállukra tudja áthárítani. Sok buzgó pap végez el minden munkát, de elérkezett az új utakhoz, hogy a világiakat dolgoztassa maga helyett.

A papi értekezleteken országszerte a megyés főpásztorok személyes irányítása mellett az Actio Catholica központ egy vagy több előadója élén Mihalovics országos igazgatóval megjelent és a lelkipásztorokkal az Actio Catholica programját megtárgyalta. A lelkipásztori munkának ez nemcsak felfrissítése, de új frontokra való beállítása is volt. A magyar lelkipásztorkodás történelmében ilyen mindenüvé eljutó és gyökeréig ható felvilágosítás még nem volt. Mihalovicsnak ez volt a második országjárása az 1939-40-es években.

Az Actio Catholica 1942. évi országos mérlegének készítésekor Mihalovics a következő megállapítást teszi: „Az Actio Catholica tíz esztendő. Az évek futásában nem öregedett el, lendületét megtartotta, sőt elérkezett az eredményesség küszöbére.

Hatezer pap hordja a magyarság sorsdöntő problémáinak leg súlyosabb terhét. Hatezer pap agyán és szívéen át zuhog a jövő felé a magyar élet áramlása. Hatezer pap hősi munkája, őrségál lása, szenvedése a legértékesebb magyar munka, folytatása az ezeréves magyar katolikumnak.” (Egyházi Lapok, 1940. január)

Mihalovics a buzgó lelkipásztorokat értékelte. Erről a beszám olói tanúskodnak. A Katolikus Akció hivatalos lapja és az Egy házi Lapok mindezeknek a dokumentuma.

Az Actio Catholica központi irodájában az országos igazgató a lelkipásztoroknak mindenkor szolgálatára állt. Ügyeikben segítségükre volt.

Mihalovics az Actio Catholica központjában is plébánosként gondolkodott, gondoskodott és irányított. A plébánosok plébánosa és a pásztorok pásztora volt.

Viszonya Serédi hercegprímással

Serédi hercegprímás Mihalovicsot, mint az Actio Catholica országos igazgatóját, nem értékelte kellően. Ennek több oka volt.

„Ha közülünk valakinek sikerül kivívni valamit, s ezzel Krisztus ügyét előbbre vinni az emberek között, akkor jön a fúró és a fűrész. Tartalma 'jól értesült' gyanakvaskeltés, kellő helyen (aula, nuncius) adagolt megjegyzések, kis zökkenők „esetté” fújása, szemforgató rémüldözés a konzervatív életből kitörő modernebb tempó veszedelmeiről, stb.” (Papi stratégia)

Mihalovicsnál is ez történt. Zsembery István, az Országos Katolikus Szövetség volt ügyvezető elnöke és társai hatalmi féltékenységből Mihalovicsot Serédi hercegprímásnak kedvezőtlenül tüntették fel éveken át. Az Actio Catholica országos igazgatóját a hercegprímásnál az egyházi és világi ellenfelei elmarasztaló kritizálásaikkal minduntalan furigálták.

Majd olyan elnökségi ügy is akadt, mely fejvesztésig éleződött. Ebben a főbenjáró ügyben Mihalovics, Bangha és Huszár, az Actio Catholica Országos Elnöksége e három tagjának egységes állásfoglalása szerint volt kénytelen intézkedni Serédi hercegprímás.

Serédi hercegprímás Mihalovicsnak az esztergomi kanonokságot felajánlotta, de ő nem fogadta el. A hercegprímás ezeket mondta körülbelül: Jöjjön kanonoknak Esztergomba. Itt pihenhet, meg házassági perekkel foglalkozhat. Mihalovics válasza: Köszönöm, de nem fogadom el. Az utódomat az Actio Catholica ügyvitelébe még bevezetem.

Drahos János érseki helytartó később Mihalovicsot rábeszélte, hogy a hercegprímásnak a kanonoki ajánlatát már ne utasítsa vissza. Mihalovics nehezen, de beleegyezett 1944-ben.

Mihalovics, az Actio Catholica országos igazgatója Serédi hercegprímásnak tizenkét éven át rendszeresen referált. A Kongresszus előtti másfél éven át még sűrűbben. A második világháborúban gyakran tett jelentést a nagyfontosságú tájékoztatásokat idejében kellett közölnie. Ezen történelmi időkben szóban és

írásban adott információival jelentős szolgáltatokat tett a katolicizmusnak és a magyarságnak.

Serédi hercegprímásnak Mihaloviccsal való utolsó találkozása és beszélgetése igen barátságos volt. A hercegprímás az Actio Catholica országos igazgatójáról ekkor már realisabb értékszemléletre tett szert.

Glattfelder az Actio Catholica ügyvezető elnöke és Mihalovics az igazgatója

„Glattfelder Gyula csanádi püspök az Actio Catholica ügyvezető elnöke a magyar Katolikus Akciónak kezdettől legfőbb tartóoszlopa. Irányító keze és meleg szíve az Actio Catholica tíz esztendejének a munkáján megéreződött. Bízgatott, segített, védett, elhárított akadályokat. A nagy távlatú főpap figyelme kiterjedt szinte mindenre. Hogy a magyar Actio Catholica töretlen vonalban haladhatott és a magyar katolikus élet számottevő tényezőjévé vált, sok tekintetben Csanád püspökének köszönhető.” (Mihalovics: Katolikus Akció, 1942. október)

Ablakában állok és nézem az alkotásait. A szegedi dómot, szemináriumot s a négy főiskolai kollégiumot az országban. Nem volt tétlen gondolkodó, a nagy tudás nagy tettekre sarkallta.

Látom őt az értekezletek alkalmával ülni az elnöki székben. A bölcsék nyugalmával hallgatja a felszólalásokat. A megjegyzései biztos normák a hosszú tárgyalásokon.

Az Actio Catholica sikereinek, a diadalmas világnézet térfoglalásának örült! Nemegyszer juttatta kifejezésre a főváros és a vidék virágzó hitélete és a buzgó lelkipásztorok odaadó munkája felett elismerését.

A fővárosba jövet az Actio Catholica központi irodáját mindig felkereste és minden után érdeklődött. Elismert, kedvet ébresztett, tudását és tapasztalatait a központi iroda rendelkezésére bocsátotta.

A világiak apostoli munkásságát igen méltányolta. Mindenféle jó mozgalom benne megértő támogatóra talált. Ő volt az első,

aki a KALOT mozgalom jelentőségét felismerte, ezért Szegedről indult el, oldala mellől hódító útjára ez a nagyjelentőségű mozgalom. (Mihalovics: Katolikus Akció, 1943. szeptember)

Utolsó nyilvános szereplése köztünk volt az országos lelkipásztori konferencián, mikor már jelentkezett a halálos betegsége. Haláláig hű maradt ahhoz a megértéshez és szeretethez, mellyel a magyar papság áldozatos munkáját kísérte. 1933 óta ő vezette évről évre az ismétlődő lelkipásztori konferenciákat. A konferenciák legfőbb értéke ő maga volt. Ahogy az elnöki székéből megnyilatkozott, azt éreztük, hogy szellemi tudás és gondolkodás tűzjátékát szemléljük. Szelleménél a szíve szeretete volt nagyobb.

Amikor élete alkonyán megjelent a Katolikus Diákotthon Mozgalmat elindító díszgyűlésen, láthatta, hogy a katolikus Magyarország színe-java áll sorompóba az ifjúság lelki-testi javáért, Simeon búcsúszava rezgett át a lelkén.

Kovács Sándor kecskeméti plébános az országos lelkipásztori konferencián Glattfelder elnököt köszöntő beszédének részlete: „Fejedelmi bőkezűséggel méltóztatott elismeréseket osztogatni mindazoknak, akik az Actio Catholica körül fáradoznak és azoknak is, akik oly nagy méretű munka elindításában, mint a Katolikus Diákotthon mozgalom segítségére voltak. Itt méltóztatott köszönetet mondani Serédi hercegprímás után herceg Eszterházy Pálnak, Magyarország leggazdagabb földesurának, és méltán, mert százezer pengős fejedelmi adományt adott.

De nem beszélt senki arról, hogy a másik százezer pengős adományt a területében és jövedelmében megcsonkított csanádi egyházmegye főpásztora tette le, mint gyönyörű példáját az áldozatkészségnek, mint e nagy erénynek hősi gesztusát.” (1943. jún. 17.)

„Nagy és győzelmes idők utolsó tanúi felett Glattfelder püspök szokta mondani a halotti beszédet... Prohászka, Bangha, Huszár Károly, Butykay Antal... Az utolsónál meg is jegyezte: „Funerátor lettem...” Ő is eltűnt utánuk a titokzatos nagykapu mögött...

Mindenki érzi, hogy sokat veszítettünk. Különösen az Actio Catholica érzi e veszteség súlyát. A kitarult sír évről évre elragad

valakit az Actio Catholica elnöki asztala mellől: Bangha, Huszár, Zsembery után most az ügyvezető püspök-elnökét is, a mozgalom bölcs atyját.” (Mihalovics: Katolikus Akció, 1943. szept.)

Glattfelder püspök, az Actio Catholica ügyvezető elnöke a magyar katolicizmus központjáról az értékelését megörökítette: „Az Actio Catholica célkitűzésit szóval és írással olyan fejlett formában szolgálják a központban és a perifériákon, hogy bármely országos vagy világnézeti mozgalomnak becsületére válnék.” (1935)

Glattfeldert, az Actio Catholica elnökét és Mihalovicsot, az igazgatóját tizenegy éven át a kölcsönös megértés, értékelés, és szeretet fűzte össze. Mihalovics éveken át járt a püspöki székhelyekre Actio Catholica-előadást tartani a papoknak és a kispapoknak. Szegedre ment a legszívesebben. Ott érezte magát a legotthonosabban. Glattfelder és Mihalovics személyi kapcsolatának legértékesebb megnyilatkozása: a csanádi püspök a segéd-püspökké Mihalovicsot kívánta.

A püspökjelölt

Glattfelder Gyula csanádi püspök Mihalovics Zsigmond segédpüspökké való kinevezéséhez Serédi hercegprímás hozzájárulását kérte. A hercegprímás Mihalovics személye ellen különösebbet nem mondott, de a kis termete miatt alkalmatlanságára utalt.

Czapik Gyula egy centiméterrel sem volt magasabb Mihalovicsnál és őnála ugyanez nem volt alkalmatlanság?!

Serédi hercegprímás Mihalovicsot ..... püspökségre felterjesztette. De a prímás Mihalovics érdekében kellően nem járt el.

Az Eucharisztikus Világkongresszus után minden püspökség megüresedésekor Mihalovics püspöki kineveztetését várta a magyar közvélemény; nem egy püspökség betöltése előtt már gratuláló leveleket kapott.

Mihalovics az Actio Catholica országos igazgatója maradt mindvégig. Ezt Isten gondviselésének tulajdonítom. Mint az Actio Catholica igazgatója, az országos munkakörében nagytávlatú

látókörével, gazdag tapasztalatokom nyugvó vezetőképességével sokkal jelentősebb szolgálatot teljesített az Actio Catholica országos központjából a magyar katolicizmusnak, különösen a rendkívüli időkben, a második világháborúban és az utána következő években, mint esetleg püspökként egy vidéki egyházmegyében. Főként a történelmi időkben, a bonyolult feladatok és a különleges megpróbáltatások közepette a legtájékozottabb és leggyakorlottabb vezéregyéniségre volt szükség az Actio Catholica országos központjában. A magyar katolicizmus életébe vágó újabb és újabb problémák nap mint nap meredtek eléje és a megoldásuk még az ő tudását, praxisát, személyi és tárgyi tájékozottságát is alaposan igénybe vették.

Bangha Béla az Actio Catholica alelnöke és Mihalovics az igazgatója

Az Actio Catholica megszervezését Magyarországon Bangha Béla a cikkeivel sürgette. A magyar Actio Catholica körvonalai a Magyar Kultúra folyóirata hasábjain elsőnek láttak napvilágot. Az Actio Catholica megalakulásakor érthető, hogy annak egyik vezére Bangha Béla legyen.

Az Actio Catholica Országos Elnökségében alelnökké, és a Sajtószakosztály elnökévé Bangha Béla nyert kinevezést. A Sajtószakosztály vezetésén kívül az Actio Catholica mindenirányú mozgalmi életében részt vett. Az Actio Catholica-nak alapeszméje, irányvonala, de a részletes célkitűzései is az ő szellemi nagyságának nyomát viseli. Bangha volt az Actio Catholica egyik legfőbb szellemi vezére, tanácsadója, mozgalmak elindítója és fáradhatatlan apostola.

Banghának az Actio Catholica-val való működését Mihalovics a következőképpen öröközte meg: „Életútját nemcsak forró szónoki siker és 30 kötetet is meghaladó irodalmi működés szegélyezi, hanem a kortól kívánt mindig hódításra beállított szervező munkálkodás konkrét eredményei is. Akik közelebb állhattak izzó lelkéhez, azok ismerik a magyarázatát, hogy miért volt egyi-

dőben a szó fejedelme, az írás művésze és az eredményeket látó szervező. Legszebb álmom és legsürgetőbb kötelesség: Krisztust elhozni a világnak és a világot meghódítani Krisztusnak” — írja a „Világhódító kereszténység” című művében, melynek háromnyelvű kiadásán az utolsó pillanatig dolgozott.

Az Actio Catholica szolgálatába kezdettől beállott híven élete utolsó hét évében. Fényes tehetségeivel vegyült a munka vezetésébe. Én tudom bizonyítani a legjobban, hogy készségesen ment szónokolni oda, ahova őt küldték, írta meg a röpiratokat, cikkeket, fogalmazványokat, miket tőle kértünk. Az Elnökség megbeszélésein érdeklődéssel vett részt. A világi apostolok felvonulásában óriási lehetőséget látott és az erre vonatkozó gondolatait és terveit élete alkonyán jegyezte le utolsó művében, melyet élete főművének minősített és melyet mi úgy tekintünk, mint a magyar Actio Catholica alapvető művét.

Szervező talentuma legszebb lángvetését az Eucharisztikus Világkongresszus előkészítése alkalmával szemlélhettük. A Kongresszusért minden munkát elvállalt. Ha kellett, prospektust írt, különféle fordításokat végzett, majd himnuszt írt. Ő dolgozta ki a Kongresszus szellemi tartalmát. A sajtóiroda segítségével ő irányította a külföldi propagandát, olyan jól, hogy évszázadok alatt nem írtak annyit külföldön Magyarországról, mint a Kongresszus előkészítő évében. Lelkesedéssel támogatta az ország lelki felkészítését.

Az emésztő munka jutalmát az eucharisztikus Király a Kongresszus napjaiban adta meg neki. A férfiak szentségimádásának éjszakáján közel kétszázezer férfi hallgatta őt. Az éjféli misén mikor felhangzott a hitvalló férfiak imája és éneke, végbement Magyarországon a legnagyobb arányú közös szentáldozás. Ott láttam őt ülni a főoltár csavart oszlopa tövében fáradtan, a mikrofon fölé hajolva. Mikor magam is könnyes arccal melléje settenkedtem, azt súgta nekem: „Tudod-e, hogy életünk legszebb napját most éljük?” Majd a mikrofon fölé hajolt és hálaadást mondott a szentáldozás kegyelmeiért. A kétszázezer férfi boldogságtól repeső szíve itta a szavait, hogy azután úgy menjenek szét a városban, mint akik megtalálták a legnagyobb kincset: Krisztust! Ez az éjszaka volt Bangha fáradozásainak legszebb földi ju-

talma. Az út a Jézus Szíve templomától a Hősök teréig hosszú volt. De megért minden fáradságot és áldozatot, mert a kétszáz-ezer hitvalló férfi csodálatos éjszakája lett az élete legboldogabb lelki élménye. (Mihalovics: A nem pihenő szervező)

A Kongresszus után is mint a kialvó vulkán, szórta lelke kimeríthetetlen kincsesbányájából a terveket és ötleteket. „A világhódító kereszténység” című főművében megírta a Krisztus diadalát elősegítő világraszóló munkatervének látomását.

Az Actio Catholica Országos Elnökségének Bangha a szellemi fővezére volt kezdettől kezdve a haláláig.

Az Actio Catholica Országos Elnökségének a kinevezéssel mindketten tagjai voltak, s így annak tevékenységében résztvettek. Az elnökségi értekezleteken együtt tárgyaltak, az országjárásban együtt verejtékeztek, a szónoki propaganda hadjáratban együtt küzdöttek. Mint az Actio Catholica vezérei és munkatársai, éveken át egymást jobban megismerték, értékelték és megszerették. Az Eucharisztikus Világkongresszus előkészítő munkaközössége mindezt még jobban elmélyítette.

Mihalovics ezüstmiséjén az ő előzetes tudta nélkül meglepetésül Bangha Béla mondta az ünnepi szentbeszédet. „A világhódító kereszténység” című főművét gépírásban Bangha Mihalovicsnak adta át olvasásra. E könyve egyik példányát Mihalovicsnak ajándékozta, körülbelül e szavakkal dedikálva: „Apostoli munkatársamnak testvéri szeretettel Bangha Béla S.J.”

Mindszenty hercegprímás főmunkatársa

Mindszenty Józsefet esztergomi érsekké kinevezésekor Mihalovics „Ecce sacerdos magnus” című, korszerű beállítottságú cikével üdvözlí.

Itt állunk a rendkívüli idők forgatagának küszöbén. Íme, Róma a Gondviselés fárosza megküldte fényjelét. Habemus pontificem!

Alig volt főpásztor hazánk történetében, akinek olyan súlyos feladat jutott, mint Magyarország mostani hercegprímásának. Itt emberfeletti erőre és eszközökre van szükség, hogy a lelki, közjogi és közéleti statusquo megőrizhető legyen.

Ezért kell a gondviselészerű egyéniség, aki meg tudja adni a jövő biztosítékát. Olyan egyéniség, aki a bomlásból össze tudja szedni a megmaradt erőket, és új erőket tud támasztani. Aki nemcsak képvisel egy szent elvet, nemcsak erkölcsi tekintély, hanem állandóan lobogó erőtényező. Ezt vártuk Rómától.

Már láttuk a feléledő bizalomnak, a felvillanó öntudatnak, a meginduló munkakészségnek kezdő jeleit a magyar katolicizmusban, amikor az örömhír megérkezett, hogy szentséges Atyánk az elárvult egyházmegye élére főpásztorként Mindszenty Józsefet nevezte ki.

Így léptünk a bazilika ívei alá, hogy szívünk melegével, a jobb jövő bizodalmával kövessük az ének magasságok felé szárnyalását: Ecce sacerdos magnus!

Mindszenty hercegprímás Mihalovicsot mint főmunkatársát hétről hétre kényesebbnél kényesebb bel- és külügyek intézésével bízta meg. A történelmi események különleges ügyeket idéztek elő. A nagyfontosságú katolikus ügyekben Mindszenty megbízásából Mihalovicsnak kellett tárgyalnia az állami hatóságokkal: a minisztériumokkal, a fővárossal, a Nemzeti Bankkal, a vámhivatallal, stb. A rendkívüli ügyekben neki kellett a katolikus érdekekért síkra szállnia.

Mindszenty hercegprímásnak Mihalovics volt az egyik fő informátora. Hetenként részletes jelentést küldött, 10-15 gépelt oldalt, az elmúlt hét eseményeiről.

Mindszenty hercegprímás Mihalovicsot mindig becsülte és a sokféle teljesítménye után igen értékelte.

Barátai

Mihalovics barátai között időrendben az elsők a kurzustársai a Pázmáneumban: Kátay Béla, Rajkay Sándor, velük a négyéves kispapi élet fűzte össze.

Baráti viszony fejlődött ki közte és pár káplánja közt: Molnár Frigyes, ő később a Karitásztitkára, Zofáhl Aladár, Dobozi Dezső, Schusztér Antal és Seres Ferenc között.

Mint Herminamező lelkipásztora a szomszédos Regmum atyáival — Shvoy Lajos, Witz Béla — került baráti kapcsolatba. Halász Pállal kimélyült e viszony, aki az Actio Catholica igazgatójának egyik legkiválóbb munkatársa volt az ország lelkipásztorai közül.

A Szent Domonkos rend tagjaival főként Badalik Bertalan, Böhle Kornél és Hajnal András atyával jó szomszédság alakult ki.

A Jézustársaság tagjai közül Bangha Béla, Vid József és Rayle Jakab atyával volt igen jó viszonyban.

Az Actio Catholica igazgatójaként barátai a munkatársai közül kerültek ki. Kovács Sándor, az Actio Catholica első titkára rendkívüli ékesszólásával, utánozhatatlan magyaros beszédével és humorával jelentősen hozzájárult a Katolikus Akció és a világi apostolkodás népszerűsítéséhez.

Közi-Horváth József, az Actio Catholica titkára, különösen a szociális eszmeterjesztés és szervezkedés élharcosa.

Mihalovics mindkét titkárát nagyra értékelte.

Nagy Miklós titkáráról később külön megemlékezek.

Nyisztor Zoltán Mihalovicssal való kapcsolatáról vallomást tett: „Mihalovics Zsigmondhoz termékeny barátság fűzött, az első fiatal pesti újtípusú plébánoshoz, akinek híre úgy megnőtt pár év alatt, hogy a harmincas évek nyomorában a Karitás, később az Actio Catholica megszervezését és vezetését bízta rá. Ő lett a budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust előkészítő bizottság feje. Mihalovics közlékeny, de nem könnyen barátkozó ember volt. Jó viszonyban volt mindenkivel, de szívbeli barátja kevés volt. Talán velem és Banghával volt még a legbizalmasabb. Az otthon töltött utolsó tíz évben velem beszélte meg minden tervét, rám hallgatott legtöbbször, én álltam szívéhez legközelebb és kölcsönösen sokat köszönhattünk egymásnak.”

Mihalovics Nyisztort az Actio Catholica Országos Elnöksége tagjává, a sajtószakosztály országos elnökévé nevezte ki.

Léplod Antal kanonok igaz barátja volt, Pestre jövet Mihalovicsot az Actio Catholica irodájában mindig felkereste.

A világiak közül baráti körébe tartozott: Herminamezőn Petrovác Gyula és Hoffmann Ferenc, az egyházközség alelnökei, az Actio Catholica-ban Huszár Károly és Velősy Elek.

Barátai az asztalánál vendégei. A magyar katolicizmus vezéregyéniségei nála való találkozója felér egy konferenciával.

A plébános és adminisztrátora

Budapest-Herminamezőre helyezett főpásztorom. Mihalovics plébánost ismertem. A plébánia irodájában találtam. Bemutakoztam. Plébánosom barátságosan fogadott, de pár szó után Dobosi káplánjára bízott, minthogy az Actio Catholica központjába kellett mennie. Vele ez az első élményem sokféleképpen variálódott, mert még egy évtizeden át láttam indulni hazulról az Actio Catholica központjába.

A plébános és a káplán lakása meg az iroda akkor a Hungária körúti iskola két terméből volt átalakítva. Mihalovics este hazajövet csak a plébánián lakó káplánjával találkozott, Megérkezésekor vagy ő szólt be nekem, vagy magamtól is bementem. Ilyenkor elsősorban az egyházközségi, de az Actio Catholica-s ügyeket is szóba hozta. Amiről kérdezett, arról tájékoztattam, a plébániai ügyekről referáltam. Engem ezeken az esti beszélgetéseken kedvelt meg.

Mint káplánját, a külvárosi munkás pasztorációba állított. Herminamezőn a KIOE, a Katolikus Legényegylet, az EMSZO és a Dolgozó Leányok egyesületét szerveztem meg. Öt évi káplánság után plébánoshelyettesévé neveztetett ki. Mint adminisztrátor a plébániát, az egyházközséget, a felnőtt egyesületeket, a Credot és az Oltáregyletet vezettem. Már tíz éven át szolgáló munkatársának „A budapesti mamertini feszület” című művét a következő dedikációval adta: „Közös örömeink és fájdalmaink emlékére”. Búcsúzásul a fényképét ajándékozta nekem.

Herminamezői plébánossá választásomban közbenjárásával segített. Plébánosi beiktatásomkor mint utódot, a lelkipásztornak a nyája melletti helytállásra buzdított a nehéz időkben. (1944. szept. 24.)

Mihalovics kanonokot, mint volt plébánost, Herminamezőre minden jelentős eseményre meghívtam és így főpapja lett a 25 éven át volt híveinek.

Számkivetésébe többször írtam, egyszer verset is küldtem:

Szeretetreméltó jóságos személyed
Az egy házban töltött akciós évtizedbe
Sorsdöntő hatást tettél ifjú lelkemre
S tettekkel készítettél viszontszeretetre.
Azóta naponta kísér az emléked,
Gyakorta megfordulsz emlékezetembe
S így sokszor kerülsz a „megemlékezésbe”
Hálám s szeretetem kifejezésére.

Erre a következőt válaszolta: „Kedves Feri Öcsém! Örültem a versnek. Magam is sokszor gondolok Reád és imádkozom érted, hogy a jó Isten áldja meg minden lépésedet. Imádságra most van időm bőven, mert a baloldalam elnehezedett, ezért állásomat elvesztettem. Munka és jövedelem nélkül élek mások irgalmából. Imádkozva várom, mikor térhetek meg Atyámhoz. Szeretettel ölel öreg Bátyád.”

Az ezüstmisémre kétezer szentképet nyomatott és küldött. E képeket fényképpel köszöntem meg. A Szentlélek temploma szentélyének új freskóképét küldtem hálám kifejezéséül.

Majd megírták, hogy tehetetlen, fekvő beteg. Az ismerősöktől kapott leveleket felolvasták neki. A választ lediktálta, majd bélyegzővel rányomta a nevét, mert írni már nem tudott.

A haláláról táviratban értesítettek. A válás gondolata a lelke-
met napokig uralta. Sorsunk az elválás, hitünk a viszontlátás!

A Karitás érseki biztosa és a titkára

Molnár Frigyes káplánja volt Mihalovics plébánosnak három évig. Mint káplánja az ifjúság pasztorációjában kitűnt. Cserkész-csapatot szervezett.

Mihalovics az Actio Catholica országos igazgatói elfoglaltsága miatt a Karitás ügyvezetését képtelen volt ellátni. Ezért a budapesti Karitás főtitkárává Molnár Frigyeszt nevezte ki. Molnár a

Karitás eszméjének propagandistája és a gyakorlatban kivitelezője.

A Karitás főtitkára „A Budapesti Katolikus Karitás beszámolója” címen minden év karitás munkáját megírta és kinyomatta. „Karitás évkönyv”-et majd „Karitás Almanach”-ot szerkesztett. „A szociális egyház az emberért” című műve elsőrendű segédkönyv.

A Nemzetközi Karitás Kiállítás Budapesten az Eucharisztikus Világkongresszus keretében bemutatta a világegyház embersegítő tevékenységét a múltban és a jelenben.

Nyisztor Zoltán erről a következőt írta: „Megállapíthatjuk, hogy a Nemzetközi Karitás Kiállítás tervezői és rendezői újszerű és nagyvonalú koncepcióval dolgoztak, alkotó erejükkel olyan kiállítást terveztek, amilyen katolikus részről egyáltalán nem, vagy ritkán volt. Ámulva látjuk, hogy tudták a katolikus karitás kétezere éves történelmét a nagy közös gondolatokba összefoglalni, és művészi erővel érzékeltetni. Molnár Frigyes főtitkárnak a fölényes tudása, melyet hosszú évek munkájával a Karitásról és az emberi nyomorról megszerzett, nemkülönben a szorgalom, mellyel a világ minden részéről az adatokat megszerezte. Másodszor páratlan az a művészet és az az ötletesség, mellyel Urbányi Vilmos építőművész az elveket megvalósította tizennyolc művésszel.”

A Nemzetközi Karitás Kiállítás anyagát gróf Károlyi Gyuláné Múzeum utcai palotájából három hónap után a Szent István bazilika alsótemplomába a rendezőség átszállította, ahol vásárnapként megtekinthető volt.

Mihalovics Zsigmond és Molnár Frigyes között a munkatársi és baráti kapcsolat az együttműködés révén az évek folyamán mind jobban elmélyült.

Az Actio Catholica országos igazgatója és országos titkára

„Nagy Miklós girincsi plébánost az Actio Catholica országos titkárává nevezte ki Serédi hercegprímás, az Actio Catholica Országos Elnöksége előterjesztésére 1939 szeptemberében. A kinevezés által a falu lelkipásztorainak rendjéből kerül ki az új titkár. Hisszük, hogy erre a papság felfigyel, imádságával és tevékenységével siet az új titkár működésének támogatására.” Mihalovics az új titkárát így mutatta be az ország egyházi és világi apostolainak a Katolikus Akció szaklapjában 1939. novemberében.

Nagy Miklós az Actio Catholica országos titkára az országos igazgatónak a segítője. A fogadásoknál és az írásbeli válaszok elkészítésénél segít. A Katolikus Akció szaklapjának szerkesztésénél és az Actio Catholica Országos Elnökség kiadványainak szerkesztésénél segít. Az Actio Catholica évi munkaprogramjáról a meghívásokra előadásokat tart országszerte. A kulturális és hitbuzgalmi szakosztály munkálataiban résztvesz.

Az Actio Catholica legnehezebb időszakában a legtovább szolgálattévő országos titkára, Nagy Miklós, a következő vallo-mást vetette papírra az Actio Catholica-ról és az országos igazgatójáról, Mihalovicsról.

„Mint az Actio Catholica országos titkára, egy évtizeden át voltam Mihalovics munkatársa. Vonakodva állottam be az új munkahelyre. Rövid időn belül otthon éreztem magam. Ezt Mihalovicsnak köszönhetem. Ő jelölte meg a munkakörömet általánosságban.”

Az Actio Catholica már hat éve működött az akciók és szervezkedések állandó hullámmása között. Minden megoldandó feladatot Mihalovics vállára helyeztek, úgy a felülről jött parancsok, mint az országos igények.

Volt alkalmam megfigyelni a szinte naponta változó tartalmú és ütemű központi munkában Mihalovics egyéniségének kiegyenlítő szerepét. Már maga az irányítása és munkássága is építő erő volt az egyházközségek felfokozott igényei, azután a másfél tucatnyi egyesület és szervezet szétágazó érdekei között. A megol-

dásra váró problémák tódultak elébe, máshol nem találva készséget. Ő mindezt vállalta és bölcsen egyengette a rohamosan torló-dó történelmi események nagy zűrzavarában is.

Az Actio Catholica életképességét főleg azzal erősítette, hogy munkatársakat tudott vonzani a katolikus közélet veteránjaiból éppúgy, mint a fiatalságból. Aki közelébe jutott, az ő egyéniségén keresztül kezdte megbecsülni az Actio Catholica nehéz munkáját abban a problematikus időben. Egyéniségének varázsa tartotta össze, sőt növelte a munkatársi gárdát. Az Actio Catholica központi irodája hogy nem „hivatal” lett, hanem a magyar katolicizmus tűzhelye, jórészt Mihalovicsnak köszönhető.

Visszatekintve a napról napra változó és zsúfolt eseményekre, akik körülvették, eszembe jut egy példaképe, Szalézi Szent Ferenc. Ennek a szentnek a lelki életéről vallott elvét megvalósította: Semmit sem követelni és semmit sem megtagadni. Az életén és nyilvános működésén ez vonult végig. Magának semmit sem követelt, másoktól semmit meg nem tagadott. Lelkiségének ebből a gyökeréből sarjadt külső tevékenységének minden eredménye. Kevés közéleti egyéniségben találtam — még a papság közt is — a lelkiségnek ilyen döntő szerepét a közéleti munkában."

Az Actio Catholica központi iroda hajszolt tempójában hozzá társult az országos titkára, Nagy Miklós is. Mihalovics a legáldozatkészebb titkárának a feladatot röviden felvázolta, majd hozzáfűzte: Miklós, ennek holnap reggelre nyomdára késznek kell lennie. A legtehetségesebb és leghűségesebb munkatársa még éjjel is dolgozott, de reggel behozta a nyomdára kész anyagot.

Nagy Miklós az Actio Catholica-nak és Mihalovics igazgatójának a legtehetségesebb és legáldozatosabb titkára volt a munkaévekben és a nehéz történelmi időkben. Titkárát Mihalovics mindig is értékelte és őszintén szerette.

Mihalovics, az Actio Catholica országos igazgatója Madarász István kassai püspököt ismételten kérte, hogy Nagy Miklóst, az Actio Catholica országos titkárát pápai kamarássá való kinevezésre terjessze fel a pápának. Madarász püspök előterjesztésére XII. Pius pápa Nagy Miklóst tiszteletbeli pápai kamarássá nevezte ki 1944. február 24-én.

Petrovác Gyula Mihalovics plébános társelnöke

Petrovác Gyula építésmérnök Mihalovics herminamezői plébános világi munkatársai közül legkiemelkedőbb vezérférfia.

A herminamezői egyházközség megalakításakor, 1919. június 19-én a tagok jogait és kötelességeit ismertette. A proletárdiktatúra idején bátran buzdította a munkás híveket az egyházközség támogatására erkölcsileg és anyagilag. A képviselőtestület tagja, majd a világi elnöke lett.

A Szentlélek temploma terveinek elkészítésével a herminamezői egyházközség képviselőtestülete Petrováczot bízta meg. Petrovácz a templom tervezésének és művezetésének a tiszteletdíját, 30.000 pengőt, az egyházközség rendelkezésére bocsátotta. Az egyházközség székházát is ő tervezte.

Mihalovics Petrovácz Gyulát az Országos Katolikus Nagygyűlésen szónokként is szerepeltette.

A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust előkészítő Műszaki Bizottság elnökeként gondoskodott a szükséges építményekről és a technikai berendezésekről.

Petrovácz Gyula a Keresztény Községi Párt megszervezésében is kivette részét és az alelnöke volt. Mint országgyűlési képviselő a parlamentben, mint fővárosi törvényhatósági bizottsági tag a városházán, a magyar és a fővárosi katolicizmus érdekeiért bátran síkra szállt harcos közéleti vezérférfiként.

Mihalovics plébános Petrovácz társelnökét az egyházközségben számtalan elismerésben részesítette.

Bangha Béla nevéől a Józsefvárosban egy utcát a főváros érdekes körülmények között nevezett el. A főváros vezetősége már a háború kitörésekor elhatározta, hogy a háború befejezéséig nem fog új utcaelnevezéseket eszközölni. Bizonyos körök befolyására akartak elnevezni egy utcát Darányi Kálmán nevéől a tervezett Darányi diákház környékén. Petrovácz Gyula a katolikus érdekek képviselője követelte, hogy ha már megváltoztatták az eredeti elhatározásukat és kivételt tettek, akkor nevezzenek el egy utcát Bangha Béla nevéől is, kinek halhatatlan érdemei vannak Magyarországon és a főváros életében. Erre az érvelésre a

beadványt elfogadták és a Jézus Szíve templom közelében egy utcácskát Bangha Béla utcának nevezték el. (Egyházi Lapok, 1942. július, 210. oldal)

Huszár Károly az Actio Catholica alelnöke

Hát nekünk csak egy Huszárunk volna? — kérdezte Prohászka Ottokár a Vigadóban 1903-ban, mikor a Katolikus Nagygyűlésen elmondta a tüzet szóró beszédét a világiak apostolkodásáról.

Akinek ez a nagy dicséret szólt, akkor csak 21 éves volt, de már ismert országzszer. Ez időben tűnt fel ügyes tollával, melyből csak úgy ömlöttek az ízes írások. A kor, amelybe ifjúsága esett, a katolikusság hősi kora.

Huszár Károlytól senki el nem ragadhatja azt az érdemet, hogy mint miniszterelnök (37 éves volt), elindította az ország talpraállításának folyamatát.

Miniszterelnöksége után ismét a katolikus ügynek szentelte minden erejét. A Szent Imre jubileumi ünnepségeket 1930-ban ő rendezte.

Az Actio Catholica-ban mint annak egyik alelnöke, kivette részét. Mindig készen állt arra, hogy bárhova elmenjen agitálni a világiak szervezett apostolkodásáért.

Katolikus lelkére jellemző, amit hunyó élete utolsó napján mondott: „Szenvedéseimet három célra ajánlottam fel: a pápa béketörekvéseire, a kereszténység diadalára és az emberiség megtérésére.”

Már mestere, Ernst Sándor oldalán pihen a budapesti Kerepesi temetőben. Biztosan reméljük, hogy az a hit, melyet a harcai során mindvégig megtartott és amellyel az örökkévalóság kapuján kopogtatott, megszerezte számára az örök élet koronáját.

Huszár Károlyt, az Actio Catholica alelnökét ezzel a megemlékezéssel búcsúztatta elhunytakor Mihalovics a Katolikus Akció 1941. novemberi számában.

Mihalovics génusza

Mihalovics Zsigmond életének három vezérlő csillaga: az egyházközség, a Karitás és az Actio Catholica. „Három fókusz körül mozog az életem: az egyházközségem, a Karitás és az Actio Catholica körül.” Mihalovics személyiségének és életének megismeréséhez és értékeléséhez ez a három kulcs.

Az egyházközség

Budapest-Herminamezőn az egyházközség megalapítója és huszonötéves lelkipásztorkodásával felvirágoztatója. Negyed század alatt modern városi egyházközséget létesített, melynek családi életközösségébe a férfiakat, az asszonyokat, a gyermekeket, az ifjúságot, a munkásokat és az értelmiségieket, a szegényeket és a tehetőseket beszervezte. Az egyházközségének, a népes családnak, gondviselő és szerető atya volt. A családjának a családi házakat: a Szentlélek-templomot és az egyházközség székházát felépítette. A családjá tagjaiban, a hívei lelkében a Szentlélek templomát építgette és ékesítette. Herminamező az otthona volt mint családfőnek.

Az egyházközség az egyetlen és igaz alap a katolikus élet és szervezkedés számára. Ezt az egyháziak és a világiak köztudatává tette működése folyamán. Az egyházközség életében a tevékeny részvétel, mint Krisztus titokzatos teste tagjának a kötelességét sürgette. Az egyházközség szeretetére a világiakat szüntelenül lelkesítette.

A Karitás érseki biztosa és az Actio Catholica országos igazgatója munkakörében is mindenkor egyházközségekben gondolkodott, irányított, tervezett és kivitelezett. Mihalovics, a lelkipásztor, a Karitás érseki biztosan és az Actio Catholica országos igazgatója tevékenységének herminamezői, budapesti és országos viszonylatban az egyházközség az egyik génusza és motorja.

A Karitás

A Karitás érseki biztosa szóval és írással propagálta, a megajánlások gyűjtésével és a szegények rendszeres segélyezésével a gyakorlatba átvitte az Isten gondviselésének szándékát: „Azért van tehetős gazdag, hogy a szegénynek a testi ínségét enyhítse, és azért van ínséges szegény, hogy az anyagiakban tehetős meg lélekben gazdagodjék.”

A szociális és karitatív tevékenysége miatt a szociáldemokraták is tisztelték és a budapesti városházán a szociálpolitikai bizottságban, melynek sokáig tagja majd elnöke volt, valamint a fővárosi közgyűlésen nyilvános elismerésben részesítették.

A Karitás hősi korszakaiban az első világháború után a Karitás kiváló tisztje majd később legfőbb vezére.

Mihalovics élete jelentős része a Karitás gyakorlásában és központja irányításában telt el. Nem kételkedünk abban, hogy az isteni Mesterénél már élvezi a hősi felebaráti szeretet örök jutalmát és a közbenjárásával érvényesítheti továbbra is a Karitást az egész szenvedő magyarság javára.

Az Actio Catholica

„Az Actio Catholica országos igazgatója szerepe és feladata a magyar katolicizmus Actio Catholica-ba szervezése, a legnagyobb volt, ami akkor magyar papnak osztályrészül juthatott. Így lett Mihalovics a magyar katolicizmus legfontosabb embere; a kulcspozíció és a mérlegnyelv a püspöki kar és a tömegek, az egyházközségek és az egyesületek, a politika és a társadalmi élet között.” (Nyisztor Z.)

Az Actio Catholica ideológusa

Az Actio Catholica eszméinek legbőszésebb termelője Magyarország Mihalovics. Az Actio Catholica-ról a legtöbb beszé-

det és előadást népies szinten és egyetemi nívón ő tartotta. A legtöbb cikket a különböző lapokba és folyóiratokba tizenöt éven át ő írta. A Katolikus Akció szaklapját tíz éven át ő szerkesztette és a legtöbb írással ő halmozta el. Az Actio Catholica kézikönyvét ő írta és állította össze kilenc munkatársa közreműködésével. A világi apostolkodás kézikönyve az Actio Catholica legértékesebb szakkönyve a magyar katolicizmus részére.

Az „Isten országa” tanulmánya a leggrandiózusabb alkotása. „Ebben lobban fel igazán az írásai tárgyát a szervezésben élő Mihalovics géniusza — a Katolikus Akciónak történetfilozófiája ez, visszamenve Szent Ágoston Civitas Dei-jének víziójáig, egy pillanatra sem tévesztve szem elől azt, amiről írni akar, a Katolikus Akció szervezésének módszerét.” (Ijjas Antal)

„Életének horizontja mennyire tárgult évről évre, amint magáévá kellett tennie munkaévről munkaévre újabb és újabb távlatú feladatokat és át kellett élnie a magyar katolicizmus összes tényét, a magyar sorskérdéseket. Szervezési részletekből és a munkamódotus kérdéseiből kellett elindulnia, meg kellett mozgatnia a magyar katolicizmus egész területét. Mindez előttünk hullámszik tíz évből összeválogatott harminckét beszédén és írásán át.” (Ijjas Antal)

Az Actio Catholica külföldi irodalmát figyelemmel kísérte. E feljegyzéseiből több értekezést készített. Az Actio Catholica eszméje mindenkor érdekelte. Mihalovicsnak, ha több ideje lett volna, akkor az Actio Catholica-nak még tudósabb ideológiusa, és még több cikk és könyv az értékes irománya.

Az Actio Catholica agitátora

Mihalovics vérbeli agitátor, mivé már egyházközségi és a Karitás működése fejlesztette. Az Actio Catholica-nak ő nemcsak hivatalból, de elsősorban és legfőképpen az eszme iránti mérhetetlen lelkesedéséből fáradhatatlan agitátora. Az Actio Catholica eszméit és gyakorlati következtetéseit ismertette, megkedveltette, népszerűsítette, közvéleménnyé tette. A témákat a férfi és női, a városi és falusi hallgatóinak más-más változatban tálalta. A kato-

likus tömeget öntudatra ébresztette, meggyőzte, apostolkodásra készítette és lendítette. Az Actio Catholica-tól izzott és gyújtott. Magával ragadó apostoli hevülete szuggesztív erővel hatott a tömegekre. Az Actio Catholica országos agitációját Mihalovics kezdetől fogva gondosan megszervezte és maga is lankadatlanul végezte.

„Abból a célból, hogy a katolikus tömegeket felébresszük és kiváltsuk belőlük az apostolkodó munkásság iránti hajlandóságot, az országban szerte sorozatban propaganda gyűléseket tartotunk. Ezek a propaganda gyűlések a csúcspontjukat 1935. május 26-án érték el, ekkor az országban egyszerre harmincnégy helyen rendeztünk Actio Catholica napot.”

„Az élőszo hatóereje a modern eszmetesztő módszerek mellett sem veszítette el különleges varázsát. A személyes jelenlét, a látás és hallás eleven összeműködése olyan sugárzó erőt ad neki, mellyel a holt betű vagy a gépesített eszmetesztés nem rendelkezik. A világnézeti érdeklődés soha el nem múló erejének jele, hogy a jól meghirdetett, ügyes című és kellemes előadó szónokok világnézeti vagy vallásos tárgyú előadásaira sosem nehéz közönséget biztosítani, főleg ha az előadások templomon kívül tartatnak.” (Bangha: Ö., M., 30.k. 125.)

„Az Actio Catholica Országos Elnöksége szélesebb látósugarú őrhelyéről jól látta, hogy általános akcióit, a tömegek cselekvését csak személyes ráhatással fellelkesített, közvetlen munkabeállítással, áramkörünkbe kapcsolt tömeggel lehet elérni.”

A központi kiküldötteket meglepte a jó magyar népünk készsége. Gyakran hosszú utat tettek meg azért, hogy a szavaikat meghallgathassák.

Az Actio Catholica eszmetesztésének, a magyar katolicizmus legnagyobb méretű propagandahadjáratának legtöbbször és legtöbb helyen szereplő agitátora Mihalovics, az országos igazgatója.

Az Actio Catholica aktiválója

Mihalovics az Actio Catholica-nak nemcsak eszmeteremtő ideológusa és nem csupán eszmeterjesztő agitátora, de katolikus cselekvéssé aktiválója is. Az Actio Catholica eszméit életté varázsolta, a gondolatait tettekre váltotta, az elméletét gyakorlattá transzponálta. A katolikus dikciót katolikus akcióvá változtatta át. Az Actio Catholica eszméit először célul tűzte ki, azután munkaprogrammá tervezte és végül katolikus akcióként az életben apostoli szolgálatokkal megvalósította.

A munkatervek tettekké kivitelezését és a munkaprogramok akciókká váltságát az egyházközségek és az egyesületek feladatkörébe utalta. Az Actio Catholica igazgatója nem légnemű egyházközséget, nem ismeretlen világban élő szervezeteket tartott szem előtt, hanem a saját egyházközsége volt a gyakorlati munkatere, ahol az Actio Catholica évi munkaprogramját megvalósítva a kivitelezhetőségét maga is bebizonyította.

Az egyházközségek a megszervezett híveket az Actio Catholica szakosztályai által országosan egységes katolikus cselekvésre fogták. A katolikus egyesületeket az országos központjaikból készített munkaprogramok által egységes tevékenységre készítette, és ezáltal az Actio Catholica törekvéseit érvényesítette. A világi apostolok és munkatársaik képzését lelkigyakorlatok, tanfolyamok és értekezletek rendeztetésével végeztette.

„Százvezrek vették a tanítást az apostolkodás mibenlétéről, százvezrek jártak szorgalmasan az Actio Catholica tanfolyamaira. Az egynapos vezetői értekezletek lelkesedése felülmúlta várakozásainkat. Az egyházi és a világi elem egymásra talált a feladatok legnagyobbikában: Isten országa terjesztésében és védelmében.” (Mihalovics: Az Actio Catholica munkaterve 1940-41-re)

Mihalovics az Actio Catholica szervezetének szíve, spiritusmotorja, szüntelen aktivitásban élő igazgatója. Az Actio Catholica központjából mily sok mozgalmat és akcióit indított az országba szerte. Ennek a kimutatására az Actio Catholica tizenöt munkaéve beszámolóit kellene részletesen végig sorjázni és összeszedve summázni.

Az Actio Catholica tizedik évi mérlegét készítve a következő megállapításokat tette az igazgatója a tapasztalatai alapján:

„Az Actio Catholica most tíz esztendő, ám az évek futásában nem öregedett el, lendületét megtartotta, sőt mintha most érkezett volna el az eredményesség küszöbére.

A hitélet mélyítését akartuk s a jelek szerint nem eredménytelenül. Csak néhány tényt sorolok fel. A zárt lelkigyakorlatos mozgalom fellendülését s ezzel kapcsolatban új manrézák építésére vonatkozó törekvéseket. A félig zárt lelkigyakorlatok, triduumok, a csoportbizottságoktól rendezett hivatásrendi triduumok sikereit. Tegyük még ide, hogy falusi népünk rendületlenül imádkozik, énekel és járul a szentségekhez, továbbá azt is, hogy az értelmiség vallásossága olyan fokú már, hogy például szolgálhat még a falu tradicionális vallásossága előtt is. Valóban mind szélesebb rétegek merülnek el a vallásos életnek a bensőséges mélyeibe.

Világnézeti tüzeket gyűjtöttunk országszerte. Évek óta világnézeti tanfolyamokon és kultúrelőadásokon rögzítettük a fejekben a kereszténység alapvető tanításait. Nagy vigasztalás volt nekünk, mikor a falvakban és a városokban közéleti előkelőségeket vagy egyszerű polgárokat láttunk felállni, hogy világos és határozott okfejtéssel bizonyosságot tegyenek Krisztus tanítása mellett.

Szociális irányban sem voltunk tétlenek. A hagyományos karitást hűségesen műveltük és belemerültünk a hatósági akciókba.

A szervezési vonalon az építés és szervezés zaját halljuk és megelégedéssel állapítjuk meg azt is, hogy minden szervezkedés az Actio Catholica-ban keresi egységes összefoglalását és tőle kéri és fogadja el az egységes munka irányítását.

Országos akciókat bonyolítottunk le, melyek sikere ékesen bizonyítja, hogy messze eljutunk a közvéleményben, ha sokan ugyanazt és ugyanúgy akarják. Megállapítható, hogy akcióinknak az időszerűsége beigazolódott.

Széles rétegek figyelnek immár reánk, várják az egységes akciókra szóló felhívást. A katolikus társadalom alkalmas arra, hogy

jelentős mozgalmak hordozója legyen.” (Mihalovics: Fények az új év küszöbén. 1943. január)

„A történelem és a jellemkutatás ítélete a férfi-nagyság mértékévé a tetteket avatja.” (Schütz Antal) Az Actio Catholica országos igazgatójának páratlanul tevékeny az élete. A cselekedetei követik őt (Jel 14,13).

Az Actio Catholica mindenese

Mihalovics az Actio Catholica-nak nem egyszerű adminisztratív igazgatója, hanem mindenes minisztere. Az egyházközségek és az egyesületek életének, a világi apostolok és vezetők képzésének, a mozgalmak és akciók végrehajtásának, az egész országból hozzá terjesztett katolikus köz- és magánügyek elintézésének zseniális belügyminisztere. A külföldi Actio Catholica központokkal és az egyéb katolikus szervezetekkel levelező és tárgyaló külügyminisztere. Évente munkaprogramadó, irányító és számadó munkaügyi minisztere. A Katolikus Akció szaklapját, könyveit, nyomtatványait és plakátjait szerkesztő és kiadó eszmeterjesztő propaganda minisztere. A kiadások fedezetéről gondoskodó és a pénzforrásokat felhajtó leleményes pénzügyminisztere. Minden szó komoly fejtörést és rengetek munkát tartalmaz, mit statisztikázni nem lehetséges.

Szent Pál apostoli működését jellemző szavai szó szerint állnak Mihalovicsra: „Ezen felül a mindennapi zaklatások és az összes egyházak gondja terhel.” (2Kor 11,28)

Az Actio Catholica országos igazgatója minden nap bement központi irodájába. Neki naponta kellett helyt állnia. Egész egyéniségét, összes szellemi képességét, minden erkölcsi értékét és teljes munkabírását az Actio Catholica szolgálatába állította. Az Actio Catholica-ban legsajátosabb élethivatását látta és önfeláldozóan szolgálta. Mihalovicsnak életszentsége, aszkézise, passiója és passziója az Actio Catholica.

Az Actio Catholica országos igazgatója szerepével Mihalovics egyénisége szinte teljesen azonosult. Az Actio Catholica átjárta egész személyiségét: értelmi, akarat és érzelmi világát. Az Actio

Catholica és az országos központja a tizenöt éven át szolgáló igazgatójának az életeleme és a szívége volt.

Az Actio Catholica ügyvitelét, hogy minden energiájának bevetésével végezhesse, a Karitás vezetéről tizenegy évi biztosi működése után lemondott. Az Actio Catholica országos érdekeiért a budapest-herminamezői plébániájáról az ottani huszonöt évi lelkipásztori szolgálata után sajnó szívvel megvált. Az Actio Catholica országos igazgatójának mindvégig megmaradt, akkor is, mikor ez részére egyre több passiót okozott.

A kanonoki kineveztetése alkalmával Serédi hercegprímás az Actio Catholica országos igazgatóságáról is le akarta váltani. Mihalovics az Actio Catholica országos vezetéséhez ragaszkodott, különösen a válságos háborús időkre való tekintettel (1944. április).

Mihalovics az Actio Catholica-t szerette, féltette és védte, ezért a kormánykerekét a kezében akarta tartani, főként a sorsdöntő háborús időkben, hogy átmentse. Gondviselésszerűnek mondható Mihalovicsnak az Actio Catholica országos vezetéséhez való ragaszkodása, mert az 1944-48-as rendkívüli években nagy szükség volt az Actio Catholica országos központjában az ő széles horizontú tudására és gazdag tapasztalatú praxisára. A bekövetkező tragikus események Mihalovics ezen magatartását teljesen igazolják. A katolikus akció egyre inkább katolikus passióvá vált, elsősorban az országos igazgatójának a támadások és a zaklatások sorozatával.

Az Actio Catholica-t s az országos központját mindenkivel és mindennel szemben megvédte. „Rendíthetetlenül áll, bár szívósan és váratlanul, kívülről és belülről is sokan voltak, akik szereték volna felborítani, vagy hatalmukba keríteni...”

Most is teljesíti történelmi küldetését. Sok minden elpusztult a magyar katolicizmusban — ennek tovább kellett állnia a maga helyén a válságokban is rendületlenül, hiszen a demokrácia azon alappillérein áll, melyet XII. Pius pápa vetett 1944 karácsonyán.” (Mihalovics: Egy dolgozóasztal fölött, 1946. december)

Mihalovics az Actio Catholica-val való országos sorsközösséget vállalt: az Actio Catholica-val az Actio Catholica-ban és az Actio

Catholica-ért élt. Az Actio Catholica-ban kulminált Mihalovics élete és műve.

Az Actio Catholica a magyar katolicizmus legegységesebb és legátfogóbb szervezetének tehetséges vezérkari főnöke Mihalovics.

Mihalovics személyét, apostolkodással és akciókkal telített életét „A világhódító kereszténység” távlatával kell mérlegelni és értékelni. Mihalovics a Katolikus Akció központi energiacentrálójának és vezetékhálózatának megépítésével, valamint tizenöt éven át kiváló üzemeltetésével a nevét beleszőtte a magyar katolicizmus huszadik századi történelmébe.

„A világi apostol tulajdonságai” című sorozatában vetette papírra: „Akit Isten apostolának választ, annak keresztet nyom a kezébe. De ugyanakkor a szívébe is ültet keresztet és aszerint, hogy kisebb vagy nagyobb keresztet tűz a szívébe, aszerint arat kisebb vagy nagyobb győzelmet az a kereszt, melyet a kezében tart.”

Mihalovics kezébe kereszt adatott az Actio Catholica országos igazgatójává kineveztetése által. A keresztet Ungvártól Újvidékig, Soprontól Csíksomlyóig hordozta, a magyar katolikusokat a töviskoronás Krisztus Király győzelmi jelvénye alá toborozta és jól rendezett seregévé formálta.

Az Actio Catholica szervezése és vezetése által az egyöntetű katolikus közvéleményt kialakította, az apostoli közszellemet felszította és egységes cselekvésre mozgósította. Az egyéni kereszt-hordozása a saját személyes katolikus akciója. Az országos igazgató tizenöt éves kereszt-hordozása az Actio Catholica térhódítása, a magyar katolicizmus XX. századi legátütőbb diadala.

Mihalovics szívébe tűzött kereszt az Actio Catholica-ért viselt szenvedések jelvénye. Az Actio Catholica-ért sokat tevékenykedett, de érte még meg is szenvedett. Az apostol társai erősítésére a szaklapjában többek közt ezt rögzítette:

„Hogyan is kerülhetné el az ellentmondást, mikor sugározni akarod Krisztust, kiről már az agg Simeon megmondta, hogy jel lesz, melynek ellene mondanak! Valóban az ellentmondás jele maradt az egész életében és ma is az mindazokban, akik művét tovább folytatják itt a földön. Vajon a tanítvány nagyobb lehet

Mesterénél? Bizonyára megérted, hogy ez aligha lehetséges. Ezen egyszerű meggondolás is elegendő neked, hogy magyarázatot találj mindarra az epés kritikára, melyek kísérték és kísérik erőfeszítéseidet.” Az apostolkodás szenvedéseit az Isten látogatásaként és áldásaként erős lélekkel viselte. Az Actio Catholica lelke gondja, szíve ügye, öröme, kínja, boldogsága és aggódása. A szenvedés az a díj, mellyel az Isten hódításait fizeti.

Amikor a betegágyában a körmeneti kereszt helyett már csak a szentolvasó keresztjét tartotta kezében, akkor a passiója a legmagasabb hőfokra emelkedett fiziológiailag és pszichológiailag. Az életműve, az Actio Catholica szervezése és vezetése, a magyar katolicizmus reneszánszát eredményezte. Amiért tizenöt éven át szakadatlanul verejtékezett, annak démoni tönkretételét kellett napról napra átélnie. Az Actio Catholica által teljes virágzásba fejlődött magyar katolicizmus sátáni destrukciója, ateista pusztítása pokoli látomása és őrlítő kínja. Ez az ő agyát háromszor véreztető és szívét halálra dobogtató agóniája, melyet könnyörgő áldozattal ajánlott fel együttérző szeretettel az üldözést szenvedő magyar katolicizmusért a Magasságbeli Erejének, aki a történelem igazi formálója. Mihalovics a magyar katolicizmusért legtöbbet akciózónak ez a leghódítóbb passiója!

Mihalovics tovább él a műveiben! Közöttünk él az egyházközségekben, a Karitásban és az Actio Catholica-ban, miket élete feláldozásával létesített és nekünk értékes örökségként hagyott. Ezek a katolikus alapszervezetek, amelyeket jórészt ő kezdeményezett, és virágzó kibontakoztatásba vezetett, ma is léteznek. Ezekbe az egyházi szervezetekbe életet, aktivitást, apostolkodást az ő lelke, szelleme, szíve árasztott. Herminamezői hívei az általa épített templomában nem tudnak fohászkodni anélkül, hogy az alapító plébánosukról meg ne emlékeznének. Íme, Mihalovics a műveiben tovább él, és a létesítményeivel ma is hat!

Mihalovics hatalmas személyiség és a maga végső tényezőiben hős. Ő nem csupán a katolikus élet szervezeteit és menetrendjét irányította, nem csupán az évi munkaprogramját propagálta, hanem a magyar katolicizmus országos méretű prog-

ramját a sugárzó egyéniségével hathatósan képviselte és odaállásával követésre méltóan kivitelezte.

„Isten országa” volt a génusza, amely szakadatlan akciózásra, apostolságra, karitászra, önfeláldozásra sarkallta. E szent célért többször is országjáró volt. Nem kérdéses, hogy mindezért „megmutatta neki Isten az országát” (Bölcs 10,10). Ennek boldog bírása méginkább buzogtatja, hogy pártfogoltja a magyar tereken lévő „Isten országát” és minden érte küzdő egyházi és világi apostolát.

Isten országa

XI. Pius pápa látomása

Úgy látszik, hogy a kor színváltozásánál a katolicizmusra új térfoglalás, új diadal vár. A történelem új felvonásában a katolicizmus viszi a vezérszólamot.

Az általános vízözönből Péter sziklája mered ki el nem söpörhetően és rendületlenül. Macaulay látnoki szavai az Egyházról máris beigazolódnak: „Látta mindama uralom és egyház kezdetét, melyek ma a világon láthatók és nem kételkedünk, hogy nem látja-e a végüket is.” Az anyagelvűség romjai között ébredő szellemiséget lebilincseli a régi ősi Egyház elpusztíthatatlansága, életereje és örök ifjúsága.

A tanácstalanság, zűrzavar, kétségbeesett kapkodás sötétjében, a sorsokat és a közösségeket alakító emberfeletti erő a Szentlélek a hegyen épült városban. Fényt támaszt, mely megvilágítja a földet.

Amikor a vandál erő porig alázta a Roma aeternát, Szent Ágoston előtt feltárult az Isten országa ragyogó látomása. Amikor a barbár lábak dobbantak Róma kövein, akkor hallotta a közeledő kereszténység lépteit a jövő ormain.

Ma a spenglerék a nyugati kultúra halálharangját húzzák. De XI. Pius pápa nem a sírásók lépteit hallja, hanem a kereszténység kikeletét hozó fuvalmát. A Szentlélektől vezérelt látnok

békét adó fejlődést biztosító közösséget pillant meg a jövő hegy-csúcsain. Trónfoglalása ezért Urbi et Orbi meghirdeti Krisztus királyságának Magna Chartáját. Amikor minden anarchiába fullad és a tekintélyek meginognak, a világ elé Krisztus auctoritását vetíti.

Nem sajátos egyházi törvényt hirdet ezzel, hanem az egész világ kibontakozásának a törvényét. Krisztus Király tekintélye nemcsak a keresztényeknek szól, hanem mindenkinek, zsidóknak és pogányoknak is, mert az emberi arc még torzultságában is Krisztusnak, a Királynak az arca. Krisztus Király diadalmas bevonulása nemcsak a természetfölöttit biztosítja, hanem a természetes rend megújulását is. Krisztus királysága nemcsak a lelkek örök üdvéért harcol, hanem az emberiség földi érdekeiért is.

Megújuló tavaszba boruló szép látomás tárul a pápa elé. Megelevenedik előtte a szentágostoni ősi vízió és a középkori város képe. Magasra szökken a dóm, s mellette tornyosul a vár. Békés polgári házak pihennek árnyékukban. A kép a mindenségbe tárul, melyben mérhetetlenné nő a változások örök Ura felé. A Pásztor 1921-ben kinyújtotta a kezét és az égboltra fénylő kontúrokkal felrajzolta a közösség szimbólumát: Krisztus királyságát.

Az Actio Catholica

Krisztus királysága nem jelent totális Egyházat, de totális államot sem. Ellenben totális fényességet, amely átjárja az univerzum magasságát és mélységét, kozmikus és történeti fejlődés távolságát. Keresztény életet, keresztény társadalmat, keresztény államot, keresztény tudományt és művészetet, keresztény kultúrát jelent. Az élet gyökeres reformját.

Ez az ország még csak a küszöbön áll. XI. Pius víziójában él csupán. Még nem hömpölyög a történelem folyamárjában. A színre lépő történelmi fázisból még csak az egyik komponens: az emberfeletti ok adja jeleit: a jelenvilágiság kérlelhetetlen összemorzsolását és a jövő gigantikus szimbólumát. A másik komponens: a történelmet megcsináló ember még nem lépett fel a

színpadra. Az idők méhéből még nem született meg a történeti akarás. A tömegekben még nem fogalmazódott meg a hivatásválasztás, hogy megtestesítsék Krisztus birodalmát.

Krisztus királyságának eszméje magában még nem teremthet történelmet. Szükséges, hogy a Vezér elméjében megszületve kiáradjon a tömegekre és bennük lendítő erőt leljen. Krisztus Helytartója nem is marad meg Krisztus királysága elvi körülírásának hűvös tárgyilagosságban. Mint igazi Vezér, a Szent Péter bazilika elé áll és míg szemeiben a Krisztus királysága látomása ég, az ajkát felhívás hagyja el. Katolikus tetteket, tényeket sürget, melyek a világot Krisztus országává formálják. Krisztus Király lobogóját kigöngyöli és új kereszteshadjáratra szólít klerikust és laikust, az *actio catholica*-ra. A papnak meghagyja, hogy úgy tekintse, mint a hivatása fontos részét. A világinak azt mondja, hogy az élete legszentebb kötelességének tartsa.

Szemeit le nem veszi az emberi közösség krisztusi víziójáról, szeme világának mondja. Felhívása pihenés nélkül sürgeti, mozgatja a papokat és a világiakat, hogy Grál-lovagokként szálljanak le a Szent Grál várakból a letepert ellenségtől elhagyott tájakra. Tágítsák ki Krisztus Király országát és küzdjék ki az egyeduralkodókat. Nincs beszéde, levele, sőt konkordátuma, melyben a Krisztus királysága ragyogó lehetősége fel ne ragyogna és amelyben munkára, harcra ne serkentené az egész katolikus világot.

Nincs a földnek olyan pontja, ahol az *Actio Catholica* szervezkedése meg ne indult volna. A katolicizmus mélyében történeti akarás fogamzott meg, és nincs a világnak olyan sarka, ahonnét tömegek ne indulnának a krisztusi ország eszméjének megvalósítására. Az *Actio Catholica*-val korunk legnagyobb szellemjárása indult el, nem kívánt mást, minthogy az ajtón kopogó új történeti fázisba Krisztus országa jegyét nyomja.

Szerencsés szimbólum

Az *Actio Catholica* megértésében döntő jelentőségű, hogy a hit vízionárius erejével megfogott világképből indul ki. Az *Actio Catholica* éles képszerűsége magyarázza meg ama hatást, melyet

a néplélekre gyakorol. Kielégíti az idő vágyakozását, amely képszerűség után kívánczik. Nem absztrakcióval áll itt szemben, hanem a lényeket képből látja. A régi Egyház teremtő ereje nyilatkozik meg, amely még legmélyebb absztrakciók idején is szimbólumokban gondolkodott és szimbólumok által uralkodott. A szimbólumok a szó megtestesülésének a módja. Az eszme és gondolat benne a természettel jegyzi el magát. Csak a szimbólum éri el, hogy egy nép különböző képzettségű rétegei egy igazi kultúrában egyesüljenek. Csak az élő hittel megfogott szimbólum alkalmas meghozni az emberi nem egységét, amely számtalan nemzet saját történetére tagozódik.

Epochalis jelentősége, hogy amikor az egész világ új egység után törekszik, az egység látható jelét éppen az a hely adja, mely századokon át az egyetlen, minden nemzetet és népet átfogó egység záloga volt.

A fejlődés sodrában sokan kíséreltek meg hasonlót, mint most a katolicizmus. A szocializmus és a kommunizmus azt kiáltotta: „Világ proletárjai egyesüljete!” A gazdaság óriási trösztjei a termelési eszközöket néhány kézbe próbálták gyűjteni, Pénzszenszik minden földet átfogó hálózatot szerveztek. A humanizmus világkongresszusokon kísérelte meg a szívek fölötti uralmát biztosítani. A felekezetek átfogó szövetségre törekedtek.

Mindezekben a béke és az egység utáni nagy vágyakozás él. De egyiknél sincs meg a szimbólum. Ezek egyik vagy másik részéből szervezik a világot. Nincs zászlajuk, melyre egyszer Európa fölesküdt, mely ideálja szerint minden nép számára szent szimbólum lehetne. Egyedül a katolicizmusnál található az egyetemesség birodalmi zászlója. Tőle kell az egész mozgalomnak elindulnia. A benne szimbolizált ország nem csak az Egyházzal egyenlő, de a benne folyó emberi élet teljességével, ami nekünk az Isten Fia által adatott Egyházat, államot, tudományt, művészetet, technikát, gazdaságot, mindent, mert az Atya mindent átadott a Fiúnak.

A polgári világnak el kell pusztulnia, mert nem adta az Istenország teljességét. Még kevésbé adhatja ezt a bolsevizmus mágiája. A tudomány, a költészet, a technika országa arra az országra

kényszerül tekinteni, mely véglegesen Krisztus országában állította.

A következő történeti szakaszban Krisztus királyságát kell testté-vérré változtatni. Krisztus országát építő apostoli munkára hívja XI. Pius pápa az egyháziak és a világiak tömegeit. Ez az új kereszteshadjárat. Krisztus Király zászlaját XI. Pius pápa ezért emeli a magasba (1934).

Tartalommutató

A gyermeknyaraltatások szervezője	13
A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus	58
A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus és a magyarság	80
A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus tizedik évfordulóján	81
A katolikus életről beszámoló	71
A második világháborúban	61, 88
A világi apostolkodás kézikönyve	56
Az Actio Catholica	30, 146
Az Actio Catholica agitátora	147
Az Actio Catholica aktiválója	149
Az Actio Catholica egyházközségekre építője	34
Az Actio Catholica igazgatótanácsában	33
Az Actio Catholica kiadványai szerkesztője	53
Az Actio Catholica központi irodájában házkutatás	93
Az Actio Catholica a magyarság szolgálatában	83
Az Actio Catholica megalakítása	30
Az Actio Catholica megalapozója	31
Az Actio Catholica mindenese	151
Az Actio Catholica munkaéveiben	41
1933-34. Szervezés és propaganda	41
1934-35. Krisztus és a család	42
1935-36. Krisztus és a gyermek	43
1936-37. Krisztus és a falu	44
1937-38. Hármás Szentév	45
1938-39. Szent István országa	45
1939-40. Világiak Krisztus országáért	46
1940-41. Világiak Krisztus országáért	47
1941-42. Mindnyájan Szent István országáért	47
1942-43. Családmentés — nemzetmentés	47
1943-44. Családért — hazáért — egyházért	48
1945-48 munkaéveiben	64...67

1947-48. Boldogasszony éve	77
Az Actio Catholica munkaévről beszámolás	49
Az Actio Catholica nem politikai organizáció	84
Az Actio Catholica Országos Elnöksége	32
Az Actio Catholica organizátora	32
Az Actio Catholica országos igazgatója	30, 31
Az Actio Catholica és a papság	126
Az Actio Catholica és a titkára	141
Az Actio Catholica és az egyesületek vezetői	38
Az Actio Catholica tíz éve	57
Az Actio Catholica tizenöt évében	90
Az Actio Catholica-ban az egyesületek	36
Az Actio Catholica-ban a katolikus érdekek védője	51
Az Actio Catholica-s plébános	24
Az egyesületek beállítója az Actio Catholica-ba	36
Az egyházközség	145
Az egyházközség a katolikus élet sziklaalapja	66
Az egyházközség egyesületeit szervező	15
Az egyházközség gyermekvédő lelkipásztora	12
Az egyházközség családjait látogató lelkipásztor	9
Az egyházközség házmegbízottait szervező lelkipásztor	10
Az egyházközség karitatív munkáját vezető lelkipásztor	10
Az egyházközség kulturális munkáját irányító lelkipásztor	18
Az egyházközség munkatársait képző lelkipásztor	25
Az esztergomi Székesfőkéntalan tagja	60
Az 1848 centenáriumának ünneplése	80
Az Országos Katolikus Nagygyűlések rendezője	51
Az országos lelkipásztori konferenciák szervezője	52
Bangha Béla és Mihalovics	133
Bangha Béla utca	143
Boldogasszony éve 1947-48-ban	77
Budapest bombázásában	62
Budapest-herminamezői egyházközség megalakítója	7
Budapest-herminamezői plébánia lelkipásztora	7
Budapest-herminamezői plébánia plébánosa	19
Budapest-herminamezői plébániától búcsúztatása	27

Budapest-herminamezői plébániáról elköltözése	28
Budapest Székesfőváros Törvényhatósága Biz. tagja	25
Demokráciában	88
Egy dolgozóasztal fölött	91
Egyházközség	145
Glattfelder az Actio Catholica ügyvezető elnöke és Mihalovics	130
Hermina kápolna búcsúi	21
Herminamezői Egyházközségi Tudósító szerkesztője	20
Huszár Károly az Actio Catholica alelnöke	144
Isten országa	155
KALOT	40
KALÁSZ	40
KIOE	41
Karitás	146
Karitás és szegénygondozás szervezetten	11
Karitás 1945-46-ban	69...104
Karitás érseki biztosa és a főtitkára	139
Karitás tíz éve	29
Katolikus Akció szaklapja szerkesztője	54
Magyarság szolgálatában	83
Mihalovics, a gyermek	6
Mihalovics a Herminamezői Atlétikai Club elnöke	17
Mihalovics a magyar katolicizmus fővédnöke	74
Mihalovics a népevezér és a vezérkari főnök	114
Mihalovics a papnövendék	6
Mihalovics, a pap első évei	7
Mihalovics, a pap és a férfiak	122
Mihalovics, a pap és a nők	123
Mihalovics, a pap és a papság	124
Mihalovics a plébános és a káplánjai	124
Mihalovics a plébános és az adminisztrátora	138
Mihalovics a püspökjelölt	132
Mihalovics, a Szentlélek plébánia plébánosa	23
Mihalovics a szervező és az igazgató	112
Mihalovics a szónok és az előadó	115

Mihalovics az író és a szerkesztő	117
Mihalovics az utolsó vacsorán	93
Mihalovics akarati élete	107
Mihalovics apostol	111
Mihalovics arcképéhez mozaikkockák	107
Mihalovics és Bangha Béla	133
Mihalovics barátai	136
Mihalovics betegsége, halála	95
Mihalovics ezüstmiséje	26
Mihalovics értelmi élete	107
Mihalovics érzelmi élete	108
Mihalovics gényusa	145
Mihalovics és Glattfelder püspök	130
Mihalovics imaélete	108
Mihalovics kanonoki kineveztetése	60
Mihalovics, a Karitás érseki biztosa	28
Mihalovics, a Karitás érseki biztosa és a fővárosi papság .	125
Mihalovics, a Karitás érseki biztosa és a titkára	139
Mihalovics, a Karitás érseki biztosa lemondása	28
Mihalovics karitatív tevékenysége	69, 104, 146
Mihalovics külföldön	95
Mihalovics, a lelkiatya	110
Mihalovics lelki élete	107
Mihalovics Mindszenty hercegprímás főmunkatársa	135
Mihalovics Mindszenty hercegprímás perében	98
Mihalovics Mindszenty hercegprímás kihallgatása	100
Mihalovics Mindszenty hercegprímás: Emlékirataimból . .	104
Mihalovics munkanapjai	119
Mihalovics titkára, Nagy Miklós	141
Mihalovics névnapi köszöntése	121
Mihalovics önzetlensége	121
Mihalovics plébánosi beiktatása	19
Mihalovics, a plébániát építő plébános	23
Mihalovics viszonya Serédi hercegprímással	129
Mihalovics, a templomépítő plébános	21
Mihalovics temetése	97

Mihalovics testi alkata	107
Mihalovics vasárnapjai	120
Molnár Frigyes, a Karitásztitkára	139
Nagy Miklós, az Actio Catholica országos titkára	141
Nagy Miklós kihallgatása	101
Nyisztor Zoltán	136
Petrovác Gyula Mihalovics társelnöke	143
Sajtótevékenysége	68
Seres Ferenc adminisztrátor	138
Serédi hercegprímással beszélgetés (1944)	63
Serédi hercegprímással az utolsó beszélgetés (1945)	65
Serédi hercegprímással való viszonya	129
Szent István jubileumi éve, 1938.	86
Szent István országáért	45, 87
Szentlélek templom építése	22
Szentlélek templom szentelése	22
Új Ember hetilap	68
Vezetőképző tanfolyamok	39
Zarándoklatok	71...77

Tartalomjegyzék

Előszó	5
Mihalovics Zsigmond élete	6
A gyermek	6
Az ifjú	6
A papnövendék	6
A pap első évei	7
A budapest-herminamezői plébánia lelkipásztora	7
A budapest-herminamezői egyházközség megalakítója	7
Az egyházközség családjait látogató lelkipásztor	9
Az egyházközség házmegbízottait szervező lelkipásztor	10
Az egyházközség karitatív munkáját vezető lelkipásztor	10
Karitás és szegénygondozás szervezeten	11
Az egyházközség gyermekvédő lelkipásztora	12
A gyermeknyaraltatások szervezője	13
A gyermeknyaraltatás javára a kertiünnepély rendezője	13
A gyermeknyaraltatásai	14
A gyermeknyaraltatás jelentősége	15
Az egyházközség egyesületeit szervező lelkipásztor	15
A Herminamezői Atlétikai Club elnöke	17
Az egyházközség kulturális munkáját irányító lelkipásztor	18
Budapest-Herminamezői plébánia plébánosa	19
Mihalovics Zsigmond plébános beiktatása	19
A Herminamezői Egyházközségi Tudósító szerkesztője	20
A Hermina kápolna búcsúját ünnepeltető plébános	21
A templomépítő plébános	21
A Szentlélek-templom építése	22
A Szentlélek-templom szentelése	22
Plébániát építő plébános	23
A Szentlélek plébánia plébánosa	23
A Szentlélek templomát berendező plébános	23
A Szentlélek-templomban működő plébános	24

Az Actio Catholica-s plébános	24
Az egyesületek beállítója az Actio Catholica-ba	24
Az egyházközség munkatársait képző lelkipásztor	25
Budapest Székesfőváros	
Törvényhatósága Bizottságának tagja	25
Ezüstmiséje	26
Búcsúztatása a Budapest-Herminamezői plébániáról	27
Herminamezőről való elköltözése 1944. május 9-én	28
A Karitás érseki biztosa	28
Krisztust... kenyeret	29
A Karitás tíz éve	29
A Karitás érseki bizottságáról való lemondása	30
Az Actio Catholica országos igazgatója	30
Az Actio Catholica	30
Az Actio Catholica megalakítása	30
Az Actio Catholica országos elnöksége	30
Az Actio Catholica országos igazgatója	31
Az Actio Catholica megalapozója	31
Az Actio Catholica organizátora	32
Az Actio Catholica országos Elnökségében	32
Az Actio Catholica igazgatótanácsában	33
Az Actio Catholica központi irodájában	33
Az Actio Catholica egyházközségekre építője	34
Az egyesületek beállítója az Actio Catholica-ba	36
Az Actio Catholica országos igazgatója	
és az egyesületek vezetői	38
Vezetőképző tanfolyamok és tanulmányi napok	39
KALOT	40
KALÁSZ	40
KIOE	41
D.L.	41
Az Actio Catholica munkaéveiben	41
1933-34.: Szervezés, propaganda	41
1934-35.: Krisztus és a család	42
1935-36.: Krisztus és a gyermek	43
1936-37.: Krisztus és a falu	44

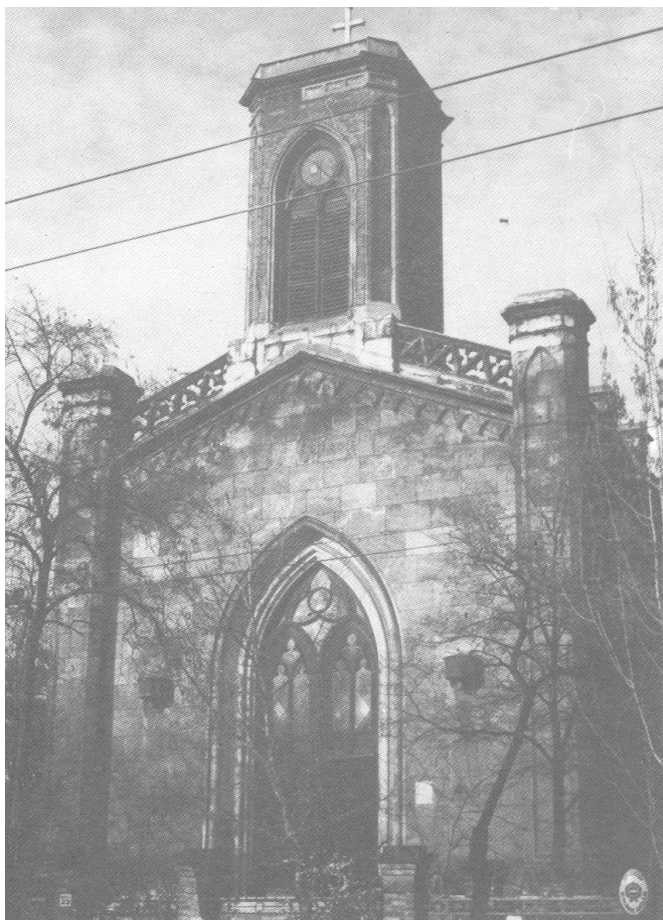
1937-38.: Hármás szentév. A „szeretet köteléke”	45
1938-39.: Szent István országa	45
1939-40.: A világiak Krisztus országáért	46
1940-41.: Világiak Krisztus országáért	47
1941-42.: Mindnyájan Szent István országáért	47
1942-43.: Családmentés, nemzetmentés	47
1943-44.: Családért, hazáért, egyházért	48
Az Actio Catholica munkaévében	
az országos igazgató feladatai	48
Beszámoló az Actio Catholica munkaévről	49
„Világnézeti előadások” az Actio Catholica munkaéveiben .	50
Az Actio Catholica-ban a katolikus érdekek védője	51
Az országos katolikus nagygyűlések rendezője	51
Az országos lelkipásztori konferenciák szervezője	52
Az Actio Catholica kiadványainak szerkesztője	53
Kiadványainkról	54
Könyvkiadványaink	54
A „Katolikus Akció” szaklap szerkesztője	54
A világi apostolkodás kézikönyve	56
Az Actio Catholica tíz éve	57
A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus	
előkészítő Főbizottsága ügyvezető igazgatója	58
Az Eucharisztikus Kongresszus fő ünnepei	58
Az Esztergomi Székesfőként tagja	60
A második világháborúban	61
Budapest bombázásában	62
Beszélgetés Serédi hercegprímással	
1944 karácsonya börtönben	63
Az 1945-48-as években	64
Utolsó beszélgetés Serédi hercegprímással	65
Az egyházközség a katolikus élet sziklaalapja	66
A katolikus élet parlamentje	67
Az Actio Catholica 1945-48-as munkaévei	67
Sajtótevékenysége	68
Szociális és karitatív tevékenysége	69
Beszámoló a katolikus életről	71

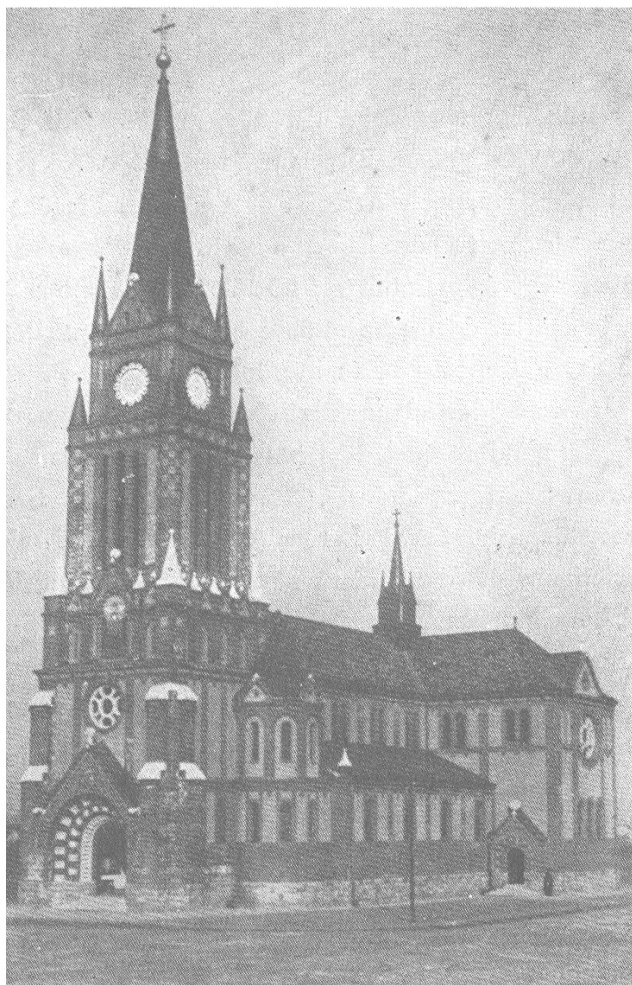
A magyar katolicizmus fővédnöke	74
Boldogasszony éve 1947-48-ban	77
Az Actio Catholica 1947-48. évi munkaterve	78
Az 1848-as centenárium megünneplése	80
A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus és a magyarság	80
A Budapesti Eucharisztikus Kongresszus tizedik évfordulóján	81
Az Actio Catholica a magyarság szolgálatában	83
Az Actio Catholica nem politikai szervezet	84
Isten politikájának szolgálata a célunk	85
1938: Szent István jubileumi éve	86
Szent István országáért	87
A második világháborúban	88
A demokráciában	88
Az Actio Catholica tizenöt évében	90
A dolgozóasztal fölött	91
Az utolsó vacsora	93
Mihalovics menekülése Ausztriába	93
Mihalovics Zsigmond és Lénárd Ödön elítélése	94
Külföldön	95
Betegsége, halála	95
Temetése	97
Mindszenty József és társai perében	98
A vádiratból	98
Mindszenty József kihallgatásából	100
Nagy Miklós kihallgatása	101
A vádbeszédből	103
Mindszenty József a népbíróság előtt című könyvből	104
A valutaüzérkedés	104
Arcképéhez mozaikkockák	107
Testi alkata	107
Lelki, értelmi élete	107
Akarati élete	107
Érzelmi élete	108
Imaélete	108

Elmélkedése	108
Liturgikus imaélete	108
Szentbeszédei	109
Cikkei	109
Passiózva ráért imádkozni	109
Krisztus szeretete	109
A Szentlélek munkatársa	109
Alter Christus	110
Hivatása szeretete	110
A lelkiatya	110
Az apostol	111
A szervező és igazgató	112
A népvezér és a vezérkari főnök	114
A szónok és az előadó	115
Az író és szerkesztő	117
Munkanapjai	119
Fogadónapjai a plébánián	120
Vasárnapjai és ünnepnapjai	120
Névnapi köszöntése	121
Önzetlensége és áldozatkészsége	121
A pap és a férfiak	122
A pap és a nők	123
A pap és a papság	124
A plébános és a káplánjai	124
A Karitás érseki biztosa és a fővárosi papság	125
Az Actio Catholica országos igazgatója és a papság	126
Viszonya Serédi hercegprímással	129
Glattfelder az Actio Catholica ügyvezető elnöke és Mihalovics az igazgatója	130
A püspökjelölt	132
Bangha Béla az Actio Catholica alelnöke és Mihalovics az igazgatója	133
Mindszenty hercegprímás főmunkatársa	135
Barátai	136
A plébános és adminisztrátora	138
A Karitás érseki biztosa és a titkára	139

Az Actio Catholica országos igazgatója	
és országos titkára	141
Petrovác Gyula Mihalovics plébános társelnöke	143
Huszár Károly az Actio Catholica alelnöke	144
Mihalovics génusza	145
Az egyházközség	145
A Karitás	146
Az Actio Catholica	146
Az Actio Catholica ideológusa	146
Az Actio Catholica agitátora	147
Az Actio Catholica aktiválója	149
Az Actio Catholica mindenese	151
Isten országa	155
XI. Pius pápa látomása	155
Az Actio Catholica	156
Szerencsés szimbólum	157
Tartalommutató	160

1. A Hermina kápolna

2. A Szentlélek templom kívülről

3. A Szentlélek templom belülről

4. A Hősök tere a pápai legátus miséjén

5. A Szent István év megnyitása

Az előkészítő Nagygyűlés elnöki emelvénye. Középen Serédi Jusztinián bíboros-érsek hercegprímás, jobbján Mihalovics Zsigmond kanonok és Bangha Béla S. J., az Elnöki Tanács tagjai, balján a nagygyűlés ünnepi szónokai: Huszár Károly v. miniszterelnök, Krüger Aladár országgyűlési képviselő és Czapik Gyula prelátus, apátkanonok

**A MAGYAR EGYHÁZ CSODÁLATOSAN EMELKEDŐ,
MAJD MÁRTÍRIUMBA HANYATLÓ ÉLETE** a két világhá-
ború közti és utáni időben tárul elénk Seres Ferenc dokumentum-
szerű és forrásértékű könyvéből.

Az első proletárdiktatúra szükségyszerűen ébreszti fel a megsemmisítésre szánt katolikusok életerejét a világegyházban elsőként megalakuló egyházközségi szervezetben, mely ápolja a hitéletet, a nincstelenek mentőangyalát, a Karitást és az egyesületekben a hívsereg minden rétegének katolikus öntudatát fönntartja.

A másik nagy lendítőerő a XI. Pius pápától kezdeményezett Katolikus Akció, mely Magyarországon a hitélet minden ágazatát összefogó és átható csúcsszervezetté fejlődik.

A magyar katolicizmus e két alapszervezete: az egyházközség és az Actio Catholica tervezőjének, szervezőjének, vezetőjének és mindezésének, Mihalovics Zsigmondnak köszönhetette csodálatos hatékonyságát és eredményeit.

Így lett Mihalovics Zsigmond életrajza a magyar katolikus Egyház XX. századi első felének kortörténete is.

Seres Ferenc művéből kitűnik, hogy Mihalovics Zsigmond századunk egyháztörténetének kimagasló alakja volt. Mindenképpen méltó arra, hogy személye ne merüljön a feledés homályába, annál is inkább, mert az egyházszervezés technikájára Mihalovics életművéből ma is értékes gondolatokat lehet meríteni. Az elmúlt négy évtized nyomán kialakult lelki és hitbáli sivárság megszüntetése is ezt a két utat ajánlja: az egyházközségi élet kibontakoztatását és egy országos hatáskörű szervezetet, mely az egyházközségekben élő katolikus sejteket fogja össze és imponáló módon jeleníti meg.

A könyv első nyolcvan oldala pótolhatatlan forrásmunkája lesz az egyháztörténeteseknek.. Csodálatos összefoglalása az 1920 és 1948 közötti katolikus életnek, Mindszenty József bíboros, hercegprímás működését is magában foglalva.

A könyv második része a tulajdonképpeni Mihalovics Zsigmond életrajz. A mű végére helyezett tárgymutató részletes áttekintést nyújt az apróbb fejezetekről és egyben névmutatóul is szolgál.

Dr. Fábián János

apostoli protonárius, kanonok,
budai esperes és várplébános